5

7

GESCHIEDKUNDIG OVERZIGT

DER

VERBETERINGEN, IN DE LAATSTE JAREN DAARGESTELD IN DE

VERPLEGING VAN KRANKZINNIGEN IN

Nederland

EN

TOELICHTENDE OPMERKINGEN NOPENS DE DAARBIJ GEVOEGDE

STATISTIEKE TABELLEN

BETREKKELIJK DE BEVOLKING IN DE GESTICHTEN VOOR KRANKZINNIGEN ALDAAR,

IN DE JAREN

1844, 1845 EN 1846.

aan Zijne Excellentie den Heer Minister van Binnenlandsche Zaken

INGEDIEND DOOR

DE INSPECTEURS DIER GESTICHTEN

C. J. Feith en J. L. C. Schroeder van der Kolk.

'S GRAVENHAGE,
TER ALGEMEENE LANDS-DRUKKERIJ.
1848.

Na de zoo gewigtige en hoogst gelukkige verandering, welke in de wijze van verpleging der krankzinnigen in de laatste jaren is voorgevallen, en de zoo aanzienlijke uitbreiding en verbeteringen, welke de geneeskundige gestichten in Nederland hebben ondergaan, is het gewis van veel belang ook de uitkomsten te leeren kennen, welke de met zoo vele kosten en moeiten daargestelde verbeteringen hebben opgeleverd. Het was vooral ook om die reden, dat wij het noodig achtten, algemeene statistieke tabellen te ontwerpen, welke de verkregen uitkomsten, voor zoo verre deze onder cijfers te brengen zijn, konden aantoonen en tevens voor de wetenschap zelve nuttig konden zijn.

In de meeste andere landen worden de statistieke tabellen gewoonlijk door de besturen of geneesheeren van ieder gesticht afzonderlijk, naar eigen goedvinden en hierdoor op niet zelden zeer verschillende grondslagen, ontworpen, waardoor de eenheid verloren gaat en het zeer moeijelijk, ja soms onmogelijk wordt, eene statistiek der krankzinnigen van het geheele land te ontwerpen. Ter voorkoming van dit gebrek zijn, door Uwer Excellentie's ambts-voorganger, de besturen van al de gestichten in Nederland uitgenoodigd, de door ons aan dien Staats-ambtenaar ten dien einde aangebodene algemeene tabel in te vullen; bij het ontwerpen van welke tabel wij met enkele geneesheeren van geneeskundige gestichten, bijzonder met den heer Everts, zijn te rade gegaan.

Daar de waarde eener statistiek geheel gelegen is in de naauwkeurigheid en juistheid der getallen, om tusschen dezelve zekere evenredigheden te kunnen vinden, zijn wij, bij het ontwerpen van de bedoelde tabel, van de stelling uitgegaan, geene vragen voor te stellen, van welke wij konden vermoeden, dat, ten deele door de dikwijls voorkomende onbekendheid met de vroegere geschiedenis der lijders of aanleidende oorzaken der ziekte, ten deele door de verschillende denkwijze der onderscheidene geneesheeren, geene stellige of gelijkvormige antwoorden konden verwacht worden, waardoor onzekerheid ontstaan en het geheele nut der statistieke tabellen verloren gegaan zoude zijn. In de aangenomene tabel zijn dus alleen zoodanige vragen voorgesteld, van welke men met genoegzamen

grond mogt vertrouwen, dat dezelve door de geneesheeren, of reeds dadelijk of althans in het vervolg, met voldoende zekerheid konden worden beantwoord. Daarom ontbreken bij voorbeeld vragen over de psychische en physische oorzaken der ziekten, daar de denkwijze en opvatting der geneesheeren hieromtrent onderling zoo verschillen en de opgaven der aanverwanten zelven zoo onzeker zijn, dat dergelijke vragen nimmer tot eenig zeker resultaat leiden kunnen. Het is genoeg slechts eenige geschriften hierover met elkander te vergelijken, om zich van de onderlinge tegenspraak en het onzekere van dergelijke opgaven te overtuigen. (1) Even zoo zijn uit de tabel de verschillende beroepen en bedrijven, welke de krankzinnigen vroeger hebben uitgeoefend, weggelaten. Ook deze hebben, wegens te groote onzekerheid, nog nergens tot eenig wezenlijk resultaat geleid, en het scheen ons daarom ongeraden, die te doen opgeven, ook uit hoofde der moeijelijkheid, om dezelve in vaste rubrieken te verdeelen, althans zonder van de besturen der gestichten een al te bezwarenden arbeid tot het opmaken der statistieke tabellen te vorderen. Ten einde dezelve echter zoo naauwkeurig mogelijk te kunnen aanbieden, hebben wij eenige der voornaamste uitkomsten van de tabellen, zoo als wij die voor de verschillende geneeskundige gestichten en bewaarplaatsen over de jaren 1844, 1845 en 1846 van Uwer Excellentie's voorganger hebben ontvangen, bij gelegenheid onzer inspectie in 1847, met de oorspronkelijke registers in de gestichten, waaruit dezelve waren opgemaakt, vergeleken, ten gevolge waarvan dan ook eenige derzelve van meerdere vergissingen, welke er in waren geslopen, gezuiverd zijn.

Bij de aanbieding echter der eerste statistieke tabellen, welke het getal en de afwisseling van het personeel in de gestichten voor krankzinnigen in Nederland bevatten, en die dus uitkomsten van de verbeteringen in de verpleging der krankzinnigen in dezelve aantoonen, hebben wij het niet ondoelmatig geacht, in een kort geschiedkundig verslag, de wijze aan te geven, waarop die verbeteringen in ons vaderland zijn tot stand gekomen en welke aanzienlijke voordeelen hierdoor voor deze ongelukkigen zijn aangebragt, om te gelijk, door vergelijking met den toestand der verpleging van krankzinnigen in andere landen, in eenige hoofdpunten te kunnen toonen, hoe verre wij thans reeds met meer of minder voordeel deze vergelijking kunnen doorstaan.

Nadat in het laatst der voorgaande en het begin der tegenwoordige eeuw PINEL in *Frankrijk*, begonnen was met het meest gezegend gevolg zich het lot der krankzinnigen aan te trekken, hunne ketenen te verbreken en door het invoeren eener zachtzinnige en

(1) Annal. Medico-psycholog., tom. II pag. 302, 382, 467. Parchappe, Recherches statistiques sur les causes de l'aliéni ment. 1839. Aubanal et Thore, Recherches statistiques sur l'aliéni ment. 1841. Annal. Medico-psycholog tom. III pag. 144 en vele anderen.

liefderijke behandeling de regten der menschheid in het ongeluk te herstellen, wekte dit, toen zeldzame, voorbeeld wel op vele plaatsen de aandacht en hier en daar navolging, maar de verouderde denkbeelden, dat het noodzakelijk was krankzinnigen, die men meende dat, uit veiligheid voor de maatschappij, even als wilde dieren moesten worden opgesloten, met geweld te beteugelen, waren nog te diep ingeworteld, hunne vlagen van redelooze drift, dikwijls door mishandeling aangevuurd, werden nog te algemeen als boosheid en het gevolg van ontaarde hartstogten beschouwd, dan dat men het wagen durfde hunne banden te slaken en het edel voorbeeld van PINEL zoo spoedig te volgen. Men zag niet in, dat men op dezen ligt ontvlambaren bodem, door dwang en eene harde ruwe behandeling, die men jegens iederen anderen ongelukkige als het schreeuwendste onregt en als barbaarschheid zoude hebben uitgekreten, de getergde hartstogten nog meer in vuur en vlam deed uitbarsten. Eens dezen verkeerden weg ingeslagen hebbende, kon men zich moeijelijk overtuigen, dat men door zachte middelen eene woede zoude kunnen beteugelen, die men door geweld naauwelijks kon meester worden: het scheen onmogelijk, dat eene zachtzinnige en menschlievende behandeling ook in deze verblijven des ongeluks rust, kalmte, tevredenheid, ja liefde en dankbaarheid bij de lijders jegens hunne weldoeners zoude kunnen aankweeken, noch ook in welke mate zulks, gepaard met eene doelmatige geneeskundige behandeling, nog zoude kunnen leiden tot herstel dier verschrikkelijke ziekte, die den mensch van zijnen grootsten schat berooft, en in hem dikwijls niets dan het dier achterlaat.

Zoo bezwarend was dit werk der hervorming, dat in datzelfde *Frankrijk*, waar de edeldenkende PINEL reeds in het begin dezer eeuw zijne stem had laten hooren, ook na de krachtige inspanningen en uitmuntende lessen van zijnen waardigen opvolger ESQUIROL, FERRUS op eene inspectie reis naar alle gestichten in *Frankrijk* in 1833, op een overgroot getal plaatsen, nog de oude barbaarschheid aantrof van deze ongelukkigen aan ketenen en in hokken of ook in gevangenissen opgesloten te zien. (1)

Het is dus niet te verwonderen, dat de vroegere wijze van verpleging van krankzinnigen in *Nederland* hiervan niet verschilde; dezelve was vroeger hier, gelijk bijna overal in *Europa*, in het algemeen verschrikkelijk en zoo ondoelmatig mogelijk.

Aangenaam is het onder degenen, die zich het eerst het ongelukkig lot der krankzinnigen in ons vaderland aangetrokken en getracht hebben hetzelve te verbeteren, in de eerste plaats Zijne

---

(1) G. FERRUS, des aliénés, Paris 1834, pag. 122, 124, 128, 135, 136, 138 en op zeer vele andere plaatsen.

Majesteit, onzen vroegeren geëerbiedigden Koning, WILLEM I, te mogen opnoemen en op te merken, dat H.D. zorgen daaraan reeds zijn gewijd geweest in eenen tijd, toen, slechts op enkele uitzonderingen na, de verpleging der krankzinnigen in *Europa* nog op eenen zeer lagen trap stond.

Door het in *Nederland* sedert het jaar 1811 ingevoerde Code Napoleon was alleen de wijze geregeld, waarop personen, welke in eenen voortdurenden staat van krankzinnigheid verkeerden, geinterdiceerd en in een gesticht geplaatst konden worden. Het ontbrak geheel aan wettelijke voorzieningen omtrent recente gevallen van krankzinnigheid. Hierin nu werd reeds spoedig na de herstelling van Nederlands onafhankelijkheid, door een besluit van den 12den Februarij 1814 (*Staatsblad* n°. 25), voorzien. Hoewel aan dit besluit nog veel gebrekkigs kleefde, moet het echter uit den toenmaligen stand der zaken worden beoordeeld, en het heeft zeker dan ook later veel toegebragt, om vele krankzinnigen spoediger in de gestichten te doen opnemen en aan eene geneeskundige behandeling te onderwerpen, dan onder de bepalingen van het Code Napoleon mogelijk zoude geweest zijn.

Hiertoe bepaalde zich echter niet de zorg van Zijne Majesteit. In 1816 vorderde H.D. een verslag van het getal krankzinnigen in de toenmalige noordelijke en zuidelijke provincien des rijks en omtrent de wijze, waarop in derzelver onderhoud en bewaring werd voorzien. De uitkomst daarvan was, dat in de noordelijke provincien des rijks (Limburg uitgezonderd), zonder splitsing van mannen en vrouwen, werden opgegeven aanwezig te zijn 1259 krankzinnigen, en dat onder deze waren 587 behoeftigen en 672 niet behoeftigen. Dat deze opgave echter zeer onnaauwkeurig was, blijkt, onder anderen, daaruit, dat in de provincie *Utrecht* werden opgegeven in het geheel slechts 15 krankzinnigen aanwezig te zijn, in *Drenthe* 31, in de provincie *Groningen* 68. Ten deele werden deze krankzinnigen, blijkens de erlangde opgaven, verzorgd in gestichten voor krankzinnigen, ten deele in godshuizen, gasthuizen, gevangenissen, tuchthuizen en bij particulieren. Dit onderzoek had het besluit van den 11den April 1818, n°. 62, ten gevolge, waarbij, onder anderen, provisioneel werd bepaald, dat alle aanwezige gestichten voor krankzinnigen, die behoorlijk beantwoordden aan het doel van derzelver stichting, dat is, het genezen van die ongelukkigen, zouden blijven bestaan; dat degenen, welke niet aan dat doel beantwoordden, zouden worden opgeheven; dat aan de daarvoor vatbare gestichten de noodige verbeteringen zouden worden aangebragt; dat allengs nieuwe gestichten zouden worden opgerigt; dat de gestichten onder het beheer eener speciale commissie en onder het oppertoezigt van Gedeputeerde Staten der provincien zouden worden geplaatst, en dat iemand naar buiten'slands zoude kunnen worden gezonden, om

de beste inrigtingen voor krankzinnigen na te gaan en om zich omtrent derzelver verbeteringen te onderrigten. Dit menschlievend besluit, waaruit genoegzaam de zorg Zijner Majesteit om het ongelukkig lot der krankzinnigen te verbeteren, bleek, bleef echter zonder dadelijke uitvoering; want eene dergelijke doortastende verbetering gaf, uit den aard der zaak, aanleiding tot vele tijdvorderende beraadslagingen over de beste wijze om het doel te bereiken. (1)

Inmiddels werd de algemeene aandacht op dit gewigtig onderwerp al meer en meer gevestigd, ten gevolge waarvan door de provinciale geneeskundige commissie in *Noord-Holland* in 1821 eene prijsvraag werd uitgeschreven over de beste middelen ter herstelling der krankzinnigen, enz: waarop in 1823 een antwoord inkwam, hetgeen, na nadere omwerking, den prijs werd waardig gekeurd, en de uitgave van het bekende werk van J. Guislain, *Traité sur l'aliénation mentale* etc., 2 tom., 1826, ten gevolge had; het eerste opzettelijk over dat onderwerp in de *Nederlanden* uitgekomen werk, hetwelk voor zijnen tijd niet zonder verdiensten was, maar tot geenerlei gevolgen geleid heeft.

De Regering bleef echter niet stilstaan. Er werd in 1825 eene algemeene telling der in het rijk aanwezige krankzinnigen, gelijk mede een onderzoek naar de plaatsen van verpleging, derzelver aard en inkomsten in het werk gesteld, waaruit bleek dat in *Noord-Nederland*, *Limburg* niet mede gerekend, toen ten tijde aanwezig waren 1828 krankzinnigen, waaronder 868 mannen, 960 vrouwen; hetgeen, op de toenmalige bevolking van 2,253,794 inwoners, eene evenredigheid oplevert van 1 krankzinnige op 1232,3 inwoners.

Men kan echter dit aantal krankzinnigen zonder twijfel voor te gering en beneden de wezenlijkheid houden, en met waarschijnlijkheid ongeveer 1 krankzinnige op 1000 inwoners stellen. Zoo rekent men bijv. in *Engeland* 1 op 980 inwoners, (2) in *Westphalen* 1 op 836, (3) in *Belgien* 1 op 816, (4) in *Schotland* 1 op 573, (5) in *Noorwegen* 1 op 551, (6) in *Denemarken* 1 op 549, in *IJsland*

---

(1) Wij mogen hier niet met stilzwijgen voorbijgaan, dat dit besluit in 1818, en dus een jaar vroeger werd genomen, dan de memorie van den beroemden Esquirol in 1819 aan het Fransche Gouvernement werd aangeboden ter verbetering der gestichten, welke, met hoeveel aandrang en kracht ook geschreven, slechts eene ministeriele circulaire van Julij 1819 ten gevolge had, om de slechte cellen, waarin krankzinnigen werden opgesloten, te verwijderen; waaraan echter geen gevolg werd gegeven. Zie Ferrus, des aliénés, pag. 115. sq.

(2) Report of the Metropolitan commissioners in Lunacy to the lord Chancellor. London 1844, pag. 191.

(3) Ruer, Irrenstatistik der Prov. Westphalen, 1833 pag. 168 en 171. Zie verder Aubanal et Thore, Recherches statistiques sur l'aliénation mentale, 1841 pag. 55. sqq.

(4) Rapport de la commission pour l'amélioration de la condition des aliénés en Belgique Brux. 1842 pag. 4; waar opgegeven wordt op 4,165,953 inwoners 5,105 krankzinnigen = 1,22 op 1000 of 1 op 816 inwoners.

(5) Annales Médico-psychologiques par Baillarger, Par. 1844, tom. 4, pag. 394. Volgens Julius zoude deze evenredigheid klimmen tot 1 op 400.

(6) Parchappe, Recherches statist., par. 1839, pag. 61.

zelfs 1 op 311. (1) Hieruit schijnt te blijken, dat in de noordelijke streken het getal krankzinnigen het aanzienlijkst is; wij betwijfelen echter zeer, of hetzelve in Nederland wel hooger loopt dan 1 op 1000 inwoners.

Van deze 1828 krankzinnigen, in 1825 in *Noord-Nederland* aanwezig bevonden, waren toen 702, te weten 295 mannen en 407 vrouwen, in niet minder dan 47 verschillende plaatsen verpleegd, en wel ten deele in gevangenissen met misdadigers vermengd, in bedelaars werkhuizen en in zieken- en armhuizen.

Onder deze 47 verblijfplaatsen waren er 23, wier hoofdbestemming was de verpleging van krankzinnigen, waarvan 11 tot het eigendom der gemeenten behoorden, 5 op zich zelven staande fondatien en 7 geheel onafhankelijke particuliere inrigtingen waren; van welke allen dus de opheffing niet dan zeer bezwaarlijk en met groote kosten had kunnen geschieden. Ongelukkig was er onder deze 47 plaatsen, waar krankzinnigen werden verpleegd, geene enkele die toen eenigzins op den naam eener doelmatige inrigting kon aanspraak maken. (2) Desniettegenstaande liet de Regering zich door deze zwarigheden niet afschrikken. Er werd aan iemand, die evenwel geen geneesheer was, opgedragen een plan te ontwerpen, dat dan ook later werd aangeboden en volgens hetwelk, voor het geheele toenmalige rijk der *Nederlanden*, 5 of 6 gestichten voor krankzinnigen zouden worden opgerigt, en wel als proef om te beginnen, een op de heide te *Zeist*, voor niet minder dan 600 krankzinnigen. Dit plan was zoo colossaal, dat het een gebouw voorstelde in den vorm van eenen halven cirkel, met naar buiten uitgaande stralen, waarvan alleen de middellijn niet minder dan 1000 ellen moest bedragen. De beraadslagingen, tot welke hetzelve aanleiding heeft gegeven, waren reeds tot zekere hoogte gevorderd, toen de staatkundige gebeurtenissen van 1830 het ten einde brengen daarvan verhinderden.

Intusschen bleef de toestand der krankzinnigen en hunne verpleging in *Nederland* even beklagenswaardig. Het gelukte echter aan de ijverige pogingen der regenten van het krankzinnigen gesticht te *Utrecht*, waarin een onzer als mede regent een werkzaam aandeel heeft genomen, dit gesticht sedert 1831 meer en meer te verbeteren en te vergrooten, en tot een zoo doelmatig gesticht te hervormen, dat het in vele opzigten als voorbeeld dienen kon.

Dit voorbeeld wekte op nieuw de aandacht der Regering, vooral na eene in 1836 door een onzer plaats gehad hebbende inspectie van dit gesticht, terwijl in 1837 door den andere in eene openlijke rede het beklagenswaardig lot der krankzinnigen in Nederland met

---

(1) Damerow, Zeitschrift fur Psychologie, 1 B. 2 H, pag. 460 sq.

(2) De in den tekst vermelde getallen van krankzinnigen en van gestichten voor dezelven, verschillen met de opgaven van *Guislain* in zijn aangehaald werk: Traité sur l'aliénation mentale, tom. 2; van welke laatste de bronnen ons niet met genoegzame zekerheid bekend zijn.

nadruk aangetoond, (1) en op het gesticht te *Utrecht*, als voorbeeld ter verbetering gewezen werd.

Dit gaf, na meerdere hierover gewisselde memorien, aanleiding tot eene circulaire van Zijne Excellentie den Minister van Binnenlandsche Zaken, van den 18den Mei 1838, aan de Heeren Gedeputeerde Staten der onderscheidene provincien, waarin, onder beroep op het voorbeeld van het gesticht te *Utrecht*, krachtig werd aangedrongen op de medewerking der Provinciale Staten tot verbetering der bestaande of oprigting van nieuwe gestichten, en tot het aanwenden van pogingen, zoo mogelijk, om het vrijwillig opheffen der slecht ingerigte verblijfplaatsen te verkrijgen. Deze circulaire had het nut, de algemeene aandacht op deze gewigtige en zoo zeer verwaarloosde zaak op nieuw te vestigen, en heeft dan ook later op onderscheiden plaatsen tot het uitlokken of tot het met de daad in het werk stellen van welligt reeds op enkele plaatsen voorgenomen pogingen ter verbetering aanleiding gegeven.

Tevens werd eene nieuwe telling der in *Nederland* aanwezige krankzinnigen ondernomen, welke een getal van 1925 dier ongelukkigen opleverde, waaronder 931 mannen en 994 vrouwen, welk getal op de toenmalige bevolking van 2,583,271 zielen, eene evenredigheid oplevert van 1 krankzinnige op 1336,7 inwoners, en dus iets minder bedraagt, dan de reeds hiervoren vermelde telling van 1825, welke 1 krankzinnige op 1232,3 inwoners gaf; zoodat vermoedelijk de telling van 1838 nog iets meer, dan die van 1825, beneden de werkelijkheid zal zijn gebleven. Hiervan werden in 1838, volgens officiele opgaven, 826 krankzinnigen in 26 verschillende plaatsen verpleegd, waarbij echter *Limburg* nog niet werd mede gerekend. Uit eene plaatselijke inspectie van alle gestichten in *Nederland*, door ons na onze benoeming tot Inspecteuren der krankzinnigen gestichten, in 1842 ondernomen, bleek het, dat toen met inbegrip der 3 gestichten, destijds in het hertogdom *Limburg* aanwezig en van nog 6 in andere provincien bestaande huizen, waarin men zoodanige ongelukkigen verpleegde, welke bij de officiele opgaven van 1838 uit onkunde niet waren opgegeven, het getal der op verschillende plaatsen in *Nederland* verpleegde krankzinnigen opklom tot 923, te weten: 436 mannen en 487 vrouwen, welke toen in 32 verschillende plaatsen verbleven (2); waaronder in 1842, met uitzondering van de gestichten te *Utrecht*, te *Zutphen* en te *Deventer*, welke laatsten men toen reeds begonnen was te verbeteren, zich geen enkel bevond, hetwelk eenige aanspraak op doelmatigheid

---

(1) Oratio de debita cura infaustam Maniacorum sortem emendandi eosque sanandi in nostra patria nimis neglecta: 16 Mart 1837. Ook vertaald: Over de verwaarloozing der vereischte zorg ter leeniging van het lot der krankzinnigen in ons Vaderland. Utrecht, 1837.

(2) Van de 26 plaatsen, in welke volgens officiele opgave in 1838 krankzinnigen werden verpleegd, waren in 1842 reeds eenige vervallen.

of geschiktheid om tot herstelling dezer ongelukkigen te dienen, maken kon.

Wij zullen hier niet uitweiden over de verschrikkelijke tooneelen van ellende, noch over de uit onkunde en bekrompenheid van middelen ontstane beklagenswaardige wijze van behandeling, door ons op vele plaatsen aangetroffen. Genoegzaam zij het met een enkel woord te vermelden, dat wij onderscheiden krankzinnigen zagen, die zich naakt in morsig stroo in eene verpestende atmospheer onder een deken wentelden en bovendien niet zelden geketend waren; dat velen ongenoegzaam voedsel erlangden, en dat wij op vele plaatsen van vermenging van sexe en andere ijsselijkheden ooggetuigen waren. Was door een onzer de ongelukkige toestand der krankzinnigen in *Nederland* in 1837 met sterke kleuren geschetst, deze inspectie overtuigde ons op vele plaatsen, dat die schildering nog verre beneden de waarheid gebleven was. Doctor CONOLLY uit het beroemde gesticht *Hanwel* in *Engeland* zegt in een onlangs uitgegeven belangrijk geschrift (1), dat hij in een gesticht, aan eene gevangenis gelijk, waarin een krankzinnige wegens gepleegde misdaad geplaatst was, van dezen de klagt hoorde, dat hij, in geen 7 jaren eenige bloem of groen blad had gezien. Wij troffen voorbeelden, dat, naar allen schijn, eenige dier ongelukkigen in nog langer tijd niet alleen geen bloem, maar naauwelijks ooit het zonlicht hadden aanschouwd of zich in hare stralen hadden kunnen koesteren.

Het was echter geene gemakkelijke zaak in dezen ellendigen toestand eene geheele hervorming tot stand te brengen. 's Lands kas liet niet toe, iets tot oprigting van meerdere doelmatige gestichten bij te dragen. De in zoo grooten getale verspreide zeer ondoelmatige en slecht ingerigte verblijfplaatsen, welke zoo als wij reeds boven opmerkten, het eigendom der gemeenten of fondatien of van particulieren waren, kon men niet eensklaps opheffen en sluiten, zonder alle gelegenheid tot plaatsing van verscheiden honderden krankzinnigen weg te nemen. De opname der krankzinnigen in gestichten, aan welke, onder de werking van het boven genoemde besluit van 1814, nog vele zwarigheden verbonden waren, werd door de in October 1838 ingevoerde bepalingen van het Burgerlijk Wetboek nog zoo veel meer bezwaard, dat aan het oprigten en bloeijen van een geneeskundig gesticht voor krankzinnigen onder de werking van dezelven niet te denken viel, zoo als later door een onzer uitvoerig is uiteen gezet in een uitgebreid vertoog, overgelegd bij de memorie van toelichting der wet van den 29sten Mei 1841 (*Staatsblad* n°. 20). Het gemis van alle bepalingen omtrent de

(1) The constructions and government of lunatik asylums and hospitals, bij J. CONOLLY. Lond. 1847.

opname in recente gevallen van krankzinnigheid, en de noodzakelijkheid van eene doelmatige regeling der geheele zoo gewigtige zaak, had dan ook het vaststellen der evengenoemde wet ten gevolge, in welker bijzonderheden wij bij Uwe Excellentie wel niet zullen behoeven te treden. Alleen nemen wij de vrijheid, in verband tot het oogmerk dezes, als van veel gewigt tot voorbereiding der onvermijdelijke verbeteringen, op te merken, dat volgens art. 2 derzelve, alle gestichten in geneeskundige en bewaarplaatsen worden onderscheiden. Slechts op de eersten werden de gunstige bepalingen der nieuwe wet tot het bevorderen eener gemakkelijke en spoedige opname der krankzinnigen toepasselijk gemaakt, terwijl de bepalingen van het Burgerlijk Wetboek op de opname in de bewaarplaatsen, waartoe de minst geschikte verblijfplaatsen werden verklaard, toepasselijk bleven. In verband tot het voorschrift der wet, dat door de Regering konden worden opgeheven en gesloten die gestichten, in welke de verpleging tot verergering moest leiden en welke niet voor verbetering vatbaar waren, waartoe volgens onze bevinding in 1842 meerdere moesten gebragt worden, had zulks ten gevolge, dat spoedig vele dezer laatste inrigtingen zonder moeijelijkheid vrijwillig werden opgeheven of te niet gingen, daar de familien, vooral de gegoeden, in wier verzorging de eigenaars van de meeste dezer inrigtingen hun bestaan en onderhoud moesten vinden, van toen af aan niet verlangden hunne aanverwanten met groote kosten en moeijelijkheden onder curatele geplaatst te zien, nu zij dezelve op eene gemakkelijke en veel minder kostbare wijze in betere geneeskundige gestichten konden doen opnemen. Voorts werd het op nieuw oprigten van bewaarplaatsen bij art. 3 der wet verboden en het daarstellen van geneeskundige gestichten, bij bestaande behoefte, onderworpen aan de toestemming des Konings, waardoor alle pogingen om eene zaak, welke de teederste belangen der menschheid raakt en de leeniging van het ongeluk ten doel heeft, tot een voorwerp van eigenbelang en winzucht te maken, in de toekomst werden verhinderd.

Eene andere hoogst gewigtige bepaling der wet is, dat volgens art. 8, de Staten der provincien, in welke geen geneeskundig gesticht kan of behoeft te worden tot stand gebragt, eene billijke overeenkomst met de besturen van in andere provincien gelegene gestichten moeten sluiten, ter opname der behoeftige krankzinnigen uit hunne provincie. Door dit artikel is voor de behoeftige krankzinnigen in het geheele rijk gezorgd. Het zal straks blijken, hoe zeer dit artikel ten voordeele van deze ongelukkigen gewerkt heeft, en vooral heeft bijgedragen, om in korten tijd de verpleging der krankzinnigen in Nederland algemeen op eenen goeden voet te regelen.

Om ook van de zijde der Regering zoo veel mogelijk deze zaak der menschheid te bevorderen, is door haar het beginsel aangenomen

en toegepast, om de gemeente- en armbesturen, voor welke de kosten van verpleging hunner krankzinnigen te bezwarend zijn, daarin door eene geldelijke bijdrage uit de schatkist te gemoet te komen, mits aan dezelve uit de provinciale fondsen eene gelijke bijdrage worde toegekend, van welke gunstige beschikking reeds door verschillende provincien wordt gebruik gemaakt, hetgeen krachtig medewerkt, om het hoofddoel, eene spoedige opname der krankzinnigen in goede gestichten, te bevorderen.

Na deze beschouwing van hetgeen opvolgend door de Regering te dezer zake is verrigt en de korte vermelding van enkele hoofdbepalingen der aangehaalde wet, achten wij het niet ongeschikt de weldadige gevolgen en vruchten, uit het een en ander ontsproten, hier nader in eenige bijzonderheden aan te geven. Eene beknopte vergelijking van den staat der zaken vòòr 1838, met dien van het tegenwoordig oogenblik, zal die vruchten, zoo wij vertrouwen, genoegzaam doen in het oog vallen.

Sedert 1838 zijn, of geheel uit eigen beweging van de zijde der betrokken besturen, of door overreding ten gevolge der medegedeelde allezins onvoldoende bevinding onzer inspectie in 1842, vrijwillig, en dus zonder het aanwenden van den dwang, waartoe de Regering bij de voormelde wet gemagtigd was, opgeheven de inrigtingen, in welke in 1838 krankzinnigen verpleegd werden te:

Arnhem,
Nijkerk,
Leijden,
Schiedam,
Gorinchem,
Oudewater,
Amsterdam, (het leprozenhuis en eene afdeeling van een weldadig gesticht voor behoeftige Portugesche Israëliten.)
Hoorn,
Beverwijk, (een der beide aldaar aanwezige partikuliere gestichten.)
Middelburg,
Zierikzee,
Vleuten,
Maartensdijk,
Ameland,
Groningen,
Maastricht,
en Meerssen.

Voor niet minder dan veertien van deze is de opheffing het gevolg geweest der werking van de bepalingen der voormelde wet.

Voor de nog bestaande gestichten levert de bedoelde vergelijking de volgende uitkomsten op :

a. Openbare gestichten, welke niet het eigendom zijn van bijzondere personen.

's Hertogenbosch.

Voor 1838 allergebrekkigst, geheel naar het oude stelsel van bewaren in hokken, met enkele bekrompene verblijfkamers, in welke de grootste onzindelijkheid en menigvuldige andere grove gebreken heerschten.

Thans geheel vernieuwd en zoo doelmatig ingerigt, als de beschikbare ruimte, welke, door aankoop van aangrenzende percelen, is vergroot, slechts eenigzins toelaat, zoodat dit gesticht nu onder de besten in *Nederland* te tellen is. Tusschen 150 en 200 lijders kunnen daarin verzorgd worden.

Zutphen.

Voor 1838. Eenige weinige hokken tot algeheele opsluiting van een klein getal lijders geheel op de oude wijze ingerigt.

Thans een geheel nieuw, opvolgend meer en meer uitgebreid gesticht voor ruim 200 lijders, welks lokalen, in het algemeen, nu de meeste ruimte en gelegenheid tot geschikte afzondering der krankzinnigen en hunne doelmatige verpleging aanbieden van al de op dit oogenblik in gebruik zijnde gestichten.

Nijmegen.

Voor 1838. Hoewel de vroegere verpleging uitsluitend in hokken sedert October 1837 door eene veel verbeterde was vervangen, zoo waren de lokalen echter in 1842 in zeer vele opzigten nog allerondoelmatigst.

Thans zijn, door eene aanzienlijke verbouwing, de voornaamste gebreken weggenomen, waardoor deze inrigting, welke, door beperktheid van ruimte, de vereischten van een geneeskundig gesticht mist, eene doelmatige bewaarplaats is geworden.

's Gravenhage, Rotterdam, Delft.

Voor 1838. Allergebrekkigst, geheel naar het oude stelsel van bewaren in hokken, met enkele min of meer ondoelmatige verblijfzalen. De besturen waren echter zeer geneigd daaraan verbeteringen toe te brengen.

Thans zijn dan ook reeds onderscheidene verbeteringen tot stand

gebragt. Ruime meer of min doelmatige verblijfzalen zijn in de plaats getreden van onderscheiden oude hokken, waarvan er echter te *'s Gravenhage* betrekkelijk nog vele, en te *Rotterdam* nog zeer vele zijn overgebleven, terwijl te *Delft* de lokalen grootendeels zijn vernieuwd.

De menigvuldige gebreken in de lokalen dezer gestichten nog aanwezig, zouden vermoedelijk reeds allen zijn weggenomen, zoo veel de beschikbare ruimte dit zou toelaten, wanneer niet het voorgevallene met betrekking tot het bestaan hebbende plan tot daarstelling van een provinciaal geneeskundig gesticht voor *Zuid-Holland*, daarin vertraging had te weeg gebragt.

Dordrecht.

Voor 1838. Hoewel ook hier te veel hokken bestonden, was dit gesticht echter destijds over het geheel, met uitzondering van die te *Utrecht* en te *Deventer*, het minst slechte der toen aanwezigen.

Thans is voor dit gesticht een geheel nieuw doelmatig plan vastgesteld, waarnaar hetzelve tot een geneeskundig gesticht wordt verbouwd. De afdeeling voor de mannen is reeds dienovereenkomstig voltooid, en die voor de vrouwen, welke aanvankelijk reeds is verbeterd, zal ook naar dat plan worden ingerigt, zoodra daartoe de vereischte gelden beschikbaar zullen zijn.

Amsterdam (*buiten gasthuis*).

Voor 1838. De verpleging in de zeer ondoelmatige en sombere lokalen was nog in 1842 op de meest onvoldoende wijze ingerigt, de ergste gebreken vonden daarbij plaats.

Thans zijn de lokalen, door het aantrekken van enkele zalen en het daarstellen van werkplaatsen en meerdere tuinen (welk een en ander na de aanstaande opheffing dezer inrigting als *gesticht voor krankzinnigen*, tot verpleging van gewone zieken zal kunnen dienen), veel verbeterd en voor de tijdelijke bestemming bestaanbaar, terwijl daarvan een doelmatig gebruik wordt gemaakt.

Amsterdam (*Israëlitisch gesticht.*)

Voor 1838, en nog in 1842 eene zeer beperkte inrigting, hoewel dezelve vòòr laatstgemeld jaar reeds aanvankelijk belangrijke verbeteringen had ondergaan.

Thans een door aankoop en aantrekking van een bijgelegen huis en tuin, merkbaar uitgebreid, in vele opzigten verder aanzienlijk verbeterd en voor het doel vrij wel ingerigt gesticht, uitsluitend voor behoeftige krankzinnige Israëliten; het eenige van dien aard, waarvan het bestaan ons bekend is.

HAARLEM (*buiten gasthuis.*)

Aan dit gesticht, in hetwelk vòòr 1838 meer gegoede lijders, dan in eenig ander der voormelde openbare inrigtingen verpleegd werden, waren toen reeds eenige verbeteringen tot stand gebragt. De beperktheid en de volstrekt ondoelmatige inrigting van het gebouw, laten echter niet toe, zonder geheele afbraak van het bestaande, daarvan een eenigzins voldoend gesticht te maken. Bij de plaats hebbende oprigting van een provinciaal geneeskundig gesticht voor *Noord-Holland*, was het niet raadzaam tot zoodanige algeheele hervorming van dat te *Haarlem* over te gaan. Inmiddels zijn na 1842 de toen reeds aangebragte verbeteringen bestendigd en met eenige anderen vermeerderd.

UTRECHT.

Dit gesticht, hetwelk vòòr 1830 tot de allerslechtsten had behoord, was sedert, en dus reeds vòòr 1838 door de onvermoeide zorgen van deszelfs bestuur en zonder andere impulsie, dan die van eigen aandrift, om het lot van de ongelukkige krankzinnigen te verbeteren, in eenen staat gebragt, waarvan hier te lande nog geen voorbeeld bekend was. Het goede daar tot stand gebragt, heeft, in vele opzigten, tot voorbeeld en leidraad gestrekt bij de latere verbeteringen der andere gestichten in *Nederland*. Het gesticht te *Utrecht* is opvolgend, door eigen verworven middelen, gestadig uitgebreid en al meer en meer volmaakt, zoo dat hetzelve, vooral wat de afdeeling voor gegoeden betreft, weinig meer te wenschen overlaat voor eene inrigting, in eene stad geplaatst, en wier grondvlakte dus hare niet wel te overschrijden perken heeft.

DEVENTER.

Voor 1838 had het voorbeeld te *Utrecht* gegeven hier het meest krachtdadig tot navolging aangespoord, en de eerste grondslagen eener aanzienlijke verbouwing waren juist gelegd, toen de uitwerking der voormelde circulaire van Mei 1838 en der wet van den 29sten Mei 1841 de doeltreffende voltooijing daarvan hebben bevorderd, met dat gelukkig gevolg, dat hetzelve opvolgend, ook door aankoop van aangrenzende perceelen, meer en meer is uitgebreid en verbeterd, en, onverminderd de moeijelijkheden uit de te groote beperktheid van het terrein ontstaande, thans op eene hoogte is geplaatst, waardoor hetzelve in vele opzigten het gesticht te *Utrecht* op eene waardige wijze op zijde staat.

MAASTRICHT.

Voor 1838. Het hier vòòr 1838 aanwezige gesticht, heeft steeds

tot de allerslechtsten behoord, en het was, om vele redenen, ondoenlijk iets goeds er van te maken. Hetzelve is dan ook den 1sten Mei 1847 opgeheven en gesloten, en vervangen door een in een ander gedeelte der stad, door het algemeen armbestuur, geheel nieuw opgerigt geneeskundig gesticht, uitsluitend voor behoeftige krankzinnigen, en voor die bestemming zeer wel voldoende.

Voorts is thans in aanbouw, en nadert deszelfs geheele voltooijing, een provinciaal geneeskundig gesticht voor *Noord-Holland* voor meer dan 300 lijders, geplaatst op het land; bij het ontwerpen van hetwelk men de voorbeelden buiten 's lands gegeven wel geraadpleegd, doch slechts in zooverre gevolgd heeft, als de in *Nederland* zelf reeds opgedane ervaring, de doelmatigheid daarvan heeft bevestigd, en dus met vermijding van alles, wat den toets dier ervaring niet kon doorstaan. Meer dan een buitenlandsch deskundige, die van het plan kennis nam, beoordeelde hetzelve gunstig, en wij durven vertrouwen, dat dat gesticht, in wezenlijke doeltreffendheid zoo al door eenig, dan toch slechts door weinige buitenlandsche gestichten zal worden overtroffen.

Van al de voormelde inrigtingen zijn, krachtens de aangehaalde wet, opvolgend bij onderscheidene in het Staatsblad opgenomen koninklijke besluiten reeds definitief tot geneeskundige verklaard die te:

Utrecht,
Deventer,
Zutphen,
Amsterdam, voor behoeftige Israëliten, en
Maastricht, uitsluitend voor behoeftigen;

terwijl gelijke verklaring, na de geheele voltooijing, overeenkomstig de door den Koning goedgekeurde plannen, is toegezegd aan die te:

Dordrecht, en
's Hertogenbosch, voor welk laatste zij spoedig te wachten is.

Tijdelijk zijn, krachtens eene daartoe bij de wet gegevene bevoegdheid, onder de geneeskundige gestichten gerangschikt, behalve de twee laatstgemelden, die te:

's Gravenhage,
Rotterdam,
Amsterdam, (buiten gasthuis)
Haarlem, (buiten gasthuis)
Delft.

zulks in afwachting van den einduitslag der beraadslagingen over de definitieve voorzieningen in *Zuid-Holland* en de aanstaande openstelling van het nieuwe gesticht voor *Noord-Holland*, na welke openstelling de opheffing der zoo evengenoemde gestichten te *Amsterdam* en te *Haarlem* te verwachten is.

Tot bewaarplaats is verklaard het gesticht te *Nijmegen*.

Wijders zijn, voor de verpleging van derzelver behoeftige krank-

zinnigen, krachtens art. 8 der wet, overeenkomsten aangegaan door de provincien

Zeeland met het bestuur van het gesticht te *Dordrecht*.

Vriesland, waar van de oprigting van een nieuw gesticht thans sprake is, met de besturen van de gestichten te *Deventer* en te *Dordrecht*.

Groningen en *Drenthe* met dat van het gesticht te *Zutphen*.

zoodat de wet reeds hare volle werking heeft erlangd en het oogmerk op eene zoo doelmatige wijze als de omstandigheden maar eenigzins hebben gedoogd, reeds is bereikt voor de provincien *Noord-Braband*, *Gelderland*, *Zeeland*, *Utrecht*, *Vriesland*, *Overijssel*, *Groningen*, *Drenthe* en *Limburg*; terwijl de meest voortreffelijke bereiking daarvan voor *Noord-Holland* in den loop van het jaar 1849 te verwachten is. Van de in *Zuid-Holland* aanhangige beraadslagingen wordt de einduitslag nog te gemoet gezien.

b. Partikuliere gestichten:

De nog bestaande zijn die te *'s Hertogenbosch*, van den heer RIPPENS; te *Boekel*, een mannen-klooster; te *Delft*, van den heer BOMBLED; te *Beverwijk*, van den heer HUSING; te *Rhoden*, van den heer COOPMAN; en te *Grubbenvorst*, een vrouwen-klooster; het eerste voor beide sexen, het tweede alleen voor mannen en de overigen alleen voor vrouwen. Zij zijn allen van geringen omvang en bevatten thans te zamen slechts tusschen 40 en 50 lijders, meestal ongeneeslijken tot de gegoede klassen behoorende.

Vòòr 1838 onderscheidden deze allen zich daarin van de toen bestaande openbare gestichten, dat de behandeling en verzorging der lijders in dezelve in het algemeen veel zachter en menschlievender was, dan in die openbare gestichten; doch van eene eigenlijk gezegde geneeskundige behandeling der krankzinnigheid als ziekte, en van eene doeltreffende psychische leiding had men in geen derzelven eenig denkbeeld.

Eene zoodanige geneeskundige behandeling heeft daarin ook thans nog niet plaats en kan, wij moeten het erkennen, daarin ook moeijelijk worden tot stand gebragt, daar de verpleegden, in het algemeen, door hunne ongeneeslijkheid daarvoor niet vatbaar zijn. Op onzen herhaalden aandrang bij gelegenheid onzer opvolgende inspectien, is echter de psychische leiding in de meeste dier inrigtingen veel verbeterd, voor zooverre de aanwezige hulpmiddelen daartoe de gelegenheid aanbieden en wij blijven steeds die verbetering verder bevorderen. De thans plaats hebbende verzorging in die kleine gestichten mag dan ook onschadelijk genoemd worden. Zij zijn allen, krachtens de aangehaalde wet, door den Koning tot bewaarplaatsen verklaard, en sedert ook zij, volgens die wet, aan een onmiddellijk toezigt der Regering zijn onderworpen, zijn in de meeste derzelve, ten gevolge der uitoefening van dat toezigt, onderscheidene niet zeer

kostbare verbeteringen aangebragt, ook wat de inrigting, verdeeling en bestemming der lokalen betreft

De uitkomst van het naauwkeurig toezigt, waaraan al de gestichten van regeringswege onderworpen zijn, strekt tot voortdurende opwekking van naijver en bevordering eener algemeene verspreiding van het goede of voordeelige, hetgeen in enkele gestichten bijzonder wordt aangetroffen en door den vooruitgang der wetenschap wordt aangegeven, gelijk mede ter afwering van misbruiken, welke nog hier en daar worden gevonden, of anderzins op nieuw zouden kunnen ontstaan. De vruchten der bemoeijenissen van de Regering en van den ijver der besturen van de onderscheidene gestichten hebben zich echter niet bepaald tot de verbetering der lokalen. Ook in de geheele wijze van verpleging zijn, vooral sedert de invoering der aangehaalde wet, algemeen zoo vele aanzienlijke verbeteringen daargesteld, dat zij ruime stof opleveren om zich daarover, om der menschheid wille, te verheugen.

Vòòr en tijdens het invoeren der wet van 1841, werd een groot deel krankzinnigen, en in vele gestichten van *Nederland*, alle verpleegden, gedurende zeer lange nachten in ellendige hokken, waarin vrij algemeen eene zeer onzuivere lucht heerschte, opgesloten, terwijl niet weinigen daarin zelfs dag en nacht werden bewaard. Thans zijn die hokken voor verre het grootste gedeelte verdwenen, de overgeblevenen gereinigd en is er voor versche lucht gezorgd: zij dienen nu slechts of tot kortstondige opsluiting van hen, die aanvallen van razernij hebben, of, bij overbevolking, tot slaapplaatsen, gedurende eenen redelijken voor nachtrust bestemden tijd, terwijl, in plaats van de vele gesloopte hokken, nu ruime luchtige slaapzalen met ijzeren of houten ledikanten of krebben zijn ingerigt. (1)

Het losse stroo, waarop in vele plaatsen onderscheiden lijders zich naakt onder een deken moesten wentelen, is overal door zindelijke matrassen met zeewier, stroo of ook paardenhaar gevuld, vervangen, en met de noodige dekens voorzien.

De kleeding, welke in de meeste gestichten zeer slecht, onoogelijk en onzindelijk was, waarvoor doorgaans weinig zorg werd gedragen en die niet zelden bestond uit de havelooze kleeding, zoo als dezelve door de armen was ingebragt, is algemeen en op zeer enkele uitzonderingen na, vervangen door eigene kleeding van het gesticht, volgens aangenomen verschillende modellen, maar toch overal geschikt, doelmatig en in den winter genoegzaam verwarmend. — Terwijl vroeger eene hooge mate van onzindelijkheid en onreine lucht eene algemeene kwaal was, aan nagenoeg alle gestichten eigen, is het voorbeeld van zindelijkheid, te *Utrecht* gegeven, overal meer en

(1) In meer dan een gesticht vonden wij in 1842, dat twee patienten te zamen in ééne kreb moesten slapen, hetgeen in één gesticht zelfs met de meesten het geval was.

meer een punt van naijver geworden, waardoor zelfs verouderde krankzinnigen hebben leeren ontzien, om hunne kleederen of het gesticht zelf, waar zoo veel reinheid heerscht, te bevlekken.

Voor zeer velen dezer ongelukkigen bestond weleer in de winterkoude geene andere toevlugt om zich te verwarmen, dan in het stroo hunner krebben in de hokken of cellen onder een deken, ook bij dag, te kruipen. Thans zijn overal, ook voor de armen, ruime verblijfzalen ingerigt, die behoorlijk verwarmd worden en waarin zij zich vrij kunnen bewegen en bezig houden. Algemeen waren vroeger alle krankzinnigen aan ledigheid, verveling en alle ongelukkige gevolgen van dien overgegeven. Nu zijn in bijna alle openbare gestichten werkplaatsen aangebragt, waarin door de mannen verschillende bedrijven en ambachten, als timmeren, draaijen, schoen- en kleedermaken, boekbinden, zelfs weven, en vele anderen worden uitgeoefend, terwijl de vrouwen der lagere klasse met naaijen, breijen of spinnen en andere zaken worden bezig gehouden, zoodat in vele gestichten voor de behoefte van de kleeding en het linnen, geheel of voor een groot gedeelte, het naaiwerk door de krankzinnigen zelven wordt verrigt en ook het schoeisel door hen wordt vervaardigd. Ja zelfs worden in onderscheiden gestichten de benoodigde tafels, banken en andere meubelen door de krankzinnigen zelven gemaakt. Wij trachten steeds ieder onzer inspectien dienstbaar te maken om daar, waar en in zooverre het mogelijk is, de moeijelijkheden te helpen overwinnen, welke aan het bevorderen der werkzaamheden van zoo vele verpleegden uit den aard der zaak verbonden zijn.

Tot afleiding en verstrooijing zijn voor de hoogere en lagere klassen bijna overal spelen ingevoerd, als kegel-, dam-, schaakspel. In eenige geneeskundige gestichten zijn daarenboven piano, billard en ook eene eigene bibliotheek tot lectuur aangeschaft, terwijl dit een en ander ook in andere gestichten zal worden ingevoerd, zoodra de localen voor de gegoedden daarvoor genoegzaam bezet zullen zijn. Tuinen en open plaatsen tot wandeling zijn overal vergroot, beter aangelegd en met overdekte gaanderijen, om ook bij nat weder de lucht te kunnen genieten, voorzien. Godsdienstige toespraak, waar die heilzaam kan zijn, is in eenige gestichten bevorderd, hier en daar op vaste dagen geregeld.

Het eten, hetgeen in vroegeren tijd doorgaans in ijzeren of koperen bakken met ketenen aan de deur van het hok vastgemaakt en door eene enge opening toegediend somwijlen zonder lepel of vork, of wel in afzonderlijke houten bakken werd gegeven, en hetgeen zelfs nog in 1842 in verre weg de meeste gestichten zeer onordelijk en zonder vereeniging aan tafel werd genuttigd, geschiedt nu in alle gestichten in *Nederland* op de meest ordelijke wijze aan algemeene gedekte tafels, behoorlijk van borden, lepels en ook wel vorken voor-

zien, in voor iedere sexe en klasse afzonderlijke zalen, waarbij in meerdere gestichten ieder lijder zijnen tinnen of blikken kroes of ook zelfs wel glas met bier gevuld, bekomt.

Het voedsel zelf vroeger in vele gestichten karig en ongezond, waarvan de levering dikwijls, ten koste der krankzinnigen, bij wijze van aanneming door den vader of ondernemer ten zijnen voordeele werd verstrekt, iets hetgeen thans geheel heeft opgehouden, is overal door gezonde voedzame spijs vervangen. Het vroeger meestal zeldzame vleesch, hetgeen in enkele gestichten zelfs slechts om de zes weken, en dan nog spaarzaam, werd toegediend, ontvangen zij thans overal meermalen per week.

De geneeskundige zorg en de behandeling der krankzinnigheid als ziekte, vroeger nagenoeg overal geheel en al verwaarloosd, terwijl slechts wanneer een krankzinnige door deze of gene andere ziekte werd aangetast, geneeskundige hulp werd ingeroepen, wordt thans in al de geneeskundige en in de tijdelijk daaronder gerangschikte gestichten dagelijks door eenen geneesheer waargenomen. Eene geschikte en onkostbare wijze tot het geven van warme en koude baden en ook van drop- en stortbad, die vroeger in alle overige gestichten ontbrak, is op het voorbeeld van den te *Utrecht* aanwezigen bad-toestel, in de geneeskundige gestichten ingevoerd, met uitzondering voor als nog van dat te *Deventer*, waar echter inmiddels, even als in de tijdelijk daaronder gerangschikte inrigtingen, in welke zoodanige volledige toestel ter zake der kostbaarheid, in verband tot den provisionelen toestand dier gestichten, nog ontbreken, gelegenheid is, om in goede badkuipen baden toe te dienen. Alle ketenen, alle ijzeren voet- en handboeijen, vroeger van verschillenden vorm en zoo algemeen in de gestichten gebruikt, zijn geheel uit dezelven verbannen en door zeldzaam gebruikte linnen dwangbuizen en jakken en op enkele plaatsen door lederen hand- en voetriemen vervangen, zoodat thans geen enkele krankzinnige meer in de gestichten van *Nederland* geketend of geboeid is aan te treffen.

De sexen vroeger in de meeste gestichten of geheel niet of onvolkomen gescheiden, bewonen thans overal verschillende afdeelingen.

De in de meeste gestichten vroeger aanwezige onrust en dikwijls tot woede gestegen driften, niet zelden het gevolg van mishandeling en verkeerde behandeling, en dan gewoonlijk door boeijen en geweld tegengegaan, heeft algemeen voor rust, bedaardheid, tevredenheid en orde plaats gemaakt, zoo dat het aantreffen van eenen razende, vooral onder hen, die reeds eenigen tijd aan de orde in het gesticht zijn gewend, thans in *Nederland* tot de vrij zeldzame uitzonderingen, en dan nog gewoonlijk voor korte oogenblikken, mag gerekend worden.

Vroeger was geen enkel der gestichten aan eenig toezigt of inspectie onderworpen en allen geheel aan de zorg van de eigen regenten, directeuren, opzigters of eigenaars overgelaten. Op meer dan eene

plaats vernamen wij zelf, dat de regenten van een gesticht nimmer in aanraking kwamen met de krankzinnigen; thans worden alle gestichten viermaal in het jaar bezocht door eenen officier van de regtbank, begeleid van eenen geneesheer, die lid der geneeskundige commissie is, en alle geneeskundige en tijdelijk daaronder gerangschikte gestichten eens in het jaar door twee Inspecteuren, die voorts ook de bewaarplaatsen nu en dan bezoeken.

Uit dat alles blijkt, zoo wij durven vertrouwen, overtuigend, dat in den betrekkelijk korten tijd van slechts omtrent zeven jaren, sedert de invoering der wet van den 29sten Mei 1841 verloopen, tot verbetering van de verpleging en bevordering van de herstelling der krankzinnigen in *Nederland* zeer veel gedaan is, en dat dus de krachtdadige tusschenkomst der Regering in deze, ondersteund door de ijverige medewerking van de provinciale en plaatselijke autoriteiten, rijke en voor de lijdende menschheid heilzame vruchten heeft opgeleverd.

Voor zooverre wij er in mogen geslaagd zijn om, in de uitoefening onzer betrekking, eenigermate mede te werken aan het tot stand brengen van het voormelde, strekt het ons tot een groot genoegen, Uwer Excellentie de verzekering te kunnen geven, dat de bereiking van dat doel is vergemakkelijkt door de gelukkige keuze van het tijdstip, op hetwelk de Regering ten deze is tusschen getreden, als zijnde dat van het algemeen ontstaan der overtuiging, dat hervorming volstrekt noodzakelijk was, door de daaruit voortgevloeide welwillende medewerking van verre de meeste besturen der aanwezige gestichten, die, in het algemeen, de grootste bereidvaardigheid betoonden bij het aanhooren en opvolgen van onze voorlichtende en teregtwijzende raadgevingen; door de kracht en de doeltreffendheid der bepalingen van de wet van den 29sten Mei 1841, welke zoo ruimschoots de middelen aangaven om, door zachte overredingskracht, den tegenstand te overwinnen, welke wij, bij het gemis dier bepalingen, bij enkelen, uit te groote gehechtheid aan verouderde denkbeelden, meer blijvend zouden ontmoet hebben; en door dat wij ons, door herhaald plaatselijk bezoek en mondeling onderhoud, veel beter, dan zulks bij het voeren van veel briefwisseling het geval zou zijn geweest, in de gelegenheid hebben bevonden, om, door veelvuldige wisseling van gedachten en door practische beweegredenen voor te lichten, te overtuigen, misverstand, misvatting en verkeerde beoordeelingen van de handelingen en bedoelingen der Regering te voorkomen; kennis der zaak mede te deelen en bij te dragen tot het verwekken of daar zij reeds bestond tot het aanvuren van den ijver dergenen, wier krachtdadige medewerking voor de bereiking van het doel vereischt werd.

Geenszins echter willen wij, met al hetgeen voorafgaat, te kennen geven, dat dit groote werk der verbetering en hervorming van de

verpleging der krankzinnigen reeds deszelfs eindpaal heeft bereikt. De tijdelijke en voorloopige toestand van eenige gestichten nadert, zoo als wij reeds hebben opgemerkt, deszelfs einde, waaruit nog onderscheidene belangrijke verbeteringen moeten ontspruiten. Gaarne willen wij zelfs erkennen, dat ook aan reeds tot geneeskundige verklaarde gestichten nog gebreken overblijven. Bij velen ontbreekt het aan eene steeds wenschelijke gelegenheid voor ruimer tuinen en vooral voor landbouw; deze laatste behoefte kan slechts in op het land geplaatste gestichten *volledig* worden vervuld. Te *Zutphen* en te *Deventer* bezigt men te dien opzigte het hulpmiddel om onderscheiden verpleegden op in de nabijheid dier steden gelegen gronden te doen arbeiden. De navolging hiervan is ook te *Utrecht*, doch zonder vrucht, beproefd, doordien de krankzinnigen, die daar verpleegd worden, bijna allen geheel met landbouw onbekend en hiervoor ongeschikt zijn, zoodat aan de werkzaamheid van landbouw, op een in de nabijheid van *Utrecht* gehuurd land, slechts twee à drie lijders, die te voren op eene andere wijze meest met tuin-arbeid werden bezig gehouden, hebben kunnen deel nemen. Desniettemin blijven wij eene gelegenheid tot landbouw in den onmiddelijken omtrek van een gesticht altijd wenschelijk achten. Meermalen is de opmerking gemaakt, dat het te betreuren zoude zijn, dat de in *Nederland* bestaande gestichten niet op een ruimeren grondslag op het land, in plaats van in de steden zijn opgerigt. Hoewel wij de plaatsing van gestichten, verre van steden verwijderd, niet zonder bezwaar achten, vermits zij aanleiding geeft tot een kostbaar beheer en de uitoefening van een gestadig toezigt van onbezoldigde bestuurders bemoeijelijkt, zoo ontveinzen ook wij echter geenszins de groote voordeelen, welke er aan verbonden zijn, om gestichten voor krankzinnigen in de nabijheid van steden, doch buiten dezelve op het land, waar men zich vrij kan uitbreiden, te vestigen. Doch de staat van zaken in *Nederland* was van dien aard, dat dit doel alleen bereikt zou hebben kunnen worden, door het daarstellen van geheel nieuwe gestichten voor de gansche behoefte, waartoe de opoffering van zulke hoogst aanzienlijke kosten gevorderd zou zijn geworden, dat die daarstelling in geen geval van eene andere zijde, dan door het Rijk of door de provincien ondernomen zoude hebben kunnen worden. De toestand der schatkist nu gedoogde dit evenmin, als de geldelijke middelen van bijna alle provincien, terwijl de locale besturen in het algemeen ongeneigd waren om hunne, voor zeer groote en doeltreffende verbeteringen vatbare, gestichten op te heffen en tot de vervanging derzelve door nieuwe op het land geplaatste gestichten mede te werken. Daarenboven mag men niet uit het oog verliezen, dat eene aanzienlijke verhooging der kosten van verpleging, welke uit de daarstelling van onderscheiden geheel nieuwe gestichten in het algemeen zoude zijn voortgevloeid, nadeelig zou hebben gewerkt op de spoedige plaatsing

der behoeftige krankzinnigen in dezelve, waardoor het nut dier inrigtingen grootendeels verloren zou zijn gegaan. Er bleef dus in *Nederland* niets anders over, dan of den vroegeren ellendigen staat van zaken in het algemeen nog voor eenen onbepaalden tijd te bestendigen; of, met ter zijde stelling van het streven naar eene onbereikbare volmaaktheid, zich te vrede te stellen met eene zoo groote verbetering, als hiervoren blijkt te zijn daargesteld, welke vele vruchten oplevert, en waaraan dan toch ook het voordeel is verbonden, dat het aanwezen van onderscheiden gestichten op vele punten de plaatsing der krankzinnigen in dezelve bevordert, terwijl deze integendeel belemmerd zou zijn geworden door het daarstellen van een minder getal op eene grootere schaal aangelegde en van vele provincien verwijderde gestichten. Deze opmerkingen worden allezins bevestigd door het voorbeeld van *Belgien*, waar eene van Regeringswege benoemde commissie, reeds jaren geleden, voorstellen heeft gedaan, tot het oprigten van eenige weinige zeer uitgebreide en kostbare gestichten, met het ongunstig gevolg, dat de zaak in het algemeen in haren vroegeren gebrekkigen toestand is gebleven, en men daar te lande zelfs nog niet is geraakt tot het daarstellen van eene bijzondere wet nopens dit onderwerp.

Wij erkennen voorts almede gaarne, dat het een groot voordeel zijn zoude, indien bij elk gesticht een geneesheer alleen voor de lijders, in hetzelve aanwezig, konde worden aangesteld, waartoe echter bij de meeste gestichten de noodige fondsen nog niet beschikbaar zijn (1); doch men mag verwachten, dat bij de verdere verbetering en uitbreiding der gestichten en bij de gevoelde behoefte bij meerderen derzelven aan de aanstelling van eenen bijzonderen geneesheer, zoo spoedig dit doenlijk is, daartoe zal worden overgegaan. Men bedenke echter ook hierbij, dat in den korten tijd van zeven jaren sedert de invoering der wet, niet alles tot die hoogte gebragt is kunnen worden, dat niet nog wenschen zouden zijn overgebleven, waarvan men de vervulling in de toekomst mag verwachten. Het is echter reeds veel, dat alle krankzinnigen in de geneeskundige en tijdelijk geneeskundige gestichten dagelijks regelmatig geneeskundige hulp en toezigt genieten, en mogen dan ook de geneeskundige gestichten in *Nederland* door minder uitwendige praal, door minder ruimte van grond, bij velen der buitenlandsche vergeleken, ten achteren staan, zoo is daarentegen in *Nederland* een voordeel verkregen, waarop zeer weinig landen in *Europa* zich kunnen beroemen en hetgeen niet gering mag geacht worden, namelijk dat, door het oprigten van geneeskundige gestichten in verschillende provincien

---

(1) Volgens het officiele rapport van *Engeland* van 1847 pag. 157, is ieder gesticht, waarin 100 krankzinnigen en daar boven worden verpleegd, verpligt een eigen inwonend geneesheer, alleen voor de dienst van het gesticht bestemd, te onderhouden; hetgeen echter daar aanleiding geeft tot de klagte, dat vele licensed houses slechts verlof vragen voor 99 krankzinnigen, zonder zich later juist aan dit getal te houden.

van ons vaderland, voor de behoeften van alle krankzinnigen is gezorgd, en gelegenheid is gegeven tot opname van allen, die zich aanmelden. Om dit groote voordeel duidelijker aan te toonen, willen wij hiermede den toestand van andere landen vergelijken.

Slaan wij bijv. het oog op *Engeland*, hetgeen zich zoo zeer door zijne kostbare en voortreffelijk ingerigte gestichten voor krankzinnigen onderscheidt, dan zal dit verschil genoeg in het oog vallen.

Volgens een officieel rapport in 1844 aan het *Engelsche* parlement ingediend (1), bedroeg het getal krankzinnigen in *Engeland* en *Wales* meer dan 20,000. Onder dezen waren ongeveer 17,000 behoeftige krankzinnigen, en voor dezen waren in alle gestichten van *Engeland*, te zamen niet meer dan 4,500 plaatsen aanwezig (2). Alle de overige krankzinnigen worden in werkhuizen en meer of minder slecht ingerigte privaat-ondernemingen geplaatst en meest op eene hoogst ellendige wijze verpleegd of liever bewaard. Geneeskundige hulp schijnt hier niet of zeer gebrekkig te worden toegediend, althans volgens getuigenis der commissie, moeten zij hier wachten, tot in de opgevulde gestichten weder eene nieuwe plaats open valt, waardoor de kostbare tijd, binnen welken nog genezing mogelijk is, onherroepelijk verloren gaat (3). Dit levert zulke treurige uitkomsten op, dat, volgens hetzelfde officiele rapport, in 1844 in het zoo beroemde gesticht te *Hanwell*, onder de 984 toen ter tijd daar aanwezige krankzinnigen, slechts 30 officieel, als nog voor genezing geschikt, konden worden aangewezen. (4)

In het graafschap van *Lancaster* waren in 1844 in het gesticht aldaar 600 krankzinnigen, bijna allen afkomstig uit werkhuizen, waarin zij zoo lang hadden vertoefd, dat, tijdens hunne opname in het gesticht, reeds nagenoeg alle hoop op herstel vervlogen was,

---

(1) Report of the Metropolitan Commissioners in Lunacy to the Lord Chancellor, presented to both houses of Parliament bij command of her Majesty. *London* 1844.

(2) Volgens het nader officieel rapport van 1847, hetwelk ons, na dat dit ons rapport reeds genoegzaam was afgewerkt, beleefdelijk uit *Engeland* is toegezonden, bedroeg het geheele getal krankzinnigen op 1 Januarij 1847, in *Engeland*, *Ierland* en *Schotland* 42,326, waarvan in *Engeland* en *Wales* 26,516 (pag. 55), in *Ierland* 12,397 en in *Schotland*, alleen arme krankzinnigen, 3,413 (pag. 60), waarbij nog private patienten in ieder graafschap moeten gevoegd worden.

(3) Uit het rapport van 1847 blijkt (zie de vorige noot), dat op 1 Januarij 1847 niet minder dan 26,516 krankzinnigen in verschillende plaatsen in *Engeland* en *Wales* aanwezig waren (pag. 55.)

De tabel, appendix B, geeft aan, dat van dezen slechts 5,486, en hieronder 5,243 armen, in de asylums of geneeskundige gestichten werden verzorgd. De overigen zijn in licensed houses, welke bijzondere ondernemingen zijn, in werkhuizen of bij familien. Er zijn in den tijd van 3 jaren (1844—1847) zeer aanzienlijke verbeteringen aan de asylums aangebragt: zie pag. 71—103. De gebreken in anderen worden tevens aangegeven pag. 103—107. Ook eenige licensed houses zijn goed, maar de commissie betuigt, dat voor de behoeftige krankzinnigen in *Engeland* nimmer goed zal gezorgd zijn, ten zij er publieke asylums in ieder graafschap zijn opgerigt (pag. 93). De ongelukkige toestand van het laat plaatsen der behoeftige patienten in de geneeskundige gestichten, is nog dezelfde als in 1844, zie pag. 118. Sq. en de asijlums zijn nog zoo veel mogelijk overbevolkt (pag. 263). In de werkhuizen worden de krankzinnigen, zonder vorm van proces, door den opzigter of meester van hunne vrijheid beroofd (pag. 285), en dit getal bedraagt echter over de 6,000 (pag. 272), meest vermengd onder de andere bewoners (pag. 282).

(4) Report 1844, pag. 89, in de eerste drie maanden van dat jaar waren niet minder dan 40 aanvragen tot opname in *Hanwell*, wegens gebrek aan plaats, afgewezen.

en echter waren in het graafschap nog 500 dier ongelukkigen buiten hetzelve, die te vergeefs op eene openvallende plaats in het gesticht moesten blijven wachten. (1)

In het graafschap *Surrey* werden in een zeer goed gesticht 382 krankzinnigen verpleegd, waarvan 362 wegens tijdverzuim voor hunne opname reeds ongeneeslijk waren geworden. (2)

Er worden in dat zelfde officiele berigt niet minder dan 21 graafschappen in *Engeland* opgenoemd, met 2,772 krankzinnigen, dus ongeveer zoo veel als vermoedelijk in geheel *Nederland* aanwezig zijn, in welke allen in 1844 nog geheel geene inrigting, van welken aard ook, noch privaat, noch publiek aanwezig was om dezelve op te nemen en te verzorgen. (3) Eene in der daad bedroevende en verschrikkelijke toedragt van zaken, die voor eene doortastende en voldoende verbetering van de verpleging der krankzinnigen bijna onoverkomelijke zwarigheden aanbiedt. Wat baten dus (mogen wij vragen) dàar eenige zoo kostbare en overigens voortreffelijk ingerigte gestichten, wanneer door zulk eene ongelukkige oorzaak, nagenoeg alle vruchten derzelven verloren gaan: het beste gesticht wordt op deze wijze in eene goede bewaarplaats veranderd.

De beschrijving van de ijsselijkheden, welke de commissie bij hare inspectie in 1844 op vele plaatsen in *Engeland* en *Wales* aantrof, doet dan ook zien, dat deze zoo groot waren, dat, hoezeer wij meenden bij onze eerste inspectie in 1842 van alle gestichten en verblijfplaatsen voor krankzinnigen in *Nederland*, reeds op meerdere plaatsen den hoogst mogelijken trap van ellende en verwaarloozing te hebben aangetroffen, wij echter erkennen moeten, dat dergelijke tooneelen van ellende en onmenschelijkheid, als dàar worden verhaald, ons nergens zijn voorgekomen. (4) De commissie slaat dan ook voor, om toevlugtsplaatsen of bewaarplaatsen voor ongeneeslijken op eenen minder kostbaren voet op te rigten, ten einde de geneeskundige gestichten van de overbevolking der ongeneeslijken te ontlasten. (5) Dit zullen dus magazijnen zijn, en mogen al de

---

(1) Report, pag. 90.

(2) Report, pag. 91.

(3) Report, pag. 243. In het Allgemeine Zeitschrift für Psijchiatrie van DAMEROW, 3, B, 1. h. 1846, pag. 183, vindt men een kort berigt, dat voor 20 graafschappen in *Engeland*, waarin nog geheel geene inrigting aanwezig was, nieuwe inrigtingen gebouwd zouden worden, die waarschijnlijk in 1847 zouden voltooid zijn.

In het officiele Engelsche rapport van 1847 (pag. 7), komt voor eene opgave van vier nieuwe geneeskundige gestichten (asijlums) en 22 hospitalen en licensed houses, die sedert het rapport van 1844 zijn opgerigt, waarbij nog 3 niet voltooide asijlums moeten worden gevoegd (pag. 7—9), maar het blijkt uit hetzelfde rapport (pag. 45), dat er in 1847 nog 16 graafschappen bestonden, welke nog van alle inrigtingen voor behoeftige krankzinnigen beroofd waren.

(4) Report pag. 46 Sqq., pag. 199 Sqq. en zoo ook vooral in het supplemental report relative to the general condition of the insane in *Wales*, 1844.

(5) Report pag. 92. Uit het nadere rapport van 1847 blijkt, dat het getal krankzinnigen in *Engeland* en *Wales* in de werkhuizen, waar zij meestal geene geneesmiddelen gebruiken, meer dan 6,000 beloopt, waarvan geen tiende gedeelte meer geschikt is om in een geneeskundig gesticht te worden opgenomen. Zie pag. 249 en pag. 274; meer dan 4,000 hiervan zijn onnoozelen

tooneelen van ellende hierdoor eenigzins verbeterd worden, zoo is het er echter zeer verre van af, dat wij dergelijke magazijnen voor *Nederland* wenschelijk zouden achten, waartegen dan ook weder gewigtige bezwaren zijn ingebragt (1), waarom men in het graafschap *Middlesex*, waarin het gesticht te *Hanwell* gelegen is, tot den voorslag is gekomen, om naast aan dit gesticht, waar reeds ongeveer 1000 krankzinnigen worden verpleegd, en hetwelk zoo opgevuld is, dat zelfs de kelders onder den beganen grond, die donker en koud zijn en slechte verversching van lucht hebben, voor slaapplaatsen hebben moeten worden gebezigd (2), nog een tweede te bouwen, hetgeen meer dan 1,000 krankzinnigen zoude bevatten, en waarvan de teekening en plannen reeds in druk zijn. (3) Zoo ver ons bekend is, is dit nog niet tot uitvoering gekomen, maar het gezegde hieromtrent van Dr. Julius (4), dat hiervan het gevolg zijn zal, dat *Hanwell* niet zal ophouden slechts eene bewaar-inrigting (Pflege-Anstalt) te zijn, zouden wij gaarne onderschrijven. (5)

Ofschoon de gelegenheid tot verpleging der krankzinnigen in *Frankrijk* veel verder is uitgebreid, dan in *Engeland*, vooral na de wet van 1838, waarbij aan de departementen de verpligting is opgelegd, om, bij bestaande behoeften, nieuwe gestichten daar te stellen, zoo dat in het jaar 1841 officieel het getal krankzinnigen in *Frankrijk*, in de gezamenlijke gestichten verpleegd, opgegeven werd als niet minder dan 13,887 (6), wordt echter het geheel getal krankzinnigen in *Frankrijk* aanwezig, geschat op 34,000 of 1 op de 1,000 inwoners (7); Battelle echter getuigt in 1844, dat na dat de nieuwe gestichten, welke ten gevolge der wet gebouwd worden, voltooid zijn, zij ook terstond worden opgevuld, niet omdat het getal krankzinnigen zoo zeer toeneemt, maar dewijl zulk een aanzienlijk getal onverzorgd is, dat slechts wacht op gelegenheid tot plaatsing (8).

---

of idioten. Behalve dezen worden nog in *Engeland* geschat een getal van 6,500 arme krankzinnigen, die niet in asijlums of werkhuizen opgenomen zijn, maar bij hunne familie zeer ongelukkig verzorgd worden (pag. 279). Dit maakt dus meer dan 12,500 arme krankzinnigen in *Engeland*, welke geene geneeskundige hulp ontvangen, noch doelmatig verpleegd zijn. In de licensed houses werden, volgens hetzelfde rapport, in *Engeland* op 1 Januarij 1847 verpleegd 6,629 krankzinnigen, en hiervan waren, ten tijde van het bezoek der Commissie slechts 531 onder geneeskundige behandeling, dus 0,08, hetgeen gewis niet hoog kan genoemd worden. Zie appendix B.

(1) Zie the special report of Middlesex, 1846, pag. 26 Sqq.

(2) Report pag. 22.

(3) Special report of the committee of visitors of the lunatic asijlum at *Hanwell*. *London* 1846.

(4) Damerow Zeitschrift für Psijchiatrie, 3. B., 1 heft, pag. 183.

(5) Uit het Engelsche rapport van 1847 blijkt, dat dit plan van een nieuw gesticht bij *Hanwell* niet is aangenomen, maar dat op eene plaats van het graafschap, bij *Colney Hotch*, een nieuw gesticht, met 140 acres land zal gebouwd worden: de toestand van het graafschap *Middlesex* is dus nog dezelfde.

(6) Damerow Zeitschr. für Psychiatrie 2 B, 4 h, pag 725.

(7) Damerow, l. c. pag. 730, zoo ook Brière de Boismont, Annal. Psycholog. tom. 2 pag. 302

(8) Annal. Psycholog. tom 4 pag. 394. Dit blijkt ook uit eene officiele latere opgave van M. de Watteville, inspecteur des établissements de bienfaisance. Volgens deze opgave zouden

Ofschoon in *Duitschland* het aantal gestichten zeer is toegenomen, ontbreekt het ook daar nog niet aan streken, waar voor de verpleging der krankzinnigen of geheel niet of slecht is gezorgd. In *Oostenrijk* is, het zeer geroemde gesticht van *Praag* uitgezonderd, zeer weinig gedaan, en zelfs in *Weenen*, de hoofdstad, staat nog altijd de ronde toren, als oud model van vroegere ongeschikte wijze van verpleging. Men heeft echter het plan daar een nieuw gesticht op te rigten. —

Hoewel bij onze naburen in *Belgien* reeds vele pogingen gedaan zijn, om eene wet daar te stellen en eene algemeene regeling van de verpleging der krankzinnigen in nieuwe wel ingerigte gestichten tot stand te brengen, is echter dàar, zoo als reeds is opgemerkt, nog niets van regeringswege met de daad tot stand gekomen, en hoezeer er hier en daar enkele privaat inrigtingen bestaan, is dàar voor het geheel nog geen zorg gedragen.

Als wij na dit overzigt van den toestand der verpleging van de krankzinnigen buiten 's lands, op *Nederland* nog eens terugzien en bedenken, dat, in den korten tijd van bijna 7 jaren na de invoering der wet van 29 Mei 1841, voldoende voor eene doelmatige verpleging der krankzinnigen, wier plaatsing wordt verlangd, in het geheele land is gezorgd (1); dat daar, waar aan de slechts tijdelijk onder de geneeskundige gerangschikte gestichten nog meer of minder groote gebreken kleven, de verbetering hiervan, zelfs bij grooten ijver der besturen, heeft moeten worden terug gehouden, om niet de uitvoering van groote plannen te verhinderen, gelijk met de oprigting van een nieuw gesticht voor *Zuid-Holland* het geval was, dat echter nu vervallen is, waardoor ook, hetgeen nog gebrekkigs is overgebleven, spoedig eene verbetering te gemoet ziet; dat, vooral, indien wij hierbij de onkosten van het bijna reeds voltooide gesticht nabij *Haarlem* rekenen, zekerlijk volgens eene niet overdreven berekening, zonder eenig bezwaar van 's lands schatkist, ongeveer f. 1,000,000, voor het reeds tot stand gebragte is uitgegeven; dat alle slecht ingerigte verblijfplaatsen zonder dwang verdwenen zijn, en dat, hetgeen nog meer zegt, in dien korten tijd de ellendigste en dikwijls menschonteerende wijze van verplegen dier ongelukkigen, overal in eene zachte, menschlievende en doelmatige behandeling is veranderd, voor de geneeskundige dienst is gezorgd en de

---

in *Frankrijk* 12,286 arme krankzinnigen verpleegd worden, dus iets meer dan een derde van het geheele getal, waarvan 6,000 in 37 verschillende gestichten voor krankzinnigen, 4,621 in afzonderlijke gedeelten van ziekenhuizen, en 1605 in particuliere etablissementen: zoodat in *Frankrijk* van de verpleegd wordende behoeftige krankzinnigen nog niet de helft in daartoe opzettelijk ingerigte gestichten voor krankzinnigen wordt verzorgd, of iets meer dan de helft, indien men de particuliere etablissementen hieronder wil begrijpen. Zie Annal-Med. Psychol 1847, Mars, pag. 316.

(1) Het staat te wachten, dat na de voltooijing der geneeskundige inrigtingen in *Noord-* en *Zuid-Holland*, het getal beschikbare plaatsen nog zeer zal vermeerderen, terwijl ook de meeste gestichten voor uitbreiding, bij verdere toeneming van bevolking en meerdere aanvraag, niet onvatbaar zijn.

weg tot verdere verbeteringen is gebaand, dan mag *Nederland* zich waarlijk wel verheugen over en roem dragen op de vruchten, die de wet van 1841 heeft voortgebragt, ten gevolge waarvan de mensch weder in het diepe ongeluk is erkend en geëerbiedigd, en voor de smartelijkste wond in de menschelijke maatschappij, over geheel *Nederland* de gelegenheid tot hulp of verzachtende balsem is geopend.

Na dit algemeen geschiedkundig overzigt der verbeteringen, welke in de laatste jaren in de verpleging der krankzinnigen in *Nederland* zijn tot stand gebragt, gaan wij over tot eene meer bijzondere beschouwing der statistieke tabellen, welke de uitkomsten van 1 Januarij 1844 tot het einde van 1846 aangeven. Hierdoor zal, vertrouwen wij, ook nog verder de overtuiging worden bevestigd van de weldadige gevolgen door deze verbeteringen te weeg gebragt.

Iste Rubriek.

Algemeene mutatie.

Wanneer wij vooreerst letten op het aantal verpleegde krankzinnigen, die in 1844 in de gezamenlijke geneeskundige gestichten, waaronder wij overal ook de tijdelijk daaronder gerangschikte verstaan, aanwezig waren, dan blijkt, dat in 1842, indien wij het gesticht te *Utrecht* uitzonderen, hetwelk toen reeds de vereischten bezat van een geneeskundig gesticht met ongeveer 100 lijders, en dat te *Deventer*, hetwelk ook reeds aanmerkelijk verbeterd was, met 62 krankzinnigen, van de 923 toen in de gezamenlijke verblijfplaatsen en gestichten in *Nederland* aanwezige krankzinnigen, gelijk wij boven opgegeven hebben, nog meer dan 700 meestal op de vroegere min doelmatige en zelfs hier en daar zeer laakbare wijze werden verpleegd, terwijl reeds op 1 Januarij 1844 niet minder dan 837 krankzinnigen van eene reeds verbeterde behandeling in geneeskundige gestichten genot hadden, en in de minder geschikte bewaarplaatsen toen nog slechts 136 waren overgebleven. Op 1 Januarij 1847 echter, dus nog geen zes jaren na de invoering der wet, waren de geneeskundige gestichten nog zeer aanzienlijk verbeterd en bevatteden zij gezamenlijk eene bevolking van 1,067, en dus eene vermeerdering in drie jaren van 230 personen, terwijl de bevolking in de bewaarplaatsen gedaald was tot 96, dus eene vermindering van ruim een vierde van het in 1844 in dezelven nog aanwezig getal. (1) Deze toeneming der bevolking in de genees-

---

(1) Door de opheffing van de bewaarplaats te *Middelburg* ontstaat vooral het aanzienlijk verschil in de statistieke tabellen derzelven ten opzigte van de bevolking; immers sluit hetzelve op het einde van 1844 met een getal van 138, terwijl de statistieke tabel van 1845, 1 Jan. begint met een getal van 110. —

kundige gestichten gaat, echter in eene afdalende evenredigheid, voort. Immers waren in de gezamenlijke geneeskundige gestichten in *Nederland* aanwezig:

1 Januarij	1844 = 424	mannen,	413	vrouwen,	zamen	837.
»	1845 = 477	»	457	»	»	934.
»	1846 = 520	»	493	»	»	1013.
»	1847 = 529	»	538	»	»	1067.

dit geeft dus eene vermeerdering in

1844	van 53	mannen,	44	vrouwen,	zamen	97.
1845	» 43	»	36	»	»	79.
1846	» 9	»	45	»	»	54.

Deze groote vermeerdering van het aantal vrouwen in 1846 boven dat der mannen, wordt niet veroorzaakt door eene meerdere opname van vrouwen in dat jaar, maar door een grooter aantal vertrokken mannen, waardoor de mannelijke bevolking dat jaar slechts weinig geklommen is. (1) Tot deze vermeerderde populatie in de geneeskundige gestichten heeft nog de opheffing der bewaarplaatsen te *Leijden* en *Middelburg* in 1844 en 1845, bijgedragen.

In welke mate de bevolking in de bewaarplaatsen tegen over die in de geneeskundige gestichten afneemt, blijkt uit de verschillende opname van krankzinnigen in dezelven. Immers werden in de gezamenlijke geneeskundige gestichten opgenomen:

	in 1844 = 422,	in 1845 = 399,	in 1846 = 427.
in de bewaarplaatsen	» 33	» 5	» 7.

waaruit dus de werking der wet van 29 Mei 1841 overtuigend wordt aangetoond, terwijl door het van zelf ten ondergaan der minder geschikte bewaarplaatsen, haar doel zonder schokken wordt bereikt.

Letten wij op het verschil van sexe, dan blijkt, volgens de algemeene tellingen in 1825 en 1838, dat in *Nederland* het getal krankzinnige vrouwen dat der mannen overtreft.

Immers leverde de telling op

in 1825 { 960 vrouwen, 868 mannen, } 92 — in 1838 { 994 vrouwen 931 mannen, } 63

of in 1825 — 90 mannen op 100 vrouwen,
» 1838 — 94 » » 100 »

---

(1) Dit blijkt uit de volgende opgave, 1 Jan. 1846 waren in de gezamenlijke geneeskundige gestichten aanwezig:

	520	mannen	493	vrouwen
in 1846 opgenomen	224	»	203	»
	744	mannen	696	vrouwen
vertrokken	215	»	158	»
Rest	529	mannen	538	vrouwen.

In de gestichten is echter deze verhouding meest omgekeerd : er zijn namelijk in de gezamenlijke geneeskundige gestichten :

Verpleegd in 1844 { 648 mannen, 611 vrouwen, } in 1845 { 694 mannen, 639 vrouwen, }

37 55

in 1846 { 744 mannen, 696 vrouwen, }

48

hetgeen, voor de 3 jaren door een gerekend en op 100 gebragt, geeft 93 vrouwen tegen 100 mannen.

Dit verschil ontstaat waarschijnlijk, door dien men, in het algemeen meer zwarigheid maakt om vooral een meisje uit de burger of hoogere klasse in een krankzinnigen gesticht te plaatsen dan een man, daar het bekend worden hiervan, ook na de herstelling en terugkeer in de maatschappij, eerder voor het volgend levensgeluk eenen nadeeligen indruk zoude kunnen veroorzaken, dan bij den man, die, als meer onafhankelijk, na zijne herstelling, weder tot zijn vorig bedrijf en werkzaamheid kan terugkeeren.

Dit blijkt vooral, indien wij, over de 3 jaren, het getal verpleegden voor de verschillende standen, in sexe gescheiden, bij een tellen. Wij bekomen dan voor de :

1ste klasse	51	vrouwen,	94	mannen	=	54,2	:	100.
2de »	88	»	121	»	=	72,7	:	100.
3de »	857	»	874	»	=	98	:	100.

zoo dat uit de hoogste klasse, in evenredigheid tot de mannen, ongeveer de helft vrouwen minder in de gestichten worden opgenomen dan in de laagste klasse.

In de bewaarplaatsen is het verschil tusschen de sexe geringer en hier zelfs het getal vrouwen iets grooter :

in 1844 { 83 mannen, 86 vrouwen, } in 1845 { 53 mannen, 62 vrouwen, } in 1846 { 53 mannen. 57 vrouwen. }

De oorzaak hiervan is daarin gelegen, dat de meeste bewaarplaatsen alleen en uitsluitend voor vrouwen bestemd zijn.

Hieruit blijkt, hoe moeijelijk het is, uit de statistieke opgaven van de bevolking in de gestichten aanwezig, te besluiten over de verhouding der sexe van de krankzinnigen in het algemeen : daaromtrent verschillen dan ook de meeste schrijvers. Fuchs meent als resultaat zijner berekeningen uit alle gestichten van *Europa*, te moeten besluiten, dat het getal krankzinnige mannen grooter dan dat der vrouwen zoude zijn, ongeveer als 100:75 ; alleen *Frankrijk* en de *Nederlanden* uitgezonderd, waar het omgekeerde zoude plaats hebben. (1)

(1) Fuchs, Medicin, Statistik der Irrenhäuser und des Irrseyns, in Magazin für Seelenkunde von Friedreich 1833 : pag. 96.

Intusschen is de door hem opgegevene evenredigheid zekerlijk niet naauwkeurig. ESQUIROL meende uit een getal van 76,000 krankzinnigen te moeten besluiten tot eene evenredigheid van 37 mannen tot 38 vrouwen, en PARCHAPPE vindt op een getal van 25,133 krankzinnigen, 12,122 mannen en 13,011 vrouwen, hetgeen dus eene verhouding zoude opleveren als 93 : 100 In *Engeland* en *Wales* wordt opgegeven als in 1843 aanwezig van de 16,735 krankzinnigen, 7,562 mannen en 9,073 vrouwen (1) of gelijk 90 : 100; terwijl SCHLEMM in zijn nieuwste berigt opgeeft dat van de 67,176 krankzinnigen, welke in de gestichten van *Engeland*, *Ierland* en *Schotland*, sedert de opening dier gestichten, verpleegd zijn, 36,049 mannen waren, hetgeen geeft op 100, 53 mannen en 47 vrouwen, en dus het omgekeerde van het bovenstaande. (2)

Hieruit ziet men, dat de algemeene statistiek wegens de krankzinnigen in *Europa* nog niet naauwkeurig genoeg is opgemaakt, om dit met zekerheid te beslissen. Niet zonder gewigt is intusschen de aanmerking van BURROW, dat, over het algemeen, meer mannen krankzinnig zouden worden, maar dat in de groote steden integendeel, wegens zedebederf en de gevolgen van misleiding, meer vrouwen tot krankzinnigheid zouden vervallen. (3)

Dit schijnt eenigzins door onze statistieke tabellen bevestigd te worden. Tellen wij namelijk voor de 3 jaren de opgenomen stedelingen op, en zoo ook de landbewoners, voor de sexe gescheiden, dan zien wij, dat, naar evenredigheid, onder de stedelingen meer krankzinnige vrouwen zijn, dan onder de landbewoners; immers zijn in de gezamenlijke geneeskundige gestichten:

onder de stedelingen	471	mannen,	456	vrouwen,
» » landbewoners	194	»	127	»

dit maakt op:

100	mannelijke stedelingen		96,8	vrouwen,
100	»	landbewoners	65,5	»

Uit het vorenstaande volgt echter tevens, dat daar de aanleidende oorzaken op onderscheidene plaatsen zoo zeer verschillen, men niet bepalen kan, of in het algemeen meer mannen dan vrouwen tot krankzinnigheid vervallen.

IIDE RUBRIEK.

Splitsing der opgenomenen.

De tweede rubriek der tabellen bevat eene splitsing der opgenomen krankzinnigen in verschillende afdeelingen. Blijkens dezelve bevinden zich hieronder meer stedelingen dan landbewoners. Telt

(1) Report to the Lord Chanceller pag. 191.
(2) SCHLEMM, bericht ueber das Britische Irrenwesen, Berlin 1848, pag. 53.
(3) PARCHAPPE, Recherches Statist. pag. 34.

men dezen voor de drie jaren afzonderlijk bijeen, dan bekomt men voor de geneeskundige gestichten 927 stedelingen en 321 landbewoners, of op 100 stedelingen 34,5 landbewoners.

Dit verschil is te meer opmerkelijk, daar de algemeene bevolking van het platte land veel grooter is dan die der steden, met uitzondering echter der provincien *Zuid- en Noord-Holland*, in welke de bevolking der steden die van het platte land overtreft. De oorzaak van het voormeld zoo aanzienlijk verschil is hoogst waarschijnlijk daarin gelegen, dat vermits de bedoelde gestichten allen in steden en zelfs de grootste helft daarvan in steden van *Zuid- en Noord-Holland* gevestigd zijn, de plaatsing der stedelingen in dezelve veel gereder geschiedt dan die van landbewoners; terwijl voor de armen, die toch het grootste getal uitmaken, gewoonlijk de bronnen tot dekking der onkosten en de middelen tot spoedige opname, in de steden overvloediger en gemakkelijker aan te wenden zijn, dan op het platte land. Wij zullen op deze aanmerking, om derzelver gewigtige gevolgen, later terugkomen.

Hierbij komt echter nog de meerdere aanleiding in de steden wegens het meerdere zedebederf, waardoor de krankzinnigheid in het algemeen in de steden menigvuldiger is dan op het land.

Onder de opgenomenen bevinden zich meer ongehuwden dan gehuwden. Telt men immers voor de drie jaren de gehuwden zamen en zoo ook de ongehuwden, dan bekomt men

ongehuwde	mannen	350,	vrouwen	306,
gehuwde	»	315,	»	277,
		35		29

hetgeen geeft op:

100 ongehuwde mannen, 90 gehuwde,
100 » vrouwen, 90,5 »

zoo dat in dit opzigt geen beduidend verschil voorkomt tusschen de sexe. Bijna dezelfde uitkomst geeft Parchappe op uit eene statistiek van 19,131 krankzinnigen, wat de evenredigheid der sexe betreft, hoewel overigens de verhouding verschilt: op 100 krankzinnigen namelijk, komen, volgens hem, 60 ongehuwden en 40 gehuwden. (1) Ook volgens Fuchs zijn er in het algemeen meer ongehuwde krankzinnigen dan gehuwden (2), hetgeen ook in evenredigheid is met den staat der bevolking in het algemeen, welke meer ongehuwden bevat, vooral indien men weduwenaars en weduwen hiertoe rekent, zoo als door de opgevers meest schijnt geschied te zijn.

Wat de godsdienst betreft, zoo is het getal protestanten veel grooter dan dat der roomsch-katholyken, hetgeen dan ook het meerder aantal

(1) Parchappe, Recherches Statist. l. c. p. 50 Sq.
(2) Friedr. Magazin l. c. pag. 105.

protestanten in *Nederland* medebrengt. Daaromtrent heeft echter nog dit verschil plaats, dat in 1844 en 1846 het getal opgenomen protestanten ongeveer hetzelfde is gebleven, terwijl bij de roomsch-katholyken het aantal langzaam schijnt te vermeerderen, waarschijnlijk ten gevolge van de verbetering van het geneeskundig gesticht te *'s Hertogenbosch.*

Er zijn namelijk opgenomen in

1844	protestanten	279,	roomsch-katholyken	117,	israëliten	26,
1845	»	248,	»	130,	»	21,
1846	»	273,	»	133,	»	21,

Ten opzigte der sexe is het verschil in godsdienst onder het getal opgenomenen zeer gering, zoo dat men hieruit nog geen besluit kan trekken, gelijk blijkt uit de volgende opgave:

protest.	mann. 428, vrouw. 372,	roomsch-k.	mann. 201, vrouw. 179,	israël.	mann. 36, vrouw. 32,

hetgeen geeft op:

100 protestantsche	mannen	86,9	vrouwen,
100 roomsch-katholijke	»	89	»
100 israëlitische	»	88	»

Het getal opgenomen recidieven in de tabellen vervat, hetgeen echter, wegens gebrek aan volledige opgaven, wel beneden de wezenlijkheid zal zijn, is in de drie jaren het volgende:

in 1844	— 73 =	36	recidieve	mannen,	37	recidieve	vrouwen.
» 1845	— 77 =	39	»	»	38	»	»
» 1846	— 86 =	41	»	»	45	»	»
	236 =	116	»	»	120	»	»

Dus zijn meer recidieve vrouwen dan mannen opgenomen, niettegenstaande het geheele getal in de 3 jaren opgenomen mannen 646, grooter is dan dat der vrouwen 564. (1) Brengt men deze verhouding tot het geheele getal opgenomenen, voor iedere sexe, terug op 100, dan bekomt men op 100 opgenomen mannen 18 recidieven en op 100 opgenomene vrouwen 21,3 recidieven, waarvan waarschijnlijk voor een groot deel de oorzaak in vernieuwde aanvallen door het kraambed of storingen der menstruatie te zoeken is, zoo dat hieruit wel blijkt, dat vrouwen meer aan recidieven zijn blootgesteld dan mannen.

De opgaven dergenen, bij wie de krankzinnigheid als erfelijk moet beschouwd worden, zijn zoo onvolledig, dat men hieruit geene bepaalde gevolgtrekking maken kan, vooral daar zulks in vele gevallen den geneesheeren, bij gebrek aan genoegzame opgave, onbekend is geble-

(1) Dit getal opgenomen mannen, 646, en vrouwen, 564, is kleiner, dan uit de vroegere opgaven schijnt te blijken, waar hetzelve voorkomt als 665 mannen en 583 vrouwen, hetgeen veroorzaakt wordt, door dat hier en in de volgende berekeningen de niet krankzinnig bevondenen onder de opgenomenen van het getal zijn weggelaten.

ven. Zoo werden, als erfelijk krankzinnig in de geneeskundige gestichten gedurende 3 jaren opgenomen, slechts 151 opgegeven, hetwelk tot het geheele getal opgenomenen, 1,210, staat als 0,12,5, hetgeen eene in der daad veel geringere evenredigheid zoude aanduiden, dan in de werkelijkheid plaats heeft. Onder deze 151 als erfelijk vermeld, zijn 77 mannen en 74 vrouwen, hetgeen dus nagenoeg gelijk zoude staan. Onder een getal van 11,166 krankzinnigen geeft PARCHAPPE op 1,448 als erfelijk (1), hetgeen op 100 zoude geven 13, en dus met onze opgave nagenoeg gelijk staan; echter is de erfelijkheid zoo menigvuldig, dat men, wegens gemis van de noodige berigten, deze verhouding wel te gering moet achten. Dit blijkt bovendien duidelijk uit een overzigt van verschillende tabellen, welke AUBANAL en THORE hebben medegedeeld, waaruit wij alleen als voorbeeld willen opnoemen, dat, volgens dezelve, de erfelijkheid in het gesticht van ESQUIROL zoude staan tot de opgenomenen als 1 tot 2,87; in het *Salpetriére* als 1 tot 7,51; in het *Bicêtre* als 1 tot 10,11, en in *Palermo* als 1 tot 15,30, terwijl hij zelf erkent, niet meer gevallen, bij gebrek aan de noodige berigten, in het *Bicêtre* te hebben kunnen opsporen, dan 24 op de 549 opnemingen, hetgeen dus komt als 1 op 22,87 (2) of op 100 = 0,04,4.

De dronkenschap komt, zoo als bekend is, veel medigvuldiger voor onder de mannen dan bij de vrouwen; waardoor wij dan ook, als oorzaak van krankzinnigheid beschouwd, te dien aanzien een groot verschil in onze tabellen ten opzigte der sexe aantreffen. Als zoodanigen immers worden, van de gedurende de 3 jaren opgenomen krankzinnigen, vermeld, onder de mannen 77, onder de vrouwen 10, hetgeen voor de 100 opgenomenen maakt, bij de mannen 0,11,9 bij de vrouwen 0,01,8. Dat dit getal verre beneden de werkelijkheid is, kunnen wij met zekerheid aannemen, daar, wegens gemis van de noodige berigten, deze oorzaak dikwijls onbekend blijft, en ook de geneesheeren nog niet eenstemmig genoeg hierover denken, om die opgave op gelijken voet te doen rusten. Zoo hebben bijv. eenige geneesheeren in die gevallen, waar meermalen dronkenschap was voorafgegaan, deze nog niet tot de aanleidende oorzaken van krankzinnigheid gerekend, omdat de krankzinnigheid niet het onmiddellijk gevolg hiervan scheen te zijn, of liever de dronkenschap niet onmiddellijk in krankzinnigheid was overgegaan, iets hetgeen als minder juist schijnt te kunnen worden aangenomen, daar herhaalde dronkenschap de dispositie tot krankzinnigheid zekerlijk zeer bevordert, zoo dat dezelve zeer ligt later door eene toevallige andere oorzaak kan uitbarsten.

De hierboven opgegeven verhouding van 0,11,9 komt dan ook geenszins overeen, met hetgeen elders is waargenomen. Het is waar, dat

---

(1) PARCHAPPE, Recherches pag. 11.

(2) AUBANAL et THORE, Recherches statistiques. Paris 1841 pag. 69.

dat de berigten, welke deswege uit *Amerika* zijn opgegeven, buitengewoon groot en bijna overdreven schijnen. Zoo berigt bijv. BAIRD (1) dat van 781 zinneloozen in verschillende gestichten in *Amerika*, 392, volgens erkentenis van hunne eigen aanverwanten, door het misbruik van sterken drank tot krankzinnigheid zouden vervallen zijn, hetgeen dus de helft of 0,50 zoude uitmaken. Volgens PARCHAPPE staat onder 10 door hem opgenoemde oorzaken van krankzinnigheid, dronkenschap als de menigvuldigst voorkomende boven aan, als slotsom van verschillende tabellen (2); terwijl hij als uitkomst van zijne onderzoekingen in het gesticht te *Saint Yon* gevonden heeft, dat de dronkenschap onder 385 gevallen 61 maal krankzinnigheid had veroorzaakt, hetgeen dus nagenoeg 16 op 100 is. Hetzelfde getuigen AUBANAL en THORE (3), volgens wier waarnemingen onder 91 gevallen van eigenlijke mania dronkenschap 37 maal = 0,41, als oorzaak voorkwam (4), onder 26 gevallen van monomania 8 maal = 0,31 (5), onder 17 gevallen van onnoozelheid 5 maal = 0,29. (6). Het is duidelijk, dat in verschillende landen ook de dronkenschap meer of min menigvuldig zal voorkomen. Hoe weinig men op de statistieke opgaven deswege rekenen kan, blijkt onder anderen uit de jaarlijksche rapporten van DR. CONOLLIJ uit *Hanwell*, die in het rapport van 1839 opgeeft onder 281 krankzinnigen slechts 26 als uit dronkenschap ontstaande = 0,09; in het rapport van 1840 integendeel van 110 gevallen 31 = 0,28.

Om echter duidelijk aan te toonen, dat de opgave in onze tabellen van dronkenschap als oorzaak der krankzinnigheid te gering is, hebben wij in dit opzigt de hoogere klassen met de lagere vergeleken; waaruit blijkt, dat onder 56 mannen uit de eerste klasse dronkenschap als oorzaak is opgegeven 9 maal; in de 2de klasse onder 75 mannen 12 maal; onder de 515 lagere klasse 56 maal; hetgeen op 100 herleid maakt voor de eerste en tweede klasse beide 0,16, voor de laagste klasse 0,10,9. Het is echter zeker, dat de dronkenschap onder de hoogere klasse niet menigvuldiger voorkomt, maar indien dezelve als oorzaak gewerkt heeft, wordt dit den geneesheer eerder bekend dan in de lagere klasse, bij welke hierop minder gelet wordt, en waarvan de berigten nopens hunnen vroegeren toestand meermalen ontbreken. Indien dus bij de lagere klasse de dronkenschap slechts in dezelfde verhouding voorkwam als bij de hoogere, zouden wij op 515 opgenomen krankzinnigen niet 56 maar 83 moeten tellen. Men schijnt het er dus wel voor te kunnen houden, dat het getal verpleegden

(1) Geschiedenis der matigheids gezelschappen in de Vereenigde Staten; Utrecht, 1837, pag. 41
(2) l. c. pag. 23 en 24.
(3) Recherches l. c. pag. 81.
(4) l. c. pag. 82.
(5) l. c. pag. 85.
(6) l. c. pag. pag. 87.

uit de lagere klasse, bij welke dronkenschap de aanleiding tot krankzinnigheid is geweest, niet ver beneden 100 zal zijn gebleven, hetgeen dan op het voormelde getal van 515, op 100 zoude bedragen 0,19 in plaats van 0,10,9, zoo als de tegenwoordige tabellen opleveren.

IIIde Rubriek.

Splitsing der vertrokkenen.

In deze rubriek zijn de vertrokkenen onder verschillende onderdeelen gebragt, waarvan wij echter, als die van het meeste gewigt, ons vooral bij de overledenen en herstelden zullen bepalen, daar het nut der andere onderdeelen, als niet krankzinnig bevondenen, niet verbeterden en verbeterden vooral is om te voorkomen, dat deze niet verkeerdelijk onder de herstelden worden gerangschikt, hetgeen echter in de tabellen van eenige der bijzondere gestichten nog meermalen is voorgekomen, maar door ons, ten gevolge van een speciaal onderzoek, weder is hersteld. Wij zullen hierbij alleen opmerken, dat het tevens als eene heilzame vrucht der wet van 1841 kan beschouwd worden, dat de 19 niet krankzinnige mannen en 18 niet krankzinnige vrouwen, gedurende deze drie jaren in de verschillende gestichten opgenomen, allen binnen eenen bepaalden tijd ontslagen zijn, terwijl, bij gemis van voorschriften dien aangaande, het ligt had kunnen gebeuren, dat eenige derzelven langer van hunne vrijheid waren beroofd geworden.

Om vooreerst de verhouding der sterfgevallen tot het getal krankzinnigen te vinden, hebben wij ons niet kunnen bepalen bij het getal opgenomenen in de drie jaren, maar wij hebben het geheele aantal verpleegden, dat is, het getal op 1 Januarij 1844 aanwezig, met het getal opgenomenen tot ultimo December 1846, moeten bijeenvoegen, daar van de vroeger aanwezigen ook velen gestorven zijn.

Rekenen wij dit per jaar afzonderlijk, dan zijn in de geneeskundige gestichten, in:

1844	overleden	134	op	1259	verpleegden	= 0,10,6
1845	»	124	»	1333	»	= 0,09,3
1846	»	154	»	1440	»	= 0,10,7

of voor de drie jaren dooreen gerekend, in welke het getal der aanwezigen op 1 Januarij 1844 en der in de drie jaren opgenomenen te zamen bedraagt 2085, op 412 = 0,19,8 of 0,20; welk aanzienlijk verschil in de evenredigheid ontstaat, doordien bij de zoo even gemaakte jaarlijksche berekening, onder de verpleegden, telkens dezelfde personen, die van het vorige jaar op 1 Januarij van het volgende in verpleging waren gebleven, weder in de rekening hebben moeten worden opgenomen, om het getal verpleegden in dat jaar te vinden.

Vergelijken wij nu deze sterfte in de voorhanden gestichten met de sterfte in het algemeen, dan zien wij uit het jaarboekje van 1847 (pag 118), dat de verhouding van het aantal sterfgevallen in 1845 tot de bevolking op 1 Januarij van dat jaar, is 39,9 op 1000. In de geneeskundige gestichten stierven in 1845 van de 1,333 verpleegden 124 of op 1000 berekend 93. Dus stond de sterfte in *Nederland* dat jaar tot die in de geneeskundige gestichten als 39,9 : 93 of ongeveer als 1 : 2,5.

Verbeterd uitgegaan zijn in $\begin{cases} 1844 = 28 \\ 1845 = 33 \\ 1846 = 36 \end{cases}$

Het getal herstelden is, even als het getal overledenen, in 1845 minder geweest dan in de beide andere jaren, hetzelve bedroeg namelijk:

in $\begin{cases} 1844 = 140 \\ 1845 = 125 \\ 1846 = 147 \end{cases}$

412

Het is inderdaad eene zonderlinge toevalligheid, dat in deze drie jaren in de geneeskundige gestichten juist even zoo velen gestorven als hersteld voorkomen, namelijk 412.

Wij hebben gemeend in de berekening der verhouding van de herstelden ons alleen tot het getal opgenomenen te moeten bepalen, omdat onder de op 1 Januarij 1844 aanwezige krankzinnigen zich zoo velen onherstelbaren bevonden, die reeds veel jaren in de verschillende gestichten en bewaarplaatsen waren verpleegd, dat het mede opnemen van dezen in de berekening eene verhouding zoude gegeven hebben, welke minder de waarheid naderde, terwijl het geringe getal later herstelden uit de bevolking vòòr 1 Januarij 1844 in de gestichten aanwezig, slechts, gelijk wij zullen zien, van eenigen noemenswaardigen invloed op de uitkomst in dat jaar heeft kunnen zijn. Berekent men zoo de verhouding van de herstelden tot de opgenomenen op 100, dan verkrijgt men:

in $\begin{cases} 1844 = 0,34 \\ 1845 = 0,32,7 \\ 1846 = 0,35,3 \end{cases}$

Wanneer men nu nagaat, dat er onder de in 1844 herstelden, zich meer dan onder die in de beide volgende jaren zijn hersteld, bevonden van de genen, die reeds op 1 Januarij 1844 aanwezig waren, hetgeen, zoo als wij reeds opmerkten, op de uitkomsten van 1844 eenen voordeeligen invloed heeft uitgeoefend, zonder welke dezelve beneden die van 1845 zoude gebleven zijn, dan schijnt men uit deze opklimmende verhouding der herstellingen den gunstigen invloed van de voortgaande verbetering der gestichten te mogen afleiden.

Berekent men nu het geheele getal opgenomenen in de drie jaren tot dat der herstelden, dan staat hetzelve als 1210 tot 412 of 0,34.

Splitst men dit volgens de sexe, dan verkrijgt men:

646 opgenomen mannen tot 220 herstelde mannen = 0,34
564 » vrouwen » 192 » vrouwen = 0,34

Zoodat ten opzigte der herstelling tusschen de sexe geen verschil schijnt plaats te hebben (1).

In de bewaarplaatsen zijn

gestorven in	1844 = 12	hersteld in	1844 = 9
	1845 = 6		1845 = 2
	1846 = 8		1846 = 4
	26		15

Wij achten het onnoodig om met opzigt tot deze cijfers in eenige ontwikkeling te treden, vermits, eensdeels, het getal personen in de bewaarplaatsen verpleegd en opgenomen, te gering is om daarop evenredigheden te berekenen, aan welke eenige wezenlijke waarde toegekend zoude kunnen worden, en die personen, anderdeels, allen behooren tot de verouderde krankzinnigen.

Vergelijken wij nu de voormelde uitkomsten in de geneeskundige gestichten in deze drie jaren verkregen, met die, welke in andere landen worden opgegeven, dan hebben wij zekerlijk dubbelde redenen om ons te verheugen, vooral indien wij hierbij in aanmerking nemen, dat er nog slechts zes jaren zijn verloopen sedert de algemeene krachtdadige verbetering der gestichten in *Nederland* is aangevangen. Het is echter geenszins gemakkelijk deze vergelijking met eenige juistheid te verrigten, daar algemeene statistieke tabellen van een ander land voor deszelfs geheel tot nog toe bijna niet bekend zijn, en dus de uitkomsten voor geheel *Nederland* met die van afzonderlijke buitenlandsche gestichten, voor welken de opgegeven getallen van herstelden door bijzondere oorzaken en omstandigheden dikwijls zeer sterk verschillen, naauwelijks vergeleken kunnen worden.

Voor *Engeland* loopen al dadelijk onderscheidene opgaven uit elkander. Volgens Esquirol zou eene berekening over twaalf Engelsche gestichten van 1748 tot 1820 eene verhouding opleveren van 0,37,42 (2) herstelden. Dr. Schlemm geeft eene tabel, volgens welke in negen En-

(1) Deze verhouding in de genezing ten opzigte der sexe verschilt in onderscheiden gestichten.
In *Bicètre* en *Salpétrière* werden van 1825 tot 1834 opgenomen:
3,458 mannen, hersteld 1,106 = 0,32.
4,814 vrouwen, » 1,621 = 0,33,7.
Zie Desportes, compte rendu Tableau 6 —
In *Hanwell* waren van 1831 tot 1846:
van 1,412 mannen, hersteld 340 mannen = 0,24.
» 1,430 vrouwen, » 338 vrouwen = 0,23,6.
Zie het 77 report van *Hanwell*.
In *Bethlam* integendeel waren van 1822 tot 1842:
van 1,782 mannen hersteld 823 = 0,46.
» 2,662 vrouwen » 1,446 = 0,54.
Zie Annal. Médico Psijchol, tom. 3 pag. 444.
Het getal herstelden schijnt dus over het algemeen iets gunstiger te zijn bij de vrouwen.

(2) Seelenstôringen, pag. 92. In zijn later werk *des Malad. mental.* Par. 1838 pag. 92, geeft Esquirol de verhouding voor *Engeland* nog ongunstiger op, namelijk 16,516: 5,918 = 0,35,8.

gelsche gestichten voor behoeftigen 0,36,95; in zes gestichten voor gegoeden en behoeftigen 0,46,87; in acht gestichten door milde bijdragen bestaande, 0,40,94; in de particuliere gestichten te *Londen* 0,25,65, en in de particuliere gestichten der provincien 0,42,24, hersteld zouden zijn (1). Bij de zamentrekking der opgenomenen en der herstelden in de voormelde door laatstgenoemden schrijver behandelde gestichten, verkrijgt men 69,394 opgenomenen en 28,592 herstelden of 0,41,2 herstelden. De hoogste en de laagste evenredigheden in alle deze gestichten zijn 0,54,86 voor dat te *Gloucester* en 0,14,82 voordat te *Surreij*; waaruit blijkt hoezeer de uitkomsten in de onderscheidene gestichten verschillen; terwijl wij geheel instemmen met des schrijvers opmerking, dat men de waarde der gestichten niet naar het getal der herstellingen alleen bepalen kan, vermits daarbij tevens op vele bijomstandigheden gelet moet worden (2).

In het zoo beroemde gesticht te *Hanwell*, zijn, volgens een officieel rapport van 1846 (3), van 1831 tot 1 Januarij 1846 opgenomen 2,842 krankzinnigen, hersteld 678, hetgeen eene evenredigheid geeft van 0,24.

In het beroemde gesticht van Dr. Roller te *Illenau* bij *Achern*, in het Groot-Hertogdom *Baden*, hetwelk de krankzinnigen uit het geheele hertogdom bevat, was de evenredigheid van de opgenomenen tot de herstelden, de onherstelbaar opgenomenen even als in onze statistieke tabellen er onder gerekend, van 1842 tot 1 Januarij 1847, als 544 : 150 = 0,27,6, (4), hetgeen dus veel lager is dan de uitkomst van de geneeskundige gestichten in *Nederland*. In *Sleeswijk* bedroeg de verhouding van 1820 tot 1835 = 0,29,51 (5). In *Siegburg*, van 1835 tot 1840 = 0,30,73 (6). Wegens gebrek van algemeene statistieke opgaven van *Frankrijk* en *Duitschland*, is het moeijelijk hieromtrent eene eenigzins volledige vergelijking op te geven. In *Salpétrière* en *Bicêtre* was, indien wij de ongeneeslijken, een getal van niet minder dan 9,170, uitzonderen, hetgeen een zeer groot verschil maakt, de evenredigheid van 1825 tot 1833 gelijk 8,272: 2,727=0,33 (7), zoodat, niettegenstaande deze gewigtige uitzondering in hun voordeel,

---

(1) Dr. Schlemm, Bericht ueber das Brittische Irrenwesen; Berlin 1848.

(2) Battelle geeft eene evenredigheid op, welke zeer aanzienlijk afwijkt van die in den tekst vervat. Volgens hem zouden er over 5 jaren in al de gestichten in *Engeland* niet meer dan 0,22 hersteld zijn (Annales Psijchologiques, tom 4, pag. 399 Sqq.), doch deze opgaaf berust blijkbaar op eene verkeerde wijze van berekenen, daar deze schrijver de percentsgewijze uitkomsten van het getal herstelden tot dat der verpleegden (hetgeen een geheel andere maatstaf is dan de verhouding der herstelden tot de opgenomenen) zoo als die in het officieel Engelsche rapport van 1844 pag. 189 voorkomen, bij elkander getrokken en daarvan het middengetal opgegeven heeft.

(3) The 77 report of *Hanwel*, 1846, pag. 35.

(4) Illenau die Groszherzogliche Badische Heil-und Pflegeanstalt. Rastatt; 1847, pag. 229.

(5) Schlemm, Bericht l. c. Tab. 13, pag. 66.

(6) Schlemm, l. c.

(7) Desportes compte rendu sur le service des aliénés, Paris, 1835, Tableau 6, series 1, 2, 3. Volgens Esquirol bedraagt deze evenredigheid in Charenton van 1826 tot 1833, 0,33,26, Mal. Ment. tom. 2, pag. 687.

de uitkomst toch niet zoo hoog loopt, als die van onze gestichten.

Wij zouden deze vergelijkingen nog kunnen uitbreiden, vooral met bijzondere gestichten, doch vertrouwen, dat het opgegevene genoegzaam zal zijn om te overtuigen, dat *Nederland* zich thans geene vergelijking met het buitenland in dit opzigt meer behoeft te schamen.

Ook deze rubriek is weder verdeeld in stedelingen, landbewoners enz. Vergelijken wij in de eerste plaats het verschil in sterfte tusschen stedelingen en landbewoners, dan zien wij, dat in de drie jaren zijn opgenomen 894 stedelingen (1), gestorven 322 = 0,36. Opgenomen landbewoners 316, gestorven 90 = 0,28,5, hetgeen inderdaad een zeer aanzienlijk verschil oplevert, en waarvan de oorzaak waarschijnlijk aan de grootere armoede en uitputting en eene mindere regelmatige leefwijze bij de stedelingen moet worden toegeschreven. Berekent men deze verhouding nog ten opzigte der sexe voor de drie jaren op 100, dan verkrijgt men:

453 mannelijke stedelingen	op	179	overledenen	= 0,39,5.
441 vrouwelijke »	»	143	»	= 0,32,4.
193 mannelijke landbewoners	»	63	»	= 0,32,6.
123 vrouwelijke »	»	27	»	= 0,22.

zoodat de sterfte bij de vrouwen in het algemeen, maar vooral onder de landbewoners veel geringer is dan bij de mannen.

Maakt men nu dezelfde vergelijking ten opzigte der herstelden, dan blijkt dat van de 894 stedelingen in dien tijd hersteld ontslagen zijn 320, van de 316 opgenomen landbewoners 92, hetgeen op 100 gebragt geeft 0,36 herstelde stedelingen en slechts 0,29 herstelde landbewoners, waarvan de oorzaak wel alleen daarin zal te zoeken zijn, dat de laatsten zoo veel later dan de stedelingen naar de gestichten worden vervoerd, wanneer eerst de nood dringt, zoo als wij reeds hierboven hebben opgemerkt, maar door welk verzuim dan ook voor hen de beste tijd van herstelling is verloren gegaan, en zij, evenredig, meer dan de stedelingen levenslang bewoners der gestichten blijven. Opmerkelijk is het nog, dat van de stedelingen naar evenredigheid meer mannen, van de landbewoners meer vrouwen hersteld zijn:

op 453 : 167 =	100	opgenomen	mannen stedelingen	0,36,9	herstelden
» 441 : 153 =	»	»	vrouwen »	0,34,7	»
» 193 : 53 =	»	»	mannen landbewoners	0,27,5	»
» 123 : 39 =	»	»	vrouwen »	0,31,7	»

De volgende afdeeling bevat de gehuwden en ongehuwden. Ver-

(1) Het is niet mogelijk hier de verhouding tusschen het getal verpleegden en overledenen te vinden, daar, van de vóór 1 Jan. 1844 reeds aanwezigen, de verhouding tusschen stedelingen en landbewoners niet bekend is: men kan echter dit voor beide gelijk werkende achten; doch men verkrijgt door de verhouding tusschen de opgenomenen en gestorvenen te berekenen dan ook een veel hooger percents gewijs cijfer, dan wij boven hebben opgegeven, waar wij als evenredigheid tusschen het grooter getal verpleegden en gestorvenen vonden 0,19,8.

gelijken wij ook dezen met elkander ten opzigte der herstelden en overledenen, dan verkrijgen wij:

op	575	opgenomen	gehuwden	225	gestorven	= 0,39.
»	635	»	ongehuwden	187	»	= 0,29,4.
»	573	»	gehuwden	215	herstelden	= 0,37,4.
»	635	»	ongehuwden	197	»	= 0,31.

dit geeft in sexe gescheiden voor gestorvenen:

304	opgenomen	gehuwde	mannen tot	131	gestorven	= 0,43.
271	»	»	vrouwen »	94	»	= 0,34,7.
342	»	ongehuwde	mannen »	111	»	= 0,32,5.
293	»	»	vrouwen »	76	»	= 0,25,9.

en voor herstelden:

304	opgenomen	gehuwde	mannen tot	110	herstelden	= 0,36.
271	»	»	vrouwen »	105	»	= 0,38,7.
342	»	ongehuwde	mannen »	110	»	= 0,32.
293	»	»	vrouwen »	87	»	= 0,29,7.

Hieruit schijnt te blijken, dat van de gehuwden, naar evenredigheid, meer sterven, dan van de ongehuwden = 0,39 : 0,29,4, doordien zich onder de gehuwden in het algemeen meer bejaarden bevinden.

Daarentegen zijn ook van de gehuwden meer hersteld, dan van de ongehuwden = 0,37,4 : 0,31; en bijzonder van de gehuwde vrouwen meer dan van de ongehuwde 0,38,7 : 0,29,7, door dien krankzinnigheid na het kraambed, welke niet zelden voorkomt, veel ligter voor herstel vatbaar is, dan die uit andere oorzaken is ontstaan. Berekeningen over een grooter tijdvak zullen dit vermoedelijk nader bevestigen.

Ten opzigte der recidieven is het even moeijelijk eenige verhouding op te maken wegens het getal vertrokkenen, als voor dat der opgenomenen, en zulks ter zake der reeds hiervoren opgemerkte onzekerheid der opgaven te dien aanzien. Vergelijken wij intusschen het geheele getal herstelden met het getal herstelde recidieven, dan vinden wij:

op	220	herstelde mannen	52	herstelde recidieven	= 0,23,6.
»	192	» vrouwen	60	» »	= 0,31,2.

Vroeger zagen wij, dat onder de de opgenomen krankzinnigen meer vrouwelijke recidieven dan mannelijke voorkwamen = 0,21,3 : 18. Hieruit blijkt dus niet alleen, dat onder de vrouwen het getal recidieven grooter is, hetgeen zich uit storingen van kraambed en menstruatie ligt verklaren laat, maar ook dat dezelve gemakkelijker hiervan herstellen, dan recidieve mannen.

IVde Rubriek.

Ouderdom en vorm der krankzinnigheid bij de opgenomenen.

De opgaven van den vorm der krankzinnigheid in deze rubriek voorkomende, kan men wel niet anders, dan als zeer onzeker beschouwen, zoodat hieruit nog geene voldoende gevolgtrekking te maken is, daar veel geneesheeren onder den naam van Mania verschillende soorten hebben gerangschikt, welke onder andere vormen hadden moeten worden gebragt, zoodat eerst volgende jaren hieromtrent eene meerdere zekerheid zullen kunnen opleveren (1). Zoo is het getal melancholici in ons land zeer aanzienlijk en in deze rubriek hoogstwaarschijnlijk veel te gering gesteld. Hetzelve komt vooral menigvuldig voor bij vrouwen uit gestoorde menstruatie, en in het algemeen uit zoogenaamde verstoppingen, of volbloedigheid van den onderbuik, welke aandoeningen in ons vaderland zeer menigvuldig zijn. De voor de geneeskundige gestichten opgegeven melancholici bedragen:

69 melancholische mannen en 73 melancholische vrouwen.

Vergelijkt men dit met het geheele getal opgenomenen, dan verkrijgt men:

646 opgenomen mannen : 69 melancholici = 0,10,7.
564 » vrouwen : 73 » = 0,13.

waardoor dus de bovenstaande opmerking schijnt bevestigd te worden, dat melancholie menigvuldiger voorkomt bij vrouwen dan bij mannen. Dit wordt ook door het gevoelen van anderen bevestigd. Guislain stelt de verhouding der melancholie tusschen mannen en vrouwen als 1 tot 3 (2). Wij zullen, om niet te uitvoerig te worden, ons echter niet in de rijke litteratuur deswege verdiepen, daar eerst door meerdere waarnemingen de verhouding in *Nederland* met meer zekerheid kan bepaald worden.

Wat den ouderdom der opgenomen krankzinnigen betreft, zoo blijkt uit deze rubriek duidelijk, dat krankzinnigheid het menigvuldigst voorvalt tusschen de 30 en 40 jaren. Om dit uit deze tabellen aan te toonen en met een opslag van het oog voor te stellen, heeft men slechts het geheele getal opgenomenen in de drie jaren, voor iedere sexe, bijeen te tellen en de evenredigheid tusschen deze getallen en die der verschillende leeftijden, waartoe die opgenomenen

(1) Eenige geneesheeren hebben nog meerdere onderverdeelingen in hunne tabellen aangenomen, zoo als moria, hallucinationes, hetwelk echter slechts een verschijnsel, geen soort is, imbecillitas, delirium tremens, stupiditas. Wij hebben echter gemeend dezelve te moeten rangschikken onder de in de tabel aangenomen hoofdverdeelingen, daar het verschillend begrip, aan deze benamingen door onderscheiden geneesheeren gehecht, niet tot eene voldoende overeenkomst en resultaat leiden kon.

(2) Traité sur la phrénopathie Brux. 1835 pag. 43.

behooren, te berekenen, hetgeen in de volgende tabel is verrigt, waar de verhouding genomen is op 1000.

JAREN DER KRANKZINNIGEN.	MANNEN.	VROUWEN.
Jonger dan 10 jaren.	4 = 0,006.	2 = 0,003.
van 10 tot 20 »	32 = 0,049.	19 = 0,032.
» 20 » 30 »	154 = 0,238.	124 = 0,213.
» 30 » 40 »	175 = 0,270.	129 = 0,221.
» 40 » 50 »	145 = 0,224.	120 = 0,206.
» 50 » 60 »	89 = 0,138.	97 = 0,166.
» 60 » 70 »	37 = 0,057.	43 = 0,074.
boven de 70 »	10 = 0,015.	30 = 0,051.
TOTAAL.....	646 mannen.	564 vrouwen.

Hieruit volgt, dat tusschen de 30 en 40 jaren het grootste getal krankzinnigen valt, en dat vòòr dien tijd de meeste mannen krankzinnig worden, na dien leeftijd de meeste vrouwen. Immers tellen wij het getal krankzinnigen bijeen, tot aan den leeftijd van 40 jaren, zoo geeft dit het volgende:

mannen vóór de 40 jaren 365 of 0,56,5, na de 40 jaren 281 of 0,43,5
vrouwen » 274 » 0,48,6, » 290 » 0,51,4

Waarschijnlijk is dit het gevolg zoo wel van het ophouden der

menstruatie, hetwelk een menigvuldige oorzaak van krankzinnigheid is, als daarvan, dat er in het algemeen meer bejaarde vrouwen dan mannen zijn. Dit stemt vrij wel overeen met hetgeen PARCHAPPE als uitkomst zijner berekening op een getal van 14,267 krankzinnigen opgeeft, volgens welke het grootste aantal krankzinnigen zoude voorkomen tusschen de 20 en 40 jaren, waarvan echter, hetgeen onze statistieke tabellen niet bevestigen, bij de mannen het grootste getal zoude voorkomen tusschen de 20 en 30, en bij de vrouwen tusschen de 30 en 40 jaren (1). Volgens het rapport van 1847 over de krankzinnigen in *Engeland* en *Wales*, valt van de 18,065 krankzinnigen het grootste getal tusschen de 30 en 40 jaren, namelijk tusschen de 20 en 30 = 3,504, tusschen de 30 en 40 = 4,087, tusschen de 40 en 50 = 3,927 (2), hetgeen zich dus weder aan onze tabellen aansluit. Het is echter eene gewigtige opmerking van ESQUIROL, door PARCHAPPE te regt aangehaald, dat men zich bedriegen zoude, indien men hieruit wilde besluiten, dat de leeftijd tusschen de 30 en 40 jaren de meeste vatbaarheid voor krankzinnigheid zoude bezitten. Er komt wel het grootste getal krankzinnigen voor op dien leeftijd, maar op den volgenden leeftijd vermindert de bevolking zeer sterk, zoodat naar evenredigheid der bevolking, van 40 tot 50 en nog meer van 50 tot 55 jaren, het getal krankzinnigen op deze leeftijden nog grooter is. Op den leeftijd van 70 tot 80 jaren is door de velen tot kindsheid vervallen grijsaards, het getal onnoozelen tot de bevolking van dien leeftijd buitengewoon. (3)

Vooral valt in deze tabel in het oog het aanzienlijk verschil in de sexe op hoogen leeftijd; zoo zelfs dat boven de 70 jaren, tegen 10 mannen 30 vrouwen overstaan, en het getal der laatsten dus driemaal zoo groot als dat der eersten is geworden, of naar evenredigheid der opgenomenen, nog sterker = 15 : 50.

V DE RUBRIEK.

Ouderdom der overledenen en ontslagenen.

Uit deze rubriek blijkt, dat het grootste getal overledenen op lateren leeftijd valt, dan dat der herstelden, iets hetwelk zich gemakkelijk laat verklaren. Door de volgende tabel, waarbij tevens de verhouding van het bijzondere getal der overledenen en der herstelden voor iederen leeftijd tot het geheele getal overledenen en herstelden op 1000 berekend is, valt dit gemakkelijk in het oog.

---

(1) PARCHAPPE, l. c. pag. 38.

(2) Report of the commissioners in Lunacy, 1847, pag. 387. Ook de tabellen in het rapport van *Engeland* van 1844, Appendix T., leveren dezelfde uitkomst op. De overige daarin vermelde leeftijden blijven, als mindere getallen gevende, hier buiten aanmerking.

(3) PARCHAPPE l. c. pag. 39.

OUDERDOM.	OVERLEDEN MANNEN.	OVERLEDEN VROUWEN.	HERSTELDE MANNEN.	HERSTELDE VROUWEN.
Jonger dan 10 jaren.	1 = 0,004.	—	—	—
van 10 tot 20 »	5 = 0,021.	—	7 = 0,031.	6 = 0,031.
» 20 » 30 »	29 = 0,120.	11 = 0,065.	67 = 0,305.	48 = 0,250.
» 30 » 40 »	59 = 0,244.	37 = 0,218.	61 = 0,277.	55 = 0,286.
» 40 » 50 »	74 = 0,306.	29 = 0,171.	41 = 0,186.	35 = 0,182.
» 50 » 60 »	50 = 0,207.	45 = 0,265.	29 = 0,132.	27 = 0,141.
» 60 » 70 »	18 = 0,074.	26 = 0,153.	15 = 0,068.	12 = 0,062.
boven de 70 »	6 = 0,025.	22 = 0,129.	—	9 = 0,047.
TOTAAL.....	242 overl. m.	170 overl. v.	220 herst. m.	192 herst. v.

Hieruit blijkt, dat van de 10 tot 50 jaren gestorven zijn 168 mannen, boven de 50 slechts 74. Integendeel zijn beneden de 50 jaren slechts 77 vrouwen overleden, boven de 50 jaren 93: zoodat in lateren leeftijd meer krankzinnige vrouwen gestorven zijn, en deze dus ook in krankzinnigheid eenen hoogeren leeftijd bereiken, hetgeen vooral uit de bijgevoegde berekening op 1000 blijkt.

Het grootste getal herstelden integendeel valt beneden de 40 jaren,

beneden de 40 jaren { mannen 135
vrouwen 109

boven de 40 jaren { mannen 85
vrouwen 83

Indien men hiervan de verhouding tot het geheele getal herstelden berekent op 1000, daar het getal herstelde mannen en vrouwen niet gelijk is, zoo verkrijgt men:

beneden de 40 jaren { mannen 614
vrouwen 568

boven de 40 jaren { mannen 386
vrouwen 432

waaruit blijkt, dat naar evenredigheid ook meer vrouwen op lateren leeftijd herstellen dan mannen, hetgeen overigens ook de tabellen zelve genoegzaam aanwijzen.

VIde Rubriek.

Tijd van verpleging in de gestichten.

Ook omtrent deze rubriek geldt, hetgeen vroeger bij de behandeling der IVde rubriek is aangemerkt, nopens de verschillende verdeelingen van de vormen der krankzinnigheid, dat het getal onder manie gebragten hier te hoog en dat onder monomanie en melancholie te gering is opgegeven.

Om ook over de getallen in de kolommen dezer rubriek voorkomende, een meer bepaald overzigt te verkrijgen, is, in de volgende tabel, het getal herstelden en gestorvenen in de geneeskundige gestichten over de drie jaren, naar eene evenredigheid van 1000 berekend.

TIJD VAN VERPLEGING.	OVERLEDEN MANNEN.	OVERLEDEN VROUWEN.	HERSTELDE MANNEN.	HERSTELDE VROUWEN.
Mind. dan 3 maand.	74 = 0,306.	31 = 0,182.	45 = 0,204.	54 = 0,280.
van 3 tot 6 »	38 = 0,157.	23 = 0,135.	77 = 0,350.	54 = 0,280.
» 6 » 12 »	32 = 0.132.	30 = 0,176.	43 = 0,195.	46 = 0,250.
» 1 » 2 jaren.	35 = 0,145.	25 = 0,147.	35 = 0,159.	26 = 0,135.
» 2 » 3 »	14 = 0,058.	14 = 0,082.	11 = 0,050.	7 = 0,036.
» 3 » 4 »	8 = 0,033.	9 = 0,053.	3 = 0,014.	2 = 0,010.
» 4 » 6 »	7 = 0.029.	5 = 0,029.	3 = 0,014.	1 = 0,005.
» 6 » 8 »	7 = 0,029.	8 = 0,047.	2 = 0,009.	1 = 0,005.
» 8 » 10 »	4 = 0,016.	4 = 0,024.	1 = 0,005.	—
boven de 10 »	23 = 0,095.	21 = 0,124.	—	1 = 0,005.
TOTAAL.....	242 overl. m.	170 overl. v.	220 herst. m.	192 herst. v.

Hieruit blijkt, dat de sterfgevallen het menigvuldigst zijn binnen de eerste drie maanden der verpleging, hetgeen gemakkelijk verklaard wordt door het aanzienlijk getal krankzinnigen, die verzwakt en uitgeput worden opgenomen, of spoedig aan eene beroerte bezwijken.

Telt men integendeel de overledenen na 2 jaren verblijf bijeen, dan verkrijgt men 63 mannen en 61 vrouwen, waardoor het, bij eene oppervlakkige beschouwing, schijnen kon, als of na de twee jaren verblijf meer mannen dan vrouwen gestorven waren. Daar echter het geheele getal overleden mannen bedraagt 242 en dat der vrouwen 170, moet men beide getallen op 100 herleiden, 242 : 63 = 100 : 26 overleden mannen; 170 : 61 = 100 : 36 overleden vrouwen. Zoodat ook hieruit blijkt, dat, naar evenredigheid, meer vrouwen na een lang verblijf in het gesticht overleden zijn dan mannen, en er dus meer bejaarde vrouwen voorkomen, zoo als wij bij de vorige rubriek hebben aangetoond.

De meeste herstellingen zijn gevolgd binnen het eerste halfjaar der verpleging en wel bijzonder in het tweede vierendeel jaars. Echter zijn, naar evenredigheid, binnen de eerste drie maanden meer vrouwen dan mannen hersteld, 54 vrouwen : 45 mannen = 280 : 204; waarvan de oorzaak waarschijnlijk gelegen is in storingen der menstruatie, die zoo dikwijls krankzinnigheid te weeg brengen bij vrouwen, die dan ook niet zelden na het ophouden dezer ziekelijke werking, spoedig tot gezondheid terugkeeren.

Het verschil tusschen het getal herstellingen in het eerste en in het tweede halfjaar der verpleging valt bijzonder in het oog. Immers zijn hersteld in het eerste halfjaar 122 mannen, 108 vrouwen, in het tweede halfjaar 43 mannen, 46 vrouwen. Daar nu het geheele getal herstelden in de drie jaren bedraagt 220 mannen en 192 vrouwen, zoo blijkt, dat in het eerste halfjaar van het verblijf meer dan de helft van het geheele getal herstellingen zijn voorgevallen; waardoor bevestigd wordt, van welk een overwegend belang het is, dat de krankzinnigen spoedig na het ontstaan der ziekte in de geneeskundige gestichten worden gezonden, daar de vatbaarheid voor herstelling zoo spoedig vermindert, zoo als vooral overtuigend blijkt, indien men in de bovenstaande tabel de getallen voor de verschillende tijden van verblijf, op 1000 berekend, vergelijkt. Het zoude gemakkelijk zijn, dit resultaat door de waarnemingen van andere gestichten buiten 's lands te bevestigen; daar echter allen tot dezelfde uitkomst leiden, hebben wij het onnoodig geacht, hieromtrent in eene breede vergelijking te treden.

De 7de rubriek der tabellen bevat slechts eene recapitulatie van het getal opgenomenen, verpleegden, overledenen, verbeterd ontslagenen en herstelden, en levert dus, na al het hiervoren opgemerkte, geene stof tot verdere bijzondere beschouwingen op.

Al het vorenstaande is betrekkelijk tot de algemeene uitkomsten van al de gestichten te zamen genomen. Wij achten het doelmatig nog een en ander daarbij te voegen, met opzigt tot eenige der voornaamste uitkomsten in de bijzondere gestichten verkregen.

Daaromtrent moeten wij echter op den voorgrond stellen, dat een tijdvak van drie jaren te kort is, om uit de in de bijzondere gestichten verkregen uitkomsten, tot de onderlinge betrekkelijke waarde derzelven met eenige zekerheid te oordeelen; vooral omdat de meeste gestichten zich gedurende dat tijdvak in eenen staat van overgang hebben bevonden; waarbij komt, dat deze uitkomsten door plaatselijke omstandigheden zeer gewijzigd worden, waardoor de opname der krankzinnigen in eenige gestichten, vooral die in groote steden gelegen, spoediger en meer algemeen in het begin der ziekte plaats heeft; in anderen integendeel later, terwijl ook aanzienlijke verbouwingen en verbeteringen, welke eenige dezer gestichten bijv. die te *'s Hertogenbosch*, *Zutphen*, *'s Gravenhage*, *Dordrecht*, *Delft*, *Utrecht* en *Deventer*, gedurende een korter of langer tijdvak in den loop dezer drie jaren hebben ondergaan, niet zelden tijdelijk hier en daar meerdere onrust te weeg bragten, en somwijlen storend op de krankzinnigen hebben ingewerkt, en eindelijk dat de gedurende dezen tijd op verschillende plaatsen meer of min sterk geheerscht hebbende ziekten, vooral te *Amsterdam* en elders, het getal overledenen in eenige gestichten aanzienlijk hebben vermeerderd.

De hieronder volgende tabel wijst de voornaamste uitkomsten der bijzondere gestichten gedurende de jaren 1844, 1845 en 1846 aan; daarbij zijn van het getal opgenomen krankzinnigen niet afgetrokken degenen, die gebleken zijn niet krankzinnig te wezen, omdat, indien dit had plaats gehad, geenszins het geheele getal opgenomenen in de bijzondere gestichten zoude kenbaar worden; terwijl dit getal der niet krankzinnig opgenomenen in ieder bijzonder gesticht zoo gering is, dat hetzelve in de vergelijking dier gestichten onderling slechts een genoegzaam onmerkbaren invloed uitoefent. De vermeerdering der bevolking echter, welke slechts schijnbaar ontstaat door overplaatsing uit eene klasse in eene andere, is bij de aanwijzing van het getal opgenomenen in de bijzondere gestichten weggelaten.

Eindelijk valt nog op te merken, dat op de uitkomsten van enkele bijzondere gestichten ook nog de overplaatsing in dezelven van krankzinnigen uit bewaarplaatsen eenen grooten invloed heeft gehad, zoo als bijv. met de gestichten te *Dordrecht* en te *Delft* het geval is geweest, in welke eenige ongeneeslijke krankzinnigen uit de opgeheven bewaarplaatsen te *Middelburg* en te *Leijden* zijn opgenomen.

NAMEN DER GESTICHTEN.	VERPLEEGDEN EN GESTORVENEN.							OPGENOMENEN EN HERSTELDEN.							VERPLEEGDEN EN HERSTELDEN.						
	1844.		1845.		1846.		TOTAAL.	1844.		1845.		1846.		TOTAAL.	1844.		1845.		1846.		TOTAAL.
	Verp.	Gest.	Verp.	Gest.	Verp.	Gest.		Opg.	Hers.	Opg.	Hers.	Opg.	Hers.		Verp.	Hers.	Verp.	Hers.	Verp.	Hers.	
's Hertogenbosch.	114	10	115	3	133	7	174:20 = 0,11,5	29	7	28	4	32	8	89:19=0,21	114	7	115	4	133	8	174:19=0,10,9
Zutphen.....	123	15	149	9	188	16	241:40 = 0,16,6	50	12	57	9	61	18	168:39=0,23	123	12	149	9	188	18	241:39=0,16
's Gravenhage....	87	9	85	4	102	8	142:21 = 0,14,8	26	14	22	10	33	17	81:41=0,50,6	87	14	85	10	102	17	142:41=0,29
Rotterdam.....	118	16	137	20	132	20	217:56 = 0,25,8	41	15	55	20	44	19	140:54=0,38,6	118	15	137	20	132	19	217:54=0,24,8
Dordrecht.....	105	15	123	11	132	22	171:48 = 0,28	24	5	38	7	28	6	90:18=0,20	105	5	123	7	132	6	171:18=0,11
Delft.....	77	4	82	3	100	12	119:19 = 0,15,9	49	5	15	5	27	5	91:15=0,16,5	77	5	82	5	100	5	119:15=0,12,6
Amsterdam, buiten Gasthuis..	222	28	237	29	258	44	394:101 = 0,25,7	74	28	78	35	94	37	246:100 = 0,41	222	28	237	35	258	37	394:100=0,25
Amsterdam, Israël. Gesticht..	24	4	20	6	23	5	44:15 = 0,34	17	6	7	—	13	1	37:7 = 0,18,9	24	6	20	—	23	1	44:7 = 0,16
Haarlem.....	66	6	58	4	58	4	102:14 = 0,14	21	7	15	4	21	5	57:16=0,26	66	7	58	4	58	5	102:16=0,14,7
Utrecht.....	162	11	164	20	154	10	243:41 = 0,17	46	21	41	14	40	18	127:53=0,42	162	21	164	14	154	18	243:53=0,22
Deventer.....	161	16	163	15	160	6	238:37 = 0,15,6	45	20	43	17	34	13	122:50=0,41	161	20	163	17	160	13	238:50=0,21

Uit deze tabel kan men met een oogopslag de verschillende verhoudingen der gestorvenen tot de verpleegden en der herstelden tot de opgenomenen en verpleegden kennen. Wij hebben van de herstelden niet alleen de verhouding tot de opgenomenen, maar ook die tot het getal verpleegden aangegeven, welk laatste getal verkregen wordt, door bij de opgenomenen in de drie jaren het getal der bevolking op 1 Januarij 1844 te voegen; op welke wijze men dit dus voor ieder gesticht vinden kan, terwijl men hieruit kan beoordeelen de grootheid van het meestal ongeneeslijk getal krankzinnigen, welke op laatstgemeld tijdstip in verschillende mate in de onderscheidene gestichten aanwezig waren, hetgeen bij vergelijking der verhouding van de herstelden eenen grooten invloed heeft.

Wat nu in de eerste plaats de sterften betreft, blijkt dat de gestichten ten dien aanzien, de drie jaren door elkander gerekend, in de volgende afdalende orde voorkomen:

Amsterdam, het gesticht voor Israëliten	0,34
Dordrecht	0,28
Rotterdam	0,25.8
Amsterdam, (buiten gasthuis)	0,25,7
Utrecht	0,17
Zutphen	0,16,6
Delft	0,15,9
Deventer	0,15,6
's Gravenhage	0,14,8
Haarlem	0,14
's Hertogenbosch	0,11,5

Men kan uit de ligging der onderscheidene plaatsen hiervoor geene voldoende verklaring afleiden, en het behoeft geen betoog, hoe vele onbekende en uiteenloopende oorzaken tot die verschillende uitkomsten hebben kunnen medewerken. Alleen moeten wij opmerken, dat gedurende een gedeelte althans van het tijdvak, over hetwelk de voormelde berekening loopt, de sterfte in eenige steden van *Zuid-* en *Noord-Holland*, ten gevolge van aldaar geheerscht hebbende epidemien, in het algemeen aanzienlijk is geweest, waarin het dus niet te verwonderen is, dat ook de bevolking van eenige in dezelven gelegen gestichten heeft gedeeld

En wat nu in de tweede plaats de verhouding der herstelden tot de opgenomenen betreft, komen de onderscheiden gestichten, de drie jaren door elkander gerekend, en mede in eene afdalende orde, aldus voor:

's Gravenhage	0,50,6
Utrecht	0,42
Amsterdam, het buiten gasthuis en *Deventer*, ieder	0,41
Rotterdam	0,38,6
Haarlem	0,26,

Zutphen 0,23
's Hertogenbosch 0,21
Dordrecht 0,20
Amsterdam, het gesticht voor Israëliten 0,18,9
en *Delft* 0,16,5

Men zou zeer verkeerd doen, wanneer men, uit deze uitkomsten alleen, wilde besluiten tot de betrekkelijke deugdzaamheid der onderscheiden gestichten, of ook tot de meerdere of mindere doelmatigheid van de geneeskundige behandeling der lijders. Immers is het een onbetwistbare daadzaak, dat de inrigting van het gesticht te *'s Gravenhage*, hetwelk voorkomt als de meeste herstellingen te hebben opgeleverd, veel minder voldoende was, dan die van de gestichten te *Utrecht*, *Deventer* en *Zutphen*. Het spreekt overigens van zelfs, dat wij hier alle persoonlijke vergelijking der onderscheiden geneesheeren, in verband tot de verkregen herstellingen, uitsluiten; die zou en beledigend en onregtvaardig tevens zijn; want hoeveel invloed de ijver en kunde, de menschenkennis en wijze van behandelen van den geneesheer onmiskenbaar kan uitoefenen op het meerder of minder getal herstellingen en op het welzijn der lijders, zoo is echter de werking van dien invloed, voor een groot deel, te zeer afhankelijk van andere omstandigheden, dan dat het getal der herstelden alleen een juisten maatstaf zou kunnen opleveren, om over de geneesheeren, bij onderlinge vergelijking, te kunnen oordeelen. Immers zou men, indien dit het geval ware, tot de ongerijmde gevolgtrekking moeten komen, dat, wanneer het getal herstelden in een volgend jaar merkbaar minder was dan in een vorig, de geneesheer in geschiktheid en ijver zou zijn afgenomen; zoo heeft bijv. het gesticht te *'s Gravenhage* over 1847, bij 23 nieuw opgenomenen, slechts 8 of 0,34,8 herstelden opgeleverd, en dus 0,15,8 minder dan over de drie voorafgaande jaren door elkander gerekend, zonder dat echter de geneesheer aldaar, in 1847 eenige mindere zorg, ijver en geschiktheid heeft aan den dag gelegd dan in de drie vroegere jaren. Het omgekeerde heeft plaats te *Deventer*, alwaar over 1847, tegen 37 opgenomenen, 20 of 0,54 zijn hersteld, terwijl de uitkomst over de jaren 1844, 1845 en 1846 aldaar is geweest 0,41. Deze opmerking bewijst tevens, hetgeen wij hierboven op den voorgrond stelden, dat de statistiek over een tijdvak van slechts drie jaren veel te kort is, om over de cijfers der uitkomsten van de bijzondere gestichten een oordeel te vellen, aan hetwelk eene blijvende waarde toegekend zoude kunnen worden. De menigvuldige bijomstandigheden, welke daarop, uit den aard der zaak, van invloed zijn, wisselen zich eerst over een veel ruimer tijdvak genoegzaam af, om te kunnen aannemen, dat dezelve overal in eene eenigzins zich onderling opwegende mate hebben gewerkt. Daaraan is het dan ook toe te schrijven, dat er, zoo als met een oogopslag

uit de 2de rubriek der tabel op pag. 47 voorkomende, te ontwaren is, een merkbaar verschil bestaat tusschen de uitkomsten, in ieder der jaren 1844, 1845 en 1846 afzonderlijk, in dezelfde gestichten verkregen.

Dit is echter nog niet alles. Bij de menigvuldige algemeene omstandigheden, welke geacht kunnen worden op de bewuste uitkomsten gunstig of ongunstig in te werken, en die zich over een ruim tijdvak, bij afwisseling, in de onderscheiden gestichten voordoen, komen er nog andere, welke meer van eenen plaatselijken aard zijn, en, uit den aard der zaak, schijnen te moeten medebrengen, dat in de eene plaats, met gelijke ja zelfs met mindere hulpmiddelen, meer gunstige uitkomsten verkregen worden dan in de andere. Daartoe behoort vooral, zoo als wij reeds opmerkten, het, na het ontstaan der ziekte, meer of min spoedig plaatsen der lijders in de gestichten Daaromtrent zijn in de tabellen wel geene bepaalde opgaven vervat, om dat men zich voor'shands kan overtuigd houden, dat deswege in zeer veel gevallen geene genoegzaam zekere inlichtingen zijn te verkrijgen; maar het is, desniettemin, van voldoende bekendheid, dat de plaatsing, vooral van de behoeftige lijders, die verre weg het grootste aantal uitmaken, in de groote steden, in welke zich gestichten, hoofdzakelijk voor die steden bestemd, bevinden, in het algemeen veel spoediger geschiedt dan in de kleinere steden en plattelands-gemeenten. De meerdere geldelijke hulpmiddelen der administratien, ten laste van welke de verplegingskosten komen, eene meer krachtige werking eener goede policie, en de ontstentenis der moeijelijkheid van het vervoeren naar een meer of min verwijderd gesticht, dragen veel daartoe bij.

Het is algemeen bekend, dat zoodanige meer spoedige plaatsing op het getal herstellingen van eenen allezins overwigtigen invloed is; de ondervinding heeft overal reeds sedert lang bewezen, dat krankzinnigheid, indien zij langer dan twee maanden heeft aangehouden, in den regel in eenen meer slependen toestand overgaat, bij welke dan slechts zeldzaam en bij uitzondering op eene eenigzins spoedige herstelling te hoopen valt.

Met het oog op deze daadzaak, kan men uit de omstandigheid, dat een grooter aantal herstellingen in een gesticht, korten tijd na de opneming der herstelden, in hetzelve is verkregen, met zeer groote waarschijnlijkheid de gevolgtrekking afleiden, dat de ziekte althans van velen der opgenomenen, tijdens die opneming, slechts korten tijd had bestaan, en dat zich mitsdien onder de opgenomenen meer voor herstel vatbaren bevonden dan in andere gestichten, in welke de herstellingen, in het algemeen, niet zoo spoedig zijn verkregen, terwijl die vatbaarheid voor spoedig herstel zich bijzonder voordoet in die gevallen, in welke de krankzinnigheid is ontstaan na

misbruik van sterken drank, schrik, epileptische toevallen en dergelijken, en juist in die gevallen is het bijzonder waar, dat de plaatsing van behoeftige lijders in groote steden veel spoediger geschiedt dan elders.

Wanneer wij nu uit dit oogpunt de uitkomsten van eenige gestichten onderling vergelijken, dan wordt de juistheid der vorenstaande opmerkingen daardoor op eene in het oog loopende wijze bevestigd, en tevens eene genoegzame verklaring verkregen van eene zeer gewigtige hoofdoorzaak, waarom in de minder hulpmiddelen opleverende gestichten, zoo als die te *'s Gravenhage*, *Amsterdam* en *Rotterdam*, een zoo veel grooter getal herstellingen is verkregen, dan bijv. in het zeker beter ingerigt gesticht te *Zutphen*, het eenige, hetwelk, gedurende de jaren 1844, 1845 en 1846, eenen voor de dienst van hetzelve afzonderlijk bestemden en met geene andere geneeskundige praktijk bezwaarden geneesheer heeft gehad, doch in hetwelk, zoo als ons ten volle bekend is, zich onder de opgenomenen, een zeer aanzienlijk getal verouderde lijders bevonden.

Het gesticht te *'s Gravenhage*, heeft in de drie voormelde jaren in het geheel 41 of 0,50,6 herstelden opgeleverd. Daarvan zijn niet minder dan 33 binnen 6 maanden, en van deze 16 binnen 3 maanden hersteld; onder die 16 komen er voor, die volgens het register niet langer dan 14, 18 en 22 dagen, twee die 26 dagen, één die 1 maand, één die 1 maand en 8 dagen, twee die 1 maand en 9 dagen, één die 1 maand en 10 dagen enz., in het gesticht zijn verbleven.

Het buitengasthuis te *Amsterdam*, heeft in het geheel 100 of 0,41 herstelden opgeleverd; daarvan zijn 68 binnen 6 maanden, en van deze 40 binnen 3 maanden hersteld; onder die 40 komen er twee voor, die volgens het register slechts 6 dagen, één die 7, twee die 8, drie die 16, anderen die 22 en meerdere dagen in het gesticht verbleven zijn. (1)

Het gesticht te *Rotterdam*, heeft in het geheel 54 of 0,38,6 herstelden opgeleverd; daarvan zijn niet minder dan 42 binnen 6 maanden, en van deze 22 binnen 3 maanden hersteld; onder die 22 komen er mede voor, die volgens het register slechts 13,19,22 dagen, twee die 28 dagen, anderen die 1 maand en 3 dagen, 1 maand en 7 dagen enz., in het gesticht hebben vertoefd.

Daarentegen zijn de uitkomsten der gestichten in minder groote

---

(1) Het register duidt echter voor het tijdstip der opneming aan, de dagteekening der magtiging van den regter tot plaatsing in het gesticht. Degenen, die zoo weinige dagen daarna als hersteld zijn ontslagen, waren echter met de daad reeds vroeger in het gesticht geplaatst door het stedelijk bestuur, krachtens het laatste lid van art. 10 der wet van 1841. In den regel hebben deze ontslagenen, dien ten gevolge, niet minder dan 4 weken in het gesticht vertoefd.

Deze opmerking kan ook toepasselijk zijn op sommigen der uit andere in den tekst vermelde gestichten zeer spoedig ontslagenen, maar verandert niets in de verhoudingen op pagina 53 medegedeeld, en in de daaruit gemaakte gevolgtrekkingen.

steden gelegen, en in welke veel meer lijders uit andere kleine steden en van het platte land zijn opgenomen, geheel anders.

Het gesticht te *Zutphen*, heeft in het geheel 39 of 0,23 herstelden opgeleverd. Daarvan zijn slechts 12 binnen 6 maanden, en van deze 5 binnen 3 maanden hersteld; de kortste tijd van verpleging onder die 5 is volgens het register geweest 1 maand 2 dagen en 1 maand 11 dagen, de overigen zijn eerst na een verblijf van 2 maanden hersteld.

Het gesticht te *'s Hertogenbosch*, heeft in het geheel 19 of 0,21 herstelden opgeleverd. Daarvan zijn slechts 4 binnen 6 maanden, en van deze 3 binnen 3 maanden hersteld, als één volgens het register na 26 dagen, één na 1 maand en 19 dagen, en één na 2 maanden 8 dagen verblijf.

Het gesticht te *Dordrecht*, heeft in het geheel 18, of 0,20 herstelden opgeleverd. Daarvan zijn slechts 4 binnen 6 en geen enkele binnen 3 maanden hersteld.

In de gestichten in groote steden, wordt dan ook soms de plaatsing zoo spoedig bewerkstelligd, dat er zich, bijv. te *'s Gravenhage*, gevallen hebben opgedaan, dat dezelve voorloopig door het stedelijk bestuur was geschied, krachtens het laatste lid van art. 10 der wet van den 29sten Mei 1841, en dat de alzoo geplaatsten reeds waren hersteld, vòòr dat de vereischte regterlijke magtiging tot verder verblijf in het gesticht was ontvangen, zoodat aldaar onder de herstelden, personen voorkomen, van wier krankzinnigheid het bestaan nog niet wettig was erkend, toen dezelve reeds had opgehouden.

In de gestichten te *Utrecht* en te *Deventer*, voor welke deze zoo gunstige omstandigheden zich niet, of althans op verre na niet in gelijke mate hebben voorgedaan, en die, desniettemin, behooren tot degenen, in welke de meeste herstellingen zijn verkregen, moeten dus weder andere oorzaken tot die voordeelige uitkomsten hebben medegewerkt.

Het gesticht te *Utrecht* toch heeft in het geheel 53 of 0,42 herstelden opgeleverd. Daarvan zijn 21 binnen 6 maanden, en van deze slechts 8 binnen 3 maanden hersteld, onder welke één volgens het register na 1 maand 11 dagen en één na 1 maand 23 dagen, de overigen na 2 maanden verblijf.

Het gesticht te *Deventer*, heeft in het geheel 50 of 0,41 herstelden opgeleverd. Daarvan zijn 24 binnen 6, en van deze 10 binnen 3 maanden hersteld; de kortste tijd der verpleging is volgens het register geweest 1 maand 5 dagen; daarop volgt 1 maand 10 dagen, twee van 1 maand 15 dagen enz.

Om nu deze verhoudingen duidelijk te doen uitkomen, behoeft men slechts het getal der herstellingen binnen 6 en 3 maanden, voor ieder gesticht, met 100 te vermenigvuldigen, en door het geheele getal herstellingen te deelen. Naar dezen maatstaf hebben de voormelde

meest bevolkte gestichten opgeleverd:

	hersteld binnen 6 maanden	hersteld binnen 3 maanden
's Gravenhage	0,80,5	0,39
Rotterdam	0,78	0,41
Amsterdam	0,68	0,40
Deventer	0,48	0,20
Utrecht	0,39	0,15
Zutphen	0,31	0,13
Dordrecht	0,22	0,0
's Hertogenbosch	0,21	0,16

Vermits met opzigt tot den tijd van verblijf der ontslagenen, onderscheiden misstellingen in de tabellen van eenige bijzondere gestichten waren ingeslopen, hebben wij ons daarvoor meer bijzonder moeten houden aan hetgeen wij zelven daaromtrent uit de registers hebben opgeteekend.

Uit de bovenstaande vergelijking blijkt overtuigend, dat de vijf laatstvermelde gestichten, in welke, vooral wat de behoeftigen aangaat, meerdere krankzinnigen uit andere kleinere steden en plattelandsbewoners, later na het ontstaan der ziekte, worden geplaatst, een veel geringer getal herstellingen binnen korten tijd hebben opgeleverd, dan de drie eerstgemelden tot grootere steden behoorende, hetgeen, wij herhalen het, vooral zijnen grond daarin vindt, dat in die groote steden veel meer gevallen voorkomen van spoedige plaatsing in plotseling opkomende aanvallen van krankzinnigheid, die, onder eene doeltreffende behandeling, veelal spoedig wijken, doch bij verzuim eener onmiddelijke plaatsing, niet zelden slepende worden.

Wij hebben gemeend bij de vorenstaande opmerkingen met eenige uitvoerigheid te moeten stilstaan, eensdeels en vooral, om daardoor nog nader te doen uitkomen, van hoe groot gewigt het is voor het welzijn der ongelukkigen, die door krankzinnigheid aangetast worden, dat men dezelve spoedig in voor hen bestemde gestichten plaatse, en anderdeels, om voor te komen, dat men, door alleen bij de bloote cijfers stil te staan, en door niet te letten op de bijoorzaken, welke tot het verkrijgen derzelve hebben medegewerkt, minder gewigt zou kunnen hechten aan de gebreken, welke aan de nog minder wel ingerigte gestichten kleven, of aan de meerdere hulpmiddelen, welke de reeds zoo veel meer verbeterde geneeskundige gestichten boven de eerstbedoelden opleveren, en dus de verdere verbetering der gestichten, die met zooveel opofferingen verkregen moet worden, gering zou achten.

Daardoor wordt tevens aangetoond, dat de statistiek, die, wanneer zij met kennis van zaken beoordeeld en aangewend wordt, een krachtdadig en onwaardeerbaar middel is tot het aan het licht brengen van veel gewigtige waarheden, welke zonder haar verholen zouden blijven,

bij eene niet oordeelkundige toepassing, tot een gevaarlijke gids kan worden gemaakt, die tot zeer valsche gevolgtrekkingen en tot grove dwalingen kan leiden.

Wij durven intusschen vertrouwen, dat uit den inhoud dezes, overtuigend voortvloeit, dat de pogingen door de Regering en, op haar voetspoor, door zoo velen als in de zaak betrokken zijn, aangewend, om de verzorging der zoo ongelukkige krankzinnigen, van den zeer lagen trap, waarop die nog voor weinige jaren in *Nederland* stond, te verheffen tot dien toestand, dat dit Rijk ten dien opzigte de vergelijking met de meest begunstigde staten kan doorstaan, in een betrekkelijk kort tijdvak, met eene ongewone zegenrijke uitkomst bekroond zijn geworden, hetgeen voorzeker voor allen, die dienstbaar kunnen zijn aan de verdere nog meer volkomene bereiking van het doel, tot de krachtdadigste opwekking kan verstrekken, om met al hun vermogen, daartoe te blijven medewerken.

De Inspecteurs der gestichten voor krankzinnigen,

C. J. Feith. J. L. C. Schroeder van der Kolk.

STATISTIEKE OPGAVEN

BETREKKELIJK DE BEVOLKING

VAN DE

BEWAARPLAATSEN VOOR KRANKZINNIGEN

IN

Nederland,

over het jaar 1844.

EERSTE RUBRIEK.

	MANNEN.				VROUWEN.				TOTAAL der mannen en vrouwen.	AANMERKINGEN.
	1ste klasse.	2de klasse.	3de klasse.	TOTAAL.	1ste klasse.	2de klasse.	3de klasse.	TOTAAL.		
Sterkte op 1 Januarij 1844.....	6	18	36	60	19	12	45	76	136	
In 1844 opgenomen.....	2	7	14	23	»	1	9	10	33	
Dus in 1844 verpleegd.....	8	25	50	83	19	13	54	86	169	
In 1844 vertrokken.....	»	3	17	20	»	1	10	11	31	
Sterkte op 1 Januarij 1845.....	8	22	33	63	19	12	44	75	138	

TWEEDE RUBRIEK.

	ONDER DE OPGENOMENEN BEVINDEN ZICH								TOTAAL der mannen en vrouwen.	AANMERKINGEN.
	MANNEN.				VROUWEN.					
	1ste klasse.	2de klasse.	3de klasse.	TOTAAL.	1ste klasse.	2de klasse.	3de klasse.	TOTAAL.		
Stedelingen	2	»	8	10	»	»	9	9	19	
Landbewoners	»	7	6	13	»	1	»	1	14	
Gehuwden	1	1	9	11	»	»	4	4	15	
Ongehuwden	1	6	5	12	»	1	5	6	18	
Protestanten	»	»	10	10	»	»	3	3	13	
Roomsch-Catholijken	2	7	4	13	»	1	6	7	20	
Israëliten	»	»	»	»	»	»	»	»	»	
Krankzinnigen voor de eerste maal.	»	4	12	16	»	»	9	9	25	
» » » tweede »	1	3	2	6	»	1	»	1	7	
» » » derde »	1	»	»	1	»	»	»	»	1	
» meer dan de 3de »	»	»	»	»	»	»	»	»	»	
Erfelijk-krankzinnig	»	3	»	3	»	1	5	6	9	
Krankzinnig uit dronkenschap ontstaan	2	2	4	8	»	»	1	1	9	

NB. Onder *landbewoners* worden verstaan zij, die, bij het ontstaan der krankzinnigheid, ten platte lande woonden, en niet zij, die ten platte lande geboren en vroeger opgevoed zijn, maar tijdens dat ontstaan gevestigd waren in steden. Deze laatsten moeten onder de stedelingen begrepen worden even als alle anderen, die, toen zij krankzinnig werden, in steden woonden.

Onder *erfelijk-krankzinnig* worden niet alleen verstaan zij, van welke bloedverwanten in de regte lijn, maar ook zij, van welke betrekkingen in de zijlinien, zoo als Broeders of Zusters, Oom of Tante krankzinnig zijn of geweest zijn.

Onder *krankzinnig uit dronkenschap ontstaan* worden niet alleen verstaan zij, bij welke dronkenschap onmiddellijk aan den aanval der krankzinnigheid is vooraf gegaan, maar ook zij, bij welke vroeger misbruik van sterken drank den aanleg tot krankzinnigheid heeft veroorzaakt of bevorderd.

Bewaarplaatsen.

DERDE RUBRIEK. 1841.

	ONDER DE VERTROKKENEN BEVONDEN ZICH													AANMERKINGEN.
	MANNEN.						VROUWEN.						TOTAAL der mannen en vrouwen.	
	Overleden.	Niet krankzinnig.	Niet verbeterd.	Verbeterd.	Hersteld.	TOTAAL.	Overleden.	Niet krankzinnig.	Niet verbeterd.	Verbeterd.	Hersteld.	TOTAAL.		
Stedelingen	5	»	1	4	3	13	5	»	»	2	2	9	22	
Landbewoners	»	»	1	2	4	7	2	»	»	»	»	2	9	
Gehuwden	1	»	»	5	4	10	2	»	»	1	1	4	14	
Ongehuwden	4	»	2	1	3	10	5	»	»	1	1	7	17	
Protestanten	2	»	1	5	5	13	4	»	»	2	»	6	19	
Roomsch-Catholijken	3	»	1	1	2	7	3	»	»	»	2	5	12	
Israëliten	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	
Krankzinnigen voor de eerste maal.	4	»	2	5	7	18	6	»	»	1	2	9	27	
» » » tweede »	1	»	»	1	»	2	1	»	»	1	»	2	4	
» » » derde »	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	«	«	
» meer dan de 3de »	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	
Erfelijk-krankzinnig	»	»	»	»	»	»	4	»	»	»	2	6	6	
Krankzinnig uit dronkenschap ontstaan	1	»	»	2	1	4	»	»	»	1	»	1	5	

Ouderdom van de opgenomenen en vorm van derzelver krankzinnigheid.	MANNEN.							VROUWEN.							TOTAAL der mannen en vrouwen.	AANMERKINGEN.
	mania.	monomania.	melancholia.	dementia.	idiotismus.	epilepsia.	TOTAAL.	mania.	monomania.	melancholia.	dementia.	idiotismus.	epilepsia.	TOTAAL.		
Jonger dan 10 jaren	1	»	»	»	»	»	1	»	»	»	»	»	»	»	1	
Van 10 tot 20 »	2	1	»	»	»	»	3	»	»	»	»	»	»	»	3	
» 20 » 30 »	5	»	»	»	»	»	5	1	»	»	»	»	»	1	6	
» 30 » 40 »	2	»	1	»	»	»	3	4	»	1	»	»	»	5	8	
» 40 » 50 »	3	»	»	2	»	»	5	1	»	»	»	»	»	1	6	
» 50 » 60 »	2	»	1	»	»	»	3	1	»	»	1	»	»	2	5	
» 60 » 70 »	2	»	»	»	»	»	2	»	»	»	»	»	»	»	2	
Boven de 70 »	1	»	»	»	»	»	1	1	»	»	»	»	»	1	2	
TOTAAL....	18	1	2	2	»	»	23	8	»	1	1	»	»	10	33	

NB. Onder *mania* wordt verstaan de acute vorm van krankzinnigheid, waarmede bijzondere levendigheid, opgewektheid en verwarring van begrip gepaard gaan.
Onder *monomania* wordt verstaan die vorm, bij welke de verwarring van begrip zich meer bijzonder tot één punt bepaalt, b. v. het bezitten van schatten, vorst te zijn, veel verstand te hebben, enz., terwijl de lijders over alle andere onderwerpen juist spreken, hetgeen zij, die aan *mania* lijden, niet doen.
Onder *melancholia* wordt verstaan die vorm, bij welke de krankzinnige zich ongelukkig, b. v. arm, slecht, door God verlaten, enz. waant, om het even of de verwarring van denkbeelden tot een of meer bijzondere punten zich bepaalt of algemeen is.
Onder *dementia* wordt verstaan *stompheid*, als bijzonder gevolg en uitgang van krankzinnigheid.
Onder *idiotismus* wordt verstaan aangeboren onnoozelheid.

VIJFDE RUBRIEK. 1844.

OUDERDOM DER OVERLEDENEN EN ONTSLAGENEN.	MANNEN.						VROUWEN.						TOTAAL der overleden en ontslagen mannen en vrouwen.	AANMERKINGEN.
	Overleden.	ONTSLAGEN.				Totaal der overledenen en ontslagenen.	Overleden.	ONTSLAGEN.				Totaal der overledenen en ontslagenen.		
		Niet krankzinnig.	Niet verbeterd.	Verbeterd.	Hersteld.			Niet krankzinnig.	Niet verbeterd.	Verbeterd.	Hersteld.			
Jonger dan 10 jaren	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	
Van 10 tot 20 »	»	»	»	»	2	2	»	»	»	»	»	»	2	
» 20 » 30 »	»	»	»	»	3	3	»	»	»	»	»	»	3	
» 30 » 40 »	»	»	1	2	»	3	2	»	»	1	1	4	7	
» 40 » 50 »	2	»	1	3	»	6	»	»	»	»	»	»	6	
» 50 » 60 »	1	»	»	»	2	3	2	»	»	1	1	4	7	
» 60 » 70 »	2	»	»	1	»	3	1	»	»	»	»	1	4	
Boven de 70 »	»	»	»	»	»	»	2	»	»	»	»	2	2	
TOTAAL....	5	»	2	6	7	20	7	»	»	2	2	11	31	

ZESDE RUBRIEK.

	TIJD VAN VERPLEGING IN HET GESTICHT.	DER HERSTELDEN.							DER OVERLEDENEN.							AANMERKINGEN.
		mania.	monomania.	melancholia.	dementia.	idiotismus.	epilepsia.	TOTAAL.	mania.	monomania.	melancholia.	dementia.	idiotismus.	epilepsia.	TOTAAL.	
MANNEN.	Minder dan 3 maanden..	3	»	1	»	»	»	4	1	»	»	»	»	»	1	
	Van 3 tot 6 » ..	2	»	»	»	»	»	2	1	»	»	»	»	»	1	
	» 6 » 12 » ..	»	»	»	1	»	»	1	»	»	»	»	»	»	»	
	» 1 » 2 jaren ..	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	
	» 2 » 3 » ..	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	
	» 3 » 4 » ..	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	
	» 4 » 6 » ..	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	
	» 6 » 8 » ..	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	
	» 8 » 10 » ..	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	
	Langer dan 10 » ..	»	»	»	»	»	»	»	3	»	»	»	»	»	3	
	TOTAAL..	5	»	1	1	»	»	7	5	»	»	»	»	»	5	
VROUWEN.	Minder dan 3 maanden..	1	»	»	»	»	»	1	1	»	»	»	»	»	1	
	Van 3 tot 6 » ..	»	»	»	»	»	»	»	1	»	»	1	»	»	2	
	» 6 » 12 » ..	»	»	»	»	»	»	»	2	»	»	»	»	»	2	
	» 1 » 2 jaren ..	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	
	» 2 » 3 » ..	1	»	»	»	»	»	1	»	»	»	»	»	»	»	
	» 3 » 4 » ..	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	
	» 4 » 6 » ..	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	
	» 6 » 8 » ..	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	
	» 8 » 10 » ..	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	
	Langer dan 10 » ..	»	»	»	»	»	»	»	2	»	»	»	»	»	2	
	TOTAAL..	2	»	»	»	»	»	2	6	»	»	1	»	»	7	

NB. De toelichtingen bij de 4de rubriek gevoegd zijn ook op de 6de rubriek van toepassing.
Onder de *herstelden* in de 6de rubriek worden alleen begrepen zij, die het gesticht volkomen *hersteld* verlaten hebben, en niet zij, die ontslagen zijn als niet krankzinnig bevonden, noch ook zij, die slechts *verbeterd* zijn ontslagen.

Bewaarplaatsen.

ZEVENDE RUBRIEK.

1844.

Jaren tot welke de nevenstaande getallen betrekkelijk zijn.	Getal der in ieder der nevensvermelde jaren										AANMERKINGEN.
	Opgenomen		Verpleegde		Overleden		Verbeterd ontslagen		Hersteld ontslagen		
	mannen.	vrouwen.	mannen.	vrouwen.	mannen.	vrouwen.	mannen.	vrouwen.	mannen.	vrouwen.	
1844	23	10	83	86	5	7	6	2	7	2	
18											
18											
18											
18											
18											
18											
18											
18											
18											

STATISTIEKE OPGAVEN

BETREKKELIJK DE BEVOLKING

VAN DE

GENEESKUNDIGE GESTICHTEN VOOR KRANKZINNIGEN

IN

Nederland,

over het jaar 1844.

EERSTE RUBRIEK. 1844.

	MANNEN.				VROUWEN.				TOTAAL der mannen en vrouwen.	AANMERKINGEN.
	1ste klasse.	2de klasse.	3de klasse.	TOTAAL.	1ste klasse.	2de klasse.	3de klasse.	TOTAAL.		
Sterkte op 1 Januarij 1844.....	38	46	340	424	22	29	362	413	837	* Onder de opgenomenen en vertrokkenen bevindt zich 1 man, die slechts van de 1ste naar de 2de klasse is overgebragt. Deze komt dus in de volgende rubrieken niet voor, en is in de 7de rubriek ook niet, zoo als in deze 1ste rubriek, twee malen onder de verpleegden berekend.
In 1844 opgenomen.....	19	27	179	225	8	18	172	198	423*	
Dus in 1844 verpleegd.....	57	73	519	649	30	47	534	611	1260	
In 1844 vertrokken.....	13	19	140	172	7	12	135	154	326*	
Sterkte op 1 Januarij 1845.....	44	54	379	477	23	35	399	457	934	

TWEEDE RUBRIEK.

1844.

	ONDER DE OPGENOMENEN BEVINDEN ZICH								TOTAAL der mannen en vrouwen.	AANMERKINGEN.
	MANNEN.				VROUWEN.					
	1ste klasse.	2de klasse.	3de klasse.	TOTAAL.	1ste klasse.	2de klasse.	3de klasse.	TOTAAL.		
Stedelingen	18	18	122	158	8	15	128	151	309	
Landbewoners	1	8	57	66	»	3	44	47	113	
Gehuwden	8	12	77	97	7	5	86	98	195	
Ongehuwden	11	14	102	127	1	13	86	100	227	
Protestanten	18	20	113	151	5	15	108	128	279	
Roomsch-Catholijken	1	6	55	62	2	3	50	55	117	
Israëliten	»	»	11	11	1	»	14	15	26	
Krankzinnigen voor de eerste maal.	17	22	149	188	7	13	141	161	349	
» » » tweede »	1	3	17	21	»	3	16	19	40	
» » » derde »	1	»	9	10	1	1	6	8	18	
» meer dan de 3de »	»	1	4	5	»	1	9	10	15	
Erfelijk-krankzinnig	3	6	17	26	3	1	14	18	44	
Krankzinnig uit dronkenschap ontstaan	2	6	14	22	»	»	3	3	25	

NB. Onder *landbewoners* worden verstaan zij, die, bij het ontstaan der krankzinnigheid, ten platte lande woonden, en niet zij, die ten platte lande geboren en vroeger opgevoed zijn maar tijdens dat ontstaan gevestigd waren in steden. Deze laatsten moeten onder de stedelingen begrepen worden even als alle anderen, die, toen zij krankzinnig werden, i steden woonden.

Onder *erfelijk-krankzinnig* worden niet alleen verstaan zij, van welke bloedverwanten in de regte lijn, maar ook zij, van welke betrekkingen in de zijlinien, zoo als Broeders o Zusters, Oom of Tante krankzinnig zijn of geweest zijn.

Onder *krankzinnig uit dronkenschap ontstaan* worden niet alleen verstaan zij, bij welke dronkenschap onmiddellijk aan den aanval der krankzinnigheid is vooraf gegaan, maa ook zij, bij welke vroeger misbruik van sterken drank den aanleg tot krankzinnigheid heeft veroorzaakt of bevorderd.

DERDE RUBRIEK. 1844.

	ONDER DE VERTROKKENEN BEVONDEN ZICH													AANMERKINGEN.
	MANNEN.						VROUWEN.						TOTAAL der mannen en vrouwen.	
	Overleden.	Niet krankzinnig.	Niet verbeterd.	Verbeterd.	Hersteld.	TOTAAL.	Overleden.	Niet krankzinnig.	Niet verbeterd.	Verbeterd.	Hersteld.	TOTAAL.		
Stedelingen	56	6	3	9	52	126	50	2	3	15	54	124	250	
Landbewoners	18	»	3	3	21	45	10	2	4	1	13	30	75	
Gehuwden	43	4	2	4	42	95	35	2	3	7	37	84	179	
Ongehuwden	31	2	4	8	31	76	25	2	4	9	30	70	146	
Protestanten	50	2	3	8	54	117	52	2	6	12	40	112	229	
Roomsch-Catholijken	21	3	3	4	14	45	6	2	»	3	20	31	76	
Israëliten	3	1	»	»	5	9	2	»	1	1	7	11	20	
Krankzinnigen voor de eerste maal.	68	»	6	7	55	136	54	»	6	11	50	121	257	Hieronder zijn niet begrepen de niet krankzinnig bevondenen.
» » » tweede »	4	»	»	3	6	13	5	»	»	2	5	12	25	
» » » derde »	1	»	»	1	4	6	1	»	»	»	8	9	15	
» meer dan de 3de »	1	»	»	1	8	10	»	»	1	3	4	8	18	
Erfelijk-krankzinnig	4	»	1	1	11	17	5	»	1	»	4	10	27	
Krankzinnig uit dronkenschap ontstaan	5	1	1	2	10	19	»	2	»	»	1	3	22	

VIERDE RUBRIEK.

1844.

Ouderdom van de opgenomenen en vorm van derzelver krankzinnigheid.	MANNEN.							VROUWEN.							TOTAAL der mannen en vrouwen.	AANMERKINGEN.
	mania.	monomania.	melancholia.	dementia.	idiotismus.	epilepsia.	TOTAAL.	mania.	monomania.	melancholia.	dementia.	idiotismus.	epilepsia.	TOTAAL.		
Jonger dan 10 jaren	»	»	»	»	2	1	3	»	»	»	»	»	»	»	3	Behalve de ééne man in de kolom van aanmerkingen bij de eerste rubriek vermeld, zijn in de vierde rubriek mede niet begrepen de 6 mannen en 4 vrouwen, die volgens de 3de en 5de rubrieken niet krankzinnig bevonden zijn.
Van 10 tot 20 »	1	1	»	2	»	5	9	2	2	»	1	3	1	9	18	
» 20 » 30 »	15	10	2	11	7	11	56	23	7	2	7	»	3	42	98	
» 30 » 40 »	30	16	3	9	2	3	63	25	4	5	5	1	4	44	107	
» 40 » 50 »	15	8	9	10	»	2	44	19	7	8	4	6	2	46	90	
» 50 » 60 »	12	6	5	5	»	»	28	9	7	4	3	1	»	24	52	
» 60 » 70 »	7	1	1	2	»	»	11	5	4	2	5	»	»	16	27	
Boven de 70 »	»	1	»	3	»	»	4	5	2	1	5	»	»	13	17	
TOTAAL....	80	43	20	42	11	22	218	88	33	22	30	11	10	194	412	

NB. Onder *mania* wordt verstaan de acute vorm van krankzinnigheid, waarmede bijzondere levendigheid, opgewektheid en verwarring van begrip gepaard gaan.

Onder *monomania* wordt verstaan die vorm, bij welke de verwarring van begrip zich meer bijzonder tot één punt bepaalt, b. v. het bezitten van schatten, vorst te zijn, veel verstand te hebben, enz., terwijl de lijders over alle andere onderwerpen juist spreken, hetgeen zij, die aan *mania* lijden, niet doen.

Onder *melancholia* wordt verstaan die vorm, bij welke de krankzinnige zich ongelukkig, b. v. arm, slecht, door God verlaten, enz. waant, om het even of de verwarring van denkbeelden tot een of meer bijzondere punten zich bepaalt of algemeen is.

Onder *dementia* wordt verstaan *stompheid*, als bijzonder gevolg en uitgang van krankzinnigheid.

Onder *idiotismus* wordt verstaan aangeboren onnoozelheid.

VIJFDE RUBRIEK.

OUDERDOM DER OVERLEDENEN EN ONTSLAGENEN.	MANNEN.						VROUWEN.						TOTAAL der overleden en ontslagen mannen en vrouwen.	AANMERKINGEN.
	Overleden.	ONTSLAGEN.				Totaal der overledenen en ontslagenen.	Overleden.	ONTSLAGEN.				Totaal der overledenen en ontslagenen.		
		Niet krankzinnig.	Niet verbeterd.	Verbeterd.	Hersteld.			Niet krankzinnig.	Niet verbeterd.	Verbeterd.	Hersteld.			
Jonger dan 10 jaren	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	
Van 10 tot 20 »	1	»	»	»	2	3	»	»	»	»	4	4	7	
» 20 » 30 »	4	»	2	2	21	29	2	2	1	2	16	23	52	
» 30 » 40 »	15	2	»	7	24	48	14	1	4	4	19	42	90	
» 40 » 50 »	26	4	4	1	14	49	10	»	»	6	12	28	77	
» 50 » 60 »	21	»	»	1	8	30	14	1	2	4	10	31	61	
» 60 » 70 »	4	»	»	1	4	9	14	»	»	»	3	17	26	
Boven de 70 »	3	»	»	»	»	3	6	»	»	»	3	9	12	
TOTAAL....	74	6	6	12	73	171	60	4	7	16	67	154	325	

TIJD VAN VERPLEGING IN HET GESTICHT.	DER HERSTELDEN.							DER OVERLEDENEN.							AANMERKINGEN.
	mania.	monomania.	melancholia.	dementia.	idiotismus.	epilepsia.	TOTAAL.	mania.	monomania.	melancholia.	dementia.	idiotismus.	epilepsia.	TOTAAL.	
MANNEN.															
Minder dan 3 maanden..	6	2	2	1	»	»	11	16	2	»	8	»	»	26	
Van 3 tot 6 » ..	10	8	5	5	»	2	30	4	1	»	3	1	»	9	
» 6 » 12 » ..	3	1	2	2	1	»	9	2	3	1	1	»	1	8	
» 1 » 2 jaren ..	10	6	»	»	»	1	17	1	2	»	7	1	1	12	
» 2 » 3 » ..	2	1	»	»	»	»	3	»	3	»	1	»	»	4	
» 3 » 4 » ..	1	»	»	»	»	»	1	»	»	»	1	»	»	1	
» 4 » 6 » ..	»	1	»	»	»	»	1	»	»	»	»	»	»	»	
» 6 » 8 » ..	»	»	»	»	»	»	»	»	2	»	1	»	»	3	
» 8 » 10 » ..	1	»	»	»	»	»	1	»	»	»	1	1	»	2	
Langer dan 10 » ..	»	»	»	»	»	»	»	1	1	»	6	»	1	9	
TOTAAL..	33	19	9	8	1	3	73	24	14	1	29	3	3	74	
VROUWEN.															
Minder dan 3 maanden..	8	4	3	1	»	1	17	3	1	»	6	»	»	10	
Van 3 tot 6 » ..	12	5	3	2	»	»	22	2	2	3	4	»	»	11	
» 6 » 12 » ..	9	1	3	1	»	1	15	2	1	»	3	»	2	8	
» 1 » 2 jaren ..	6	3	»	»	»	»	9	3	2	1	2	1	1	10	
» 2 » 3 » ..	1	»	»	»	»	»	1	1	»	»	1	1	1	4	
» 3 » 4 » ..	»	»	1	»	»	»	1	»	»	1	1	»	»	2	
» 4 » 6 » ..	1	»	»	»	»	»	1	»	»	»	1	»	»	1	
» 6 » 8 » ..	»	»	»	»	»	»	»	1	1	»	2	»	1	5	
» 8 » 10 » ..	»	»	»	»	»	»	»	»	»	1	1	»	1	3	
Langer dan 10 » ..	1	»	»	»	»	»	1	»	»	2	1	2	1	6	
TOTAAL..	38	13	10	4	»	2	67	12	7	8	22	4	7	60	

NB. De toelichtingen bij de 4de rubriek gevoegd zijn ook op de 6de rubriek van toepassing.
Onder de *herstelden* in de 6de rubriek worden alleen begrepen zij, die het gesticht volkomen *hersteld* verlaten hebben, en niet zij, die ontslagen zijn als niet krankzinnig bevonden, noch ook zij, die slechts *verbeterd* zijn ontslagen.

ZEVENDE RUBRIEK.

1844.

Jaren tot welke de nevenstaande getallen betrekkelijk zijn.	Getal der in ieder der nevensvermelde jaren										AANMERKINGEN.
	Opgenomen		Verpleegde		Overleden		Verbeterd ontslagen		Hersteld ontslagen		
	mannen.	vrouwen.	mannen.	vrouwen.	mannen.	vrouwen.	mannen.	vrouwen.	mannen.	vrouwen.	
1844	224	198	648	611	74	60	12	16	73	67	
18											
18											
18											
18											
18											
18											
18											
18											
18											
18											

STATISTIEKE OPGAVEN

BETREKKELIJK DE BEVOLKING

VAN DE

BEWAARPLAATSEN VOOR KRANKZINNIGEN

IN

Nederland,

over het jaar 1845.

EERSTE RUBRIEK.

	MANNEN.				VROUWEN.				TOTAAL der mannen en vrouwen.	AANMERKINGEN.
	1ste klasse.	2de klasse.	3de klasse.	TOTAAL.	1ste klasse.	2de klasse.	3de klasse.	TOTAAL.		
Sterkte op 1 Januarij 1845.....	8	20	22	50	17	11	32	60	110	De opheffing der bewaarplaatsen te *Middelburg* en te *Zierikzee* in den loop des jaars 1845, heeft te weeg gebragt, dat voor die gestichten over 1845 geene statistieke tabellen zijn ontvangen; zulks is de oorzaak, dat op 1°. Januarij van dat jaar op deze tabel minder krankzinnigen in de bewaarplaatsen voorkomen, dan op de tabel over 1844.
In 1845 opgenomen.....	1	2	»	3	1	»	1	2	5	
Dus in 1845 verpleegd.....	9	22	22	53	18	11	33	62	115	
In 1845 vertrokken.....	1	»	4	5	1	1	4	6	11	
Sterkte op 1 Januarij 1846.....	8	22	18	48	17	10	29	56	104	

Bewaarplaatsen.

TWEEDE RUBRIEK.

1845.

	ONDER DE OPGENOMENEN BEVINDEN ZICH								TOTAAL der mannen en vrouwen.	AANMERKINGEN.
	MANNEN.				VROUWEN.					
	1ste klasse.	2de klasse.	3de klasse.	TOTAAL.	1ste klasse.	2de klasse.	3de klasse.	TOTAAL.		
Stedelingen	1	»	»	1	1	»	1	2	3	
Landbewoners	»	2	»	2	»	»	»	»	2	
Gehuwden	»	»	»	»	»	»	1	1	1	
Ongehuwden	1	2	»	3	1	»	»	1	4	
Protestanten	»	»	»	»	1	»	1	2	2	
Roomsch-Catholijken	1	2	»	3	»	»	»	»	3	
Israëliten	»	»	»	»	»	»	»	»	»	
Krankzinnigen voor de eerste maal.	»	2	»	2	»	»	»	»	2	
» » » tweede »	»	»	»	»	1	»	1	2	2	
» » » derde »	»	»	»	»	»	»	»	»	»	
» meer dan de 3de »	1	»	»	1	»	»	»	»	1	
Erfelijk-krankzinnig	»	»	»	»	»	»	»	»	»	
Krankzinnig uit dronkenschap ontstaan	1	»	»	1	»	»	»	»	1	

NB. Onder *landbewoners* worden verstaan zij, die, bij het ontstaan der krankzinnigheid, ten platte lande woonden, en niet zij, die ten platte lande geboren en vroeger opgevoed zijn, maar tijdens dat ontstaan gevestigd waren in steden. Deze laatsten moeten onder de stedelingen begrepen worden even als alle anderen, die, toen zij krankzinnig werden, in steden woonden.

Onder *erfelijk-krankzinnig* worden niet alleen verstaan zij, van welke bloedverwanten in de regte lijn, maar ook zij, van welke betrekkingen in de zijlinien, zoo als Broeders of Zusters, Oom of Tante krankzinnig zijn of geweest zijn.

Onder *krankzinnig uit dronkenschap ontstaan* worden niet alleen verstaan zij, bij welke dronkenschap onmiddellijk aan den aanval der krankzinnigheid is vooraf gegaan, maar ook zij, bij welke vroeger misbruik van sterken drank den aanleg tot krankzinnigheid heeft veroorzaakt of bevorderd.

Bewaarplaatsen.

DERDE RUBRIEK. 1845.

	ONDER DE VERTROKKENEN BEVONDEN ZICH													AANMERKINGEN.
	MANNEN.						VROUWEN.						TOTAAL der mannen en vrouwen.	
	Overleden.	Niet krankzinnig.	Niet verbeterd.	Verbeterd.	Hersteld.	TOTAAL.	Overleden.	Niet krankzinnig.	Niet verbeterd.	Verbeterd.	Hersteld.	TOTAAL.		
Stedelingen	3	»	»	1	»	4	3	»	»	»	1	4	8	
Landbewoners	»	»	1	»	»	1	»	»	1	»	1	2	3	
Gehuwden	»	»	»	»	»	»	2	»	»	»	1	3	3	
Ongehuwden	3	»	1	1	»	5	1	»	1	»	1	3	8	
Protestanten	»	»	»	»	»	»	1	»	»	»	1	2	2	
Roomsch-Catholijken	3	»	1	1	»	5	2	»	1	»	1	4	9	
Israëliten	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	
Krankzinnigen voor de eerste maal.	1	»	1	»	»	2	2	»	1	»	»	3	5	
» » » tweede »	2	»	»	»	»	2	1	»	»	»	1	2	4	
» » » derde »	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	1	1	1	
» meer dan de 3de »	»	»	»	1	»	1	»	»	»	»	»	»	1	
Erfelijk-krankzinnig	1	»	»	»	»	1	1	»	1	»	»	2	3	
Krankzinnig uit dronkenschap ontstaan	»	»	»	1	»	1	»	»	»	»	»	»	1	

Bewaarplaatsen.

VIERDE RUBRIEK.

1845.

Ouderdom van de opgenomenen en vorm van derzelver krankzinnigheid.	MANNEN.							VROUWEN.							TOTAAL der mannen en vrouwen.	AANMERKINGEN.
	mania.	monomania.	melancholia.	dementia.	idiotismus.	epilepsia.	TOTAAL.	mania.	monomania.	melancholia.	dementia.	idiotismus.	epilepsia.	TOTAAL.		
Jonger dan 10 jaren	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"	
Van 10 tot 20 "	"	1	"	"	"	"	1	"	"	1	"	"	"	1	2	
" 20 " 30 "	1	"	"	"	"	"	1	"	"	"	"	"	"	"	1	
" 30 " 40 "	"	1	"	"	"	"	1	"	"	1	"	"	"	1	2	
" 40 " 50 "	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"	
" 50 " 60 "	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"	
" 60 " 70 "	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"	
Boven de 70 "	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"	
TOTAAL....	1	2	"	"	"	"	3	"	"	2	"	"	"	2	5	

NB. Onder *mania* wordt verstaan de acute vorm van krankzinnigheid, waarmede bijzondere levendigheid, opgewektheid en verwarring van begrip gepaard gaan.

Onder *monomania* wordt verstaan die vorm, bij welke de verwarring van begrip zich meer bijzonder tot één punt bepaalt, b. v. het bezitten van schatten, vorst te zijn, veel verstand te hebben, enz., terwijl de lijders over alle andere onderwerpen juist spreken, hetgeen zij, die aan *mania* lijden, niet doen.

Onder *melancholia* wordt verstaan die vorm, bij welke de krankzinnige zich ongelukkig, b. v. arm, slecht, door God verlaten, enz. waant, om het even of de verwarring van denkbeelden tot een of meer bijzondere punten zich bepaalt of algemeen is.

Onder *dementia* wordt verstaan *stompheid*, als bijzonder gevolg en uitgang van krankzinnigheid.

Onder *idiotismus* wordt verstaan aangeboren onnoozelheid.

Bewaarplaatsen.

VIJFDE RUBRIEK. 1845.

OUDERDOM DER OVERLEDENEN EN ONTSLAGENEN.	MANNEN.						VROUWEN.						TOTAAL der overleden en ontslagen mannen en vrouwen.	AANMERKINGEN.
	Overleden.	ONTSLAGEN.				Totaal der overledenen en ontslagenen.	Overleden.	ONTSLAGEN.				Totaal der overledenen en ontslagenen.		
		Niet krankzinnig.	Niet verbeterd.	Verbeterd.	Hersteld.			Niet krankzinnig.	Niet verbeterd.	Verbeterd.	Hersteld.			
Jonger dan 10 jaren	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	
Van 10 tot 20 »	»	»	»	»	»	»	»	»	1	»	»	1	1	
» 20 » 30 »	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	
» 30 » 40 »	»	»	»	1	»	1	1	»	»	»	»	1	2	
» 40 » 50 »	2	»	»	»	»	2	»	»	»	»	»	»	2	
» 50 » 60 »	»	»	1	»	»	1	1	»	»	»	1	2	3	
» 60 » 70 »	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	1	1	1	
Boven de 70 »	1	»	»	»	»	1	1	»	»	»	»	1	2	
TOTAAL....	3	»	1	1	»	5	3	»	1	»	2	6	11	

ZESDE RUBRIEK.

	TIJD VAN VERPLEGING IN HET GESTICHT.	DER HERSTELDEN.							DER OVERLEDENEN.							AANMERKINGEN.
		mania.	monomania.	melancholia.	dementia.	idiotismus.	epilepsia.	TOTAAL.	mania.	monomania.	melancholia.	dementia.	idiotismus.	epilepsia.	TOTAAL.	
MANNEN.	Minder dan 3 maanden..	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	
	Van 3 tot 6 » ..	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	
	» 6 » 12 » ..	»	»	»	»	»	»	»	1	»	»	»	»	»	1	
	» 1 » 2 jaren ..	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	
	» 2 » 3 » ..	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	
	» 3 » 4 » ..	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	
	» 4 » 6 » ..	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	
	» 6 » 8 » ..	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	
	» 8 » 10 » ..	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	
	Langer dan 10 » ..	»	»	»	»	»	»	»	2	»	»	»	»	»	2	
	TOTAAL..	»	»	»	»	»	»	»	3	»	»	»	»	»	3	
VROUWEN.	Minder dan 3 maanden..	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	
	Van 3 tot 6 » ..	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	
	» 6 » 12 » ..	1	»	»	»	»	»	1	»	»	»	»	»	»	»	
	» 1 » 2 jaren ..	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	
	» 2 » 3 » ..	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	
	» 3 » 4 » ..	1	»	»	»	»	»	1	1	»	»	»	»	»	1	
	» 4 » 6 » ..	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	
	» 6 » 8 » ..	»	»	»	»	»	»	»	1	»	»	»	»	»	1	
	» 8 » 10 » ..	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	
	Langer dan 10 » ..	»	»	»	»	»	»	»	»	1	»	»	»	»	1	
	TOTAAL..	2	»	»	»	»	»	2	2	1	»	»	»	»	3	

NB. De toelichtingen bij de 4de rubriek gevoegd zijn ook op de 6de rubriek van toepassing.
Onder de *herstelden* in de 6de rubriek worden alleen begrepen zij, die het gesticht volkomen *hersteld* verlaten hebben, en niet zij, die ontslagen zijn als niet krankzinnig bevonden, noch ook zij, die slechts *verbeterd* zijn ontslagen.

Bewaarplaatsen.

ZEVENDE RUBRIEK.

1845.

Jaren tot welke de nevenstaande getallen betrekkelijk zijn.	Getal der in ieder der nevensvermelde jaren										AANMERKINGEN.
	Opgenomen		Verpleegde		Overleden		Verbeterd ontslagen		Hersteld ontslagen		
	mannen.	vrouwen.	mannen.	vrouwen.	mannen.	vrouwen.	mannen.	vrouwen.	mannen.	vrouwen.	
1844	23	10	83	86	5	7	6	2	7	2	
1845	3	2	53	62	3	3	1	"	"	2	
18											
18											
18											
18											
18											
18											
18											
18											

STATISTIEKE OPGAVEN

BETREKKELIJK DE BEVOLKING

VAN DE

GENEESKUNDIGE GESTICHTEN VOOR KRANKZINNIGEN

IN

Nederland,

over het jaar 1845.

EERSTE RUBRIEK. 1845.

	MANNEN.				VROUWEN.				TOTAAL der mannen en vrouwen.	AANMERKINGEN.
	1ste klasse.	2de klasse.	3de klasse.	TOTAAL.	1ste klasse.	2de klasse.	3de klasse.	TOTAAL.		
Sterkte op 1 Januarij 1845.....	44	54	379	477	23	35	399	457	934	* Onder de opgenomenen en vertrokkenen bevinden zich 2 mannen, waarvan de een van de 1ste naar de 2de klasse, en de andere van de 2de naar de 1ste klasse zijn overgeplaatst. Deze komen dus in de volgende rubrieken niet voor, en zijn in de 7de rubriek ook niet, zoo als in de 1ste, twee malen onder de verpleegden berekend.
In 1845 opgenomen.....	27	20	172	219	9	21	152	182	401*	
Dus in 1845 verpleegd.....	71	74	551	696	32	56	551	639	1335	
In 1845 vertrokken.....	21	23	132	176	10	13	123	146	322*	
Sterkte op 1 Januarij 1846.....	50	51	419	520	22	43	428	493	1013	

TWEEDE RUBRIEK.

1845.

	ONDER DE OPGENOMENEN BEVINDEN ZICH								TOTAAL der mannen en vrouwen.	AANMERKINGEN.
	MANNEN.				VROUWEN.					
	1ste klasse.	2de klasse.	3de klasse.	TOTAAL.	1ste klasse.	2de klasse.	3de klasse.	TOTAAL.		
Stedelingen	21	15	124	160	9	17	117	143	303	
Landbewoners	5	4	48	57	»	4	35	39	96	
Gehuwden	6	8	90	104	4	11	72	87	191	
Ongehuwden	20	11	82	113	5	10	80	95	208	
Protestanten	19	14	108	141	7	13	87	107	248	
Roomsch-Catholijken	5	4	53	62	2	8	58	68	130	
Israëliten	2	1	11	14	»	»	7	7	21	
Krankzinnigen voor de eerste maal.	23	14	141	178	6	12	126	144	322	
» » » tweede »	2	4	11	17	3	4	16	23	40	
» » » derde »	1	»	11	12	»	2	5	7	19	
» meer dan de 3de »	»	1	9	10	»	3	5	8	18	
Erfelijk-krankzinnig	3	1	14	18	2	»	16	18	36	
Krankzinnig uit dronkenschap ontstaan	4	5	18	27	»	1	1	2	29	

NB. Onder *landbewoners* worden verstaan zij, die, bij het ontstaan der krankzinnigheid, ten platte lande woonden, en niet zij, die ten platte lande geboren en vroeger opgevoed zijn, maar tijdens dat ontstaan gevestigd waren in steden. Deze laatsten moeten onder de stedelingen begrepen worden even als alle anderen, die, toen zij krankzinnig werden, in steden woonden.

Onder *erfelijk-krankzinnig* worden niet alleen verstaan zij, van welke bloedverwanten in de regte lijn, maar ook zij, van welke betrekkingen in de zijlinien, zoo als Broeders of Zusters, Oom of Tante krankzinnig zijn of geweest zijn.

Onder *krankzinnig uit dronkenschap ontstaan* worden niet alleen verstaan zij, bij welke dronkenschap onmiddellijk aan den aanval der krankzinnigheid is vooraf gegaan, maar ook zij, bij welke vroeger misbruik van sterken drank den aanleg tot krankzinnigheid heeft veroorzaakt of bevorderd.

DERDE RUBRIEK.

	ONDER DE VERTROKKENEN BEVONDEN ZICH													AANMERKINGEN.
	MANNEN.						VROUWEN.						TOTAAL der mannen en vrouwen.	
	Overleden.	Niet krankzinnig.	Niet verbeterd.	Verbeterd.	Hersteld.	TOTAAL.	Overleden.	Niet krankzinnig.	Niet verbeterd.	Verbeterd.	Hersteld.	TOTAAL.		
Stedelingen	57	9	7	13	54	140	43	6	10	14	46	119	259	
Landbewoners	16	»	2	1	15	34	8	1	3	5	10	27	61	
Gehuwden	41	6	3	5	27	82	30	1	6	10	31	78	160	
Ongehuwden	32	3	6	9	42	92	21	6	7	9	25	68	160	
Protestanten	54	6	5	6	51	122	31	6	8	9	36	90	212	
Roomsch-Catholijken	12	2	4	4	17	39	17	1	3	7	18	46	85	
Israëliten	7	1	»	4	1	13	3	»	2	3	2	10	23	
Krankzinnigen voor de eerste maal	66	»	7	8	55	136	46	»	13	13	40	112	248	Hieronder zijn niet begrepen de niet krankzinnig bevondenen.
» » » tweede »	5	»	2	3	9	19	4	»	»	5	9	18	37	
» » » derde »	2	»	»	1	1	4	1	»	»	1	2	4	8	
» meerdan de 3de »	»	»	»	2	4	6	»	»	»	»	5	5	11	
Erfelijk-krankzinnig	10	»	1	2	6	19	»	»	1	2	5	8	27	
Krankzinnig uit dronkenschap ontstaan	6	4	1	2	11	24	1	»	»	»	1	2	26	

VIERDE RUBRIEK.

Ouderdom van de opgenomenen en vorm van derzelver krankzinnigheid.	MANNEN.							VROUWEN.							TOTAAL der mannen en vrouwen.	AANMERKINGEN.
	mania.	monomania.	melancholia.	dementia.	idiotismus.	epilepsia.	TOTAAL.	mania.	monomania.	melancholia.	dementia.	idiotismus.	epilepsia.	TOTAAL.		
Jonger dan 10 jaren	»	»	»	»	»	»	»	1	»	»	»	»	»	1	1	Behalve de twee mannen in de kolom van aanmerkingen bij de eerste rubriek vermeld, zijn in de vierde rubriek mede niet begrepen de 9 mannen en 7 vrouwen, die volgens de 3de en 5de rubrieken niet krankzinnig zijn bevonden, en ééne vrouw, die hoewel nog niet ontslagen, echter voorloopig mede als niet krankzinnig wordt beschouwd.
Van 10 tot 20 »	1	»	»	4	1	2	8	1	»	»	1	2	1	5	13	
» 20 » 30 »	19	6	3	16	1	6	51	11	6	3	6	3	3	32	83	
» 30 » 40 »	26	13	3	8	2	1	53	20	10	5	4	1	2	42	95	
» 40 » 50 »	23	10	3	11	3	1	51	17	7	7	6	»	1	38	89	
» 50 » 60 »	12	3	7	7	1	»	30	14	6	9	6	»	2	37	67	
» 60 » 70 »	3	5	»	4	»	»	12	2	5	»	1	»	»	8	20	
Boven de 70 »	»	1	1	1	»	»	3	6	1	»	4	»	»	11	14	
TOTAAL....	84	38	17	51	8	10	208	72	35	24	28	6	9	174	382	

NB. Onder *mania* wordt verstaan de acute vorm van krankzinnigheid, waarmede bijzondere levendigheid, opgewektheid en verwarring van begrip gepaard gaan.

Onder *monomania* wordt verstaan die vorm, bij welke de verwarring van begrip zich meer bijzonder tot één punt bepaalt, b. v. het bezitten van schatten, vorst te zijn, veel verstand te hebben, enz., terwijl de lijders over alle andere onderwerpen juist spreken, hetgeen zij, die aan *mania* lijden, niet doen.

Onder *melancholia* wordt verstaan die vorm, bij welke de krankzinnige zich ongelukkig, b. v. arm, slecht, door God verlaten, enz. waant, om het even of de verwarring van denkbeelden tot een of meer bijzondere punten zich bepaalt of algemeen is.

Onder *dementia* wordt verstaan *stompheid*, als bijzonder gevolg en uitgang van krankzinnigheid.

Onder *idiotismus* wordt verstaan aangeboren onnoozelheid.

VIJFDE RUBRIEK.

OUDERDOM DER OVERLEDENEN EN ONTSLAGENEN.	MANNEN.						VROUWEN.						TOTAAL der overleden en ontslagen mannen en vrouwen.	AANMERKINGEN.
	Overleden.	ONTSLAGEN.				Totaal der overledenen en ontslagenen.	Overleden.	ONTSLAGEN.				Totaal der overledenen en ontslagenen.		
		Niet krankzinnig.	Niet verbeterd.	Verbeterd.	Hersteld.			Niet krankzinnig.	Niet verbeterd.	Verbeterd.	Hersteld.			
Jonger dan 10 jaren	»	1	1	»	»	2	»	»	»	»	»	»	2	
Van 10 tot 20 »	»	1	»	»	3	4	»	1	4	»	1	6	10	
» 20 » 30 »	10	1	2	7	20	40	4	3	»	5	13	25	65	
» 30 » 40 »	20	2	2	3	21	48	11	1	3	5	14	34	82	
» 40 » 50 »	23	2	1	»	13	39	10	2	6	6	10	34	73	
» 50 » 60 »	12	1	1	3	9	26	13	»	»	2	10	25	51	
» 60 » 70 »	7	»	1	»	3	11	7	»	»	1	3	11	22	
Boven de 70 »	1	1	1	1	»	4	6	»	»	»	5	11	15	
TOTAAL....	73	9	9	14	69	174	51	7	13	19	56	146	320	

ZESDE RUBRIEK.

	TIJD VAN VERPLEGING IN HET GESTICHT.	DER HERSTELDEN.							DER OVERLEDENEN.							AANMERKINGEN.
		mania.	monomania.	melancholia.	dementia.	idiotismus.	epilepsia.	TOTAAL.	mania.	monomania.	melancholia.	dementia.	idiotismus.	epilepsia.	TOTAAL.	
MANNEN.	Minder dan 3 maanden..	12	2	»	»	»	2	16	10	»	»	12	1	»	23	
	Van 3 tot 6 » ..	13	2	2	4	»	»	21	2	1	1	8	»	2	14	
	» 6 » 12 » ..	10	1	5	»	»	»	16	3	1	»	2	1	»	7	
	» 1 » 2 jaren ..	3	3	2	2	»	»	10	1	1	1	6	1	2	12	
	» 2 » 3 » ..	1	1	1	»	»	»	3	»	1	»	2	»	»	3	
	» 3 » 4 » ..	1	»	»	»	»	»	1	»	1	»	1	»	»	2	
	» 4 » 6 » ..	»	»	»	1	»	»	1	»	1	»	2	»	1	4	
	» 6 » 8 » ..	»	»	1	»	»	»	1	»	1	»	»	1	1	3	
	» 8 » 10 » ..	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	
	Langer dan 10 » ..	»	»	»	»	»	»	»	»	1	»	4	»	»	5	
	TOTAAL..	40	9	11	7	»	2	69	16	8	2	37	4	6	73	
VROUWEN.	Minder dan 3 maanden..	10	2	1	1	»	»	14	3	»	5	1	»	»	9	
	Van 3 tot 6 » ..	13	2	4	1	»	»	20	5	»	»	1	»	»	6	
	» 6 » 12 » ..	6	3	3	»	»	1	13	2	»	1	1	»	1	5	
	» 1 » 2 jaren ..	3	3	»	»	»	»	6	3	1	1	4	1	2	12	
	» 2 » 3 » ..	2	»	»	»	»	»	2	4	1	»	2	»	»	7	
	» 3 » 4 » ..	»	»	»	»	»	»	»	1	»	»	1	»	»	2	
	» 4 » 6 » ..	»	»	»	»	»	»	»	»	»	1	1	»	»	2	
	» 6 » 8 » ..	1	»	»	»	»	»	1	»	»	»	»	»	»	»	
	» 8 » 10 » ..	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	1	1	
	Langer dan 10 » ..	»	»	»	»	»	»	»	1	1	»	5	»	»	7	
	TOTAAL..	35	10	8	2	»	1	56	19	3	8	16	1	4	51	

NB. De toelichtingen bij de 4de rubriek gevoegd zijn ook op de 6de rubriek van toepassing.
Onder de *herstelden* in de 6de rubriek worden alleen begrepen zij, die het gesticht volkomen *hersteld* verlaten hebben, en niet zij, die ontslagen zijn als niet krankzinnig bevonden noch ook zij, die slechts *verbeterd* zijn ontslagen.

ZEVENDE RUBRIEK.

Jaren tot welke de nevenstaande getallen betrekkelijk zijn.	Getal der in ieder der nevensvermelde jaren										AANMERKINGEN.
	Opgenomen		Verpleegde		Overleden		Verbeterd ontslagen		Hersteld ontslagen		
	mannen.	vrouwen.	mannen.	vrouwen.	mannen.	vrouwen.	mannen.	vrouwen.	mannen.	vrouwen.	
1844	224	198	648	611	74	60	12	16	73	67	
1845	217	182	694	639	73	51	14	19	69	56	
18											
18											
18											
18											
18											
18											
18											
18											

STATISTIEKE OPGAVEN

BETREKKELIJK DE BEVOLKING

VAN DE

GENEESKUNDIGE GESTICHTEN VOOR KRANKZINNIGEN

IN

Nederland,

over het jaar 1846.

EERSTE RUBRIEK. 1846.

	MANNEN.				VROUWEN.				TOTAAL, der mannen en vrouwen.	AANMERKINGEN.
	1ste klasse.	2de klasse.	3de klasse.	TOTAAL.	1ste klasse.	2de klasse.	3de klasse.	TOTAAL.		
Sterkte op 1 Januarij 1846.....	49	53	418	520	21	43	429	493	1013	* Onder de opgenomenen en vertrokkenen bevinden zich 4 mannen en 2 vrouwen, waarvan 4 mannen en 1 vrouw van de 1ste klasse naar de 2de, en 1 vrouw van de 2de naar de 3de klasse zijn overgebragt. Deze komen dus in de volgende rubrieken niet voor, en zijn in de 7de rubriek ook niet, zoo als in de 1ste rubriek, twee malen onder de verpleegden berekend.
In 1846 opgenomen.....	11	34	183	228	12	21	172	205	433*	
Dus in 1846 verpleegd.....	60	87	601	748	33	64	601	698	1446	Het verschil in de klassen bestaande tusschen den laatsten regel dezer rubriek op de tabel over 1845 en den eersten regel van deze tabel, is het gevolg van eene meer juiste rangschikking op de bijzondere tabellen der gestichten over 1846.
In 1846 vertrokken.....	17	24	178	219	7	18	135	160	379*	
Sterkte op 1 Januarij 1847.....	43	63	423	529	26	46	466	538	1067	

TWEEDE RUBRIEK.

	ONDER DE OPGENOMENEN BEVINDEN ZICH								TOTAAL der mannen en vrouwen.	AANMERKINGEN.
	MANNEN.				VROUWEN.					
	1ste klasse.	2de klasse.	3de klasse.	TOTAAL.	1ste klasse.	2de klasse.	3de klasse.	TOTAAL.		
Stedelingen	7	21	125	153	12	14	136	162	315	
Landbewoners	4	9	58	71	»	6	35	41	112	
Gehuwden	7	12	95	114	5	11	76	92	206	
Ongehuwden	4	18	88	110	7	9	95	111	221	
Protestanten	11	20	105	136	8	17	112	137	273	
Roomsch-Catholijken	»	10	67	77	3	3	50	56	133	
Israëliten	»	»	11	11	1	»	9	10	21	
Krankzinnigen voor de eerste maal.	10	22	151	183	6	13	139	158	341	
» » » tweede »	1	7	18	26	2	4	18	24	50	
» » » derde »	»	»	7	7	2	1	12	15	22	
» meer dan de 3de »	»	1	7	8	2	2	2	6	14	
Erfelijk-krankzinnig	4	5	24	33	4	6	28	38	71	
Krankzinnig uit dronkenschap ontstaan	3	1	24	28	1	2	2	5	33	

NB. Onder *landbewoners* worden verstaan zij, die, bij het ontstaan der krankzinnigheid, ten platte lande woonden, en niet zij, die ten platte lande geboren en vroeger opgevoed zijn, maar tijdens dat ontstaan gevestigd waren in steden. Deze laatsten moeten onder de stedelingen begrepen worden even als alle anderen, die, toen zij krankzinnig werden, in steden woonden.

Onder *erfelijk-krankzinnig* worden niet alleen verstaan zij, van welke bloedverwanten in de regte lijn, maar ook zij, van welke betrekkingen in de zijlinien, zoo als Broeders of Zusters, Oom of Tante krankzinnig zijn of geweest zijn.

Onder *krankzinnig uit dronkenschap ontstaan* worden niet alleen verstaan zij, bij welke dronkenschap onmiddellijk aan den aanval der krankzinnigheid is vooraf gegaan, maar ook zij, bij welke vroeger misbruik van sterken drank den aanleg tot krankzinnigheid heeft veroorzaakt of bevorderd.

DERDE RUBRIEK. 1846.

	ONDER DE VERTROKKENEN BEVONDEN ZICH													AANMERKINGEN.
	MANNEN.						VROUWEN.						TOTAAL der mannen en vrouwen.	
	Overleden.	Niet krankzinnig.	Niet verbeterd.	Verbeterd.	Hersteld.	TOTAAL.	Overleden.	Niet krankzinnig.	Niet verbeterd.	Verbeterd.	Hersteld.	TOTAAL.		
Stedelingen	66	3	9	16	61	155	50	6	4	10	53	123	278	
Landbewoners	29	1	6	7	17	60	9	1	6	3	16	35	95	
Gehuwden	47	1	2	12	41	103	29	2	8	6	37	82	185	
Ongehuwden	48	3	13	11	37	112	30	5	2	7	32	76	188	
Protestanten	67	3	8	15	50	143	41	2	7	9	37	96	239	
Roomsch-Catholijken	25	1	7	7	25	65	14	2	3	3	30	52	117	
Israëliten	3	»	»	1	3	7	4	3	»	1	2	10	17	
Krankzinnigen voor de eerste maal.	89	»	13	16	58	176	53	»	9	9	42	113	289	Hieronder zijn niet begrepen de niet krankzinnig bevondenen.
» » » tweede »	4	»	1	5	10	20	4	»	»	3	14	21	41	
» » » derde »	1	»	1	1	6	9	1	»	»	1	9	11	20	
» meer dan de 3de »	1	»	»	1	4	6	1	»	1	»	4	6	12	
Erfelijk-krankzinnig	10	»	1	1	11	23	7	»	1	1	13	22	45	
Krankzinnig uit dronkenschap ontstaan	8	»	1	2	18	29	1	»	»	»	2	3	32	

VIERDE RUBRIEK.

1846.

Ouderdom van de opgenomenen en vorm van derzelver krankzinnigheid.	MANNEN.							VROUWEN.							TOTAAL der mannen en vrouwen.	AANMERKINGEN.
	mania.	monomania.	melancholia.	dementia.	idiotismus.	epilepsia.	TOTAAL.	mania.	monomania.	melancholia.	dementia.	idiotismus.	epilepsia.	TOTAAL.		
Jonger dan 10 jaren	1	»	»	»	»	»	1	»	»	»	1	»	»	1	2	Behalve de 4 mannen en 2 vrouwen in de kolom van aanmerkingen bij de 1ste rubriek vermeld, zijn in de 4de rubriek mede niet begrepen de 4 mannen en 7 vrouwen, die volgens de 3de en 5de rubrieken niet krankzinnig zijn bevonden.
Van 10 tot 20 »	2	2	3	1	2	5	15	1	»	»	2	1	1	5	20	
» 20 » 30 »	20	4	4	11	3	5	47	27	6	4	7	3	3	50	97	
» 30 » 40 »	18	17	7	13	1	3	59	17	9	7	10	»	»	43	102	
» 40 » 50 »	16	6	7	17	»	4	50	16	4	7	6	1	2	36	86	
» 50 » 60 »	7	11	8	4	1	»	31	17	4	5	9	»	1	36	67	
» 60 » 70 »	5	5	2	2	»	»	14	9	3	3	4	»	»	19	33	
Boven de 70 »	1	1	1	»	»	»	3	2	1	1	2	»	»	6	9	
TOTAAL....	70	46	32	48	7	17	220	89	27	27	41	5	7	196	416	

NB. Onder *mania* wordt verstaan de acute vorm van krankzinnigheid, waarmede bijzondere levendigheid, opgewektheid en verwarring van begrip gepaard gaan.

Onder *monomania* wordt verstaan die vorm, bij welke de verwarring van begrip zich meer bijzonder tot één punt bepaalt, b. v. het bezitten van schatten, vorst te zijn, veel verstand te hebben, enz., terwijl de lijders over alle andere onderwerpen juist spreken, hetgeen zij, die aan *mania* lijden, niet doen.

Onder *melancholia* wordt verstaan die vorm, bij welke de krankzinnige zich ongelukkig, b. v. arm, slecht, door God verlaten, enz. waant, om het even of de verwarring van denkbeelden tot een of meer bijzondere punten zich bepaalt of algemeen is.

Onder *dementia* wordt verstaan *stompheid*, als bijzonder gevolg en uitgang van krankzinnigheid.

Onder *idiotismus* wordt verstaan aangeboren onnoozelheid.

VIJFDE RUBRIEK. 1846.

OUDERDOM DER OVERLEDENEN EN ONTSLAGENEN.	MANNEN.						VROUWEN.						TOTAAL der overleden en ontslagen mannen en vrouwen.	AANMERKINGEN.
	Overleden.	ONTSLAGEN.				Totaal der overledenen en ontslagenen.	Overleden.	ONTSLAGEN.				Totaal der overledenen en ontslagenen.		
		Niet krankzinnig.	Niet verbeterd.	Verbeterd.	Hersteld.			Niet krankzinnig.	Niet verbeterd.	Verbeterd.	Hersteld.			
Jonger dan 10 jaren	1	»	»	»	»	1	»	»	»	»	»	»	1	
Van 10 tot 20 »	4	1	»	1	2	8	»	»	»	»	1	1	9	
» 20 » 30 »	15	1	4	5	26	51	5	3	»	2	19	29	80	
» 30 » 40 »	24	2	2	5	16	49	12	1	2	5	22	42	91	
» 40 » 50 »	25	»	7	6	14	52	9	»	2	4	13	28	80	
» 50 » 60 »	17	»	2	4	12	35	18	2	5	1	7	33	68	
» 60 » 70 »	7	»	»	2	8	17	5	1	»	»	6	12	29	
Boven de 70 »	2	»	»	»	»	2	10	»	1	1	1	13	15	
TOTAAL....	95	4	15	23	78	215	59	7	10	13	69	158	373	

ZESDE RUBRIEK.

1846.

	TIJD VAN VERPLEGING IN HET GESTICHT.	DER HERSTELDEN.							DER OVERLEDENEN.							AANMERKINGEN.
		mania.	monomania.	melancholia.	dementia.	idiotismus.	epilepsia.	TOTAAL.	mania.	monomania.	melancholia.	dementia.	idiotismus.	epilepsia.	TOTAAL.	
MANNEN.	Minder dan 3 maanden..	13	2	2	1	»	»	18	7	2	5	8	»	3	25	
	Van 3 tot 6 » ..	9	8	6	2	»	1	26	2	4	2	5	1	1	15	
	» 6 » 12 » ..	11	1	1	4	»	1	18	3	3	2	6	1	2	17	
	» 1 » 2 jaren ..	3	2	2	1	»	»	8	2	2	1	4	»	2	11	
	» 2 » 3 » ..	2	2	»	1	»	»	5	2	1	1	1	»	2	7	
	» 3 » 4 » ..	1	»	»	»	»	»	1	2	1	1	»	1	»	5	
	» 4 » 6 » ..	1	»	»	»	»	»	1	1	1	1	»	»	»	3	
	» 6 » 8 » ..	1	»	»	»	»	»	1	1	»	»	»	»	»	1	
	» 8 » 10 » ..	»	»	»	»	»	»	»	»	»	1	1	»	»	2	
	Langer dan 10 » ..	»	»	»	»	»	»	»	4	1	»	4	»	»	9	
	TOTAAL..	41	15	11	9	»	2	78	24	15	14	29	3	10	95	
VROUWEN.	Minder dan 3 maanden..	15	2	5	1	»	»	23	3	1	4	4	»	»	12	
	Van 3 tot 6 » ..	8	»	3	1	»	»	12	2	»	2	2	»	»	6	
	» 6 » 12 » ..	12	3	2	1	»	»	18	4	2	2	7	»	2	17	
	» 1 » 2 jaren ..	6	1	3	1	»	»	11	»	»	1	1	1	»	3	
	» 2 » 3 » ..	1	»	1	2	»	»	4	1	1	»	»	1	»	3	
	» 3 » 4 » ..	»	1	»	»	»	»	1	»	2	»	2	1	»	5	
	» 4 » 6 » ..	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	1	»	1	2	
	» 6 » 8 » ..	»	»	»	»	»	»	»	»	1	»	2	»	»	3	
	» 8 » 10 » ..	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	
	Langer dan 10 » ..	»	»	»	»	»	»	»	4	»	»	4	»	»	8	
	TOTAAL..	42	7	14	6	»	»	69	14	7	9	23	3	3	59	

NB. De toelichtingen bij de 4de rubriek gevoegd zijn ook op de 6de rubriek van toepassing.
Onder de *herstelden* in de 6de rubriek worden alleen begrepen zij, die het gesticht volkomen *hersteld* verlaten hebben, en niet zij, die ontslagen zijn als niet krankzinnig bevonden, noch ook zij, die slechts *verbeterd* zijn ontslagen.

ZEVENDE RUBRIEK.

Jaren tot welke de nevenstaande getallen betrekkelijk zijn.	Getal der in ieder der nevensvermelde jaren										AANMERKINGEN.
	Opgenomen		Verpleegde		Overleden		Verbeterd ontslagen		Hersteld ontslagen		
	mannen.	vrouwen.	mannen.	vrouwen.	mannen.	vrouwen.	mannen.	vrouwen.	mannen.	vrouwen.	
1844	224	198	648	611	74	60	12	16	73	67	
1845	217	182	694	639	73	51	14	19	69	56	
1846	224	203	744	696	95	59	23	13	78	69	
18											
18											
18											
18											
18											
18											
18											

STATISTIEKE OPGAVEN

BETREKKELIJK DE BEVOLKING

VAN DE

BEWAARPLAATSEN VOOR KRANKZINNIGEN

IN

Nederland,

over het jaar 1846.

EERSTE RUBRIEK. 1846.

	MANNEN.				VROUWEN.				TOTAAL der mannen en vrouwen.	AANMERKINGEN.
	1ste klasse.	2de klasse.	3de klasse.	TOTAAL.	1ste klasse.	2de klasse.	3de klasse.	TOTAAL.		
Sterkte op 1 Januarij 1846.....	8	14	26	48	16	8	31	55	103	De opheffing van eene bewaarplaats te *Vleuten* vóór 1 Januarij 1846, brengt te weeg, dat op dien dag ééne krankzinnige (er was in die bewaarplaats slechts ééne vrouw verpleegd) minder in deze gestichten tegenwoordig was, dan op de tabel van 1845 als zoodanig voorkomen. Het verschil in de klassen bestaande tusschen den laatsten regel dezer rubriek op de tabel over 1845 en den eersten regel van deze tabel, is het gevolg van eene meer juiste rangschikking op de bijzondere tabellen der gestichten over 1846.
In 1846 opgenomen.....	»	4	1	5	1	»	1	2	7	
Dus in 1846 verpleegd.....	8	18	27	53	17	8	32	57	110	
In 1846 vertrokken.....	1	7	3	11	1	1	1	3	14	
Sterkte op 1 Januarij 1847.....	7	11	24	42	16	7	31	54	96	

TWEEDE RUBRIEK.

1846.

	ONDER DE OPGENOMENEN BEVINDEN ZICH								TOTAAL der mannen en vrouwen.	AANMERKINGEN.
	MANNEN.				VROUWEN.					
	1ste klasse.	2de klasse.	3de klasse.	TOTAAL.	1ste klasse.	2de klasse.	3de klasse.	TOTAAL.		
Stedelingen	»	1	»	1	1	»	1	2	3	
Landbewoners	»	3	1	4	»	»	»	»	4	
Gehuwden	»	»	1	1	»	»	»	»	1	
Ongehuwden	»	4	»	4	1	»	1	2	6	
Protestanten	»	»	»	»	1	»	»	1	1	
Roomsch-Catholijken	»	4	1	5	»	»	1	1	6	
Israëliten	»	»	»	»	»	»	»	»	»	
Krankzinnigen voor de eerste maal.	»	4	»	4	1	»	1	2	6	
» » » tweede »	»	»	»	»	»	»	»	»	»	
» » » derde »	»	»	1	1	»	»	»	»	1	
» meer dan de 3de »	»	»	»	»	»	»	»	»	»	
Erfelijk-krankzinnig	»	»	»	»	»	»	»	»	»	
Krankzinnig uit dronkenschap ontstaan	»	»	1	1	»	»	»	»	1	

NB. Onder *landbewoners* worden verstaan zij, die, bij het ontstaan der krankzinnigheid, ten platte lande woonden, en niet zij, die ten platte lande geboren en vroeger opgevoed zijn, maar tijdens dat ontstaan gevestigd waren in steden. Deze laatsten moeten onder de stedelingen begrepen worden, even als alle anderen, die, toen zij krankzinnig werden, in steden woonden.

Onder *erfelijk-krankzinnig* worden niet alleen verstaan zij, van welke bloedverwanten in de regte lijn, maar ook zij, van welke betrekkingen in de zijlinien, zoo als Broeders of Zusters, Oom of Tante krankzinnig zijn of geweest zijn.

Onder *krankzinnig uit dronkenschap ontstaan* worden niet alleen verstaan zij, bij welke dronkenschap onmiddellijk aan den aanval der krankzinnigheid is vooraf gegaan, maar ook zij, bij welke vroeger misbruik van sterken drank den aanleg tot krankzinnigheid heeft veroorzaakt of bevorderd.

Bewaarplaatsen.

DERDE RUBRIEK. 1846.

	ONDER DE VERTROKKENEN BEVONDEN ZICH													AANMERKINGEN.
	MANNEN.						VROUWEN.						TOTAAL der mannen en vrouwen.	
	Overleden.	Niet kraankzinnig.	Niet verbeterd.	Verbeterd.	Hersteld.	TOTAAL.	Overleden.	Niet kraankzinnig.	Niet verbeterd.	Verbeterd.	Hersteld.	TOTAAL.		
Stedelingen	2	»	1	»	1	4	2	»	»	»	»	2	6	
Landbewoners	3	»	»	1	3	7	1	»	»	»	»	1	8	
Gehuwden	2	»	»	1	»	3	2	»	»	»	»	2	5	
Ongehuwden	3	»	1	»	4	8	1	»	»	»	»	1	9	
Protestanten	»	»	1	»	»	1	1	»	»	»	»	1	2	
Roomsch-Catholijken	5	»	»	1	4	10	2	»	»	»	»	2	12	
Israëliten	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	
Krankzinnigen voor de eerste maal.	4	»	1	1	4	10	3	»	»	»	»	3	13	
» » » tweede »	1	»	»	»	»	1	»	»	»	»	»	»	1	
» » » derde »	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	
» meerdan de 3de »	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	
Erfelijk-krankzinnig	2	»	»	»	»	2	»	»	»	»	»	»	2	
Krankzinnig uit dronkenschap ontstaan	»	»	»	»	1	1	»	»	»	»	»	»	1	

VIERDE RUBRIEK.

1846.

Ouderdom van de opgenomenen en vorm van derzelver krankzinnigheid.	MANNEN.							VROUWEN.							TOTAAL der mannen en vrouwen.	AANMERKINGEN.
	mania.	monomania.	melancholia.	dementia.	idiotismus.	epilepsia.	TOTAAL.	mania.	monomania.	melancholia.	dementia.	idiotismus.	epilepsia.	TOTAAL.		
Jonger dan 10 jaren	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"	
Van 10 tot 20 "	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"	
" 20 " 30 "	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"	
" 30 " 40 "	2	1	"	1	"	"	4	"	"	"	"	"	"	"	4	
" 40 " 50 "	"	"	1	"	"	"	1	1	"	"	"	"	"	1	2	
" 50 " 60 "	"	"	"	"	"	"	"	"	1	"	"	"	"	1	1	
" 60 " 70 "	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"	
Boven de 70 "	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"	
TOTAAL....	2	1	1	1	"	"	5	1	1	"	"	"	"	2	7	

NB. Onder *mania* wordt verstaan de acute vorm van krankzinnigheid, waarmede bijzondere levendigheid, opgewektheid en verwarring van begrip gepaard gaan.

Onder *monomania* wordt verstaan die vorm, bij welke de verwarring van begrip zich meer bijzonder tot één punt bepaalt, b. v. het bezitten van schatten, vorst te zijn, veel verstand te hebben, enz., terwijl de lijders over alle andere onderwerpen juist spreken, hetgeen zij, die aan *mania* lijden, niet doen.

Onder *melancholia* wordt verstaan die vorm, bij welke de krankzinnige zich ongelukkig, b. v. arm, slecht, door God verlaten, enz. waant, om het even of de verwarring van denkbeelden tot een of meer bijzondere punten zich bepaalt of algemeen is.

Onder *dementia* wordt verstaan *stompheid*, als bijzonder gevolg en uitgang van krankzinnigheid.

Onder *idiotismus* wordt verstaan aangeboren onnoozelheid.

Bewaarplaatsen.

VIJFDE RUBRIEK. 1846.

OUDERDOM DER OVERLEDENEN EN ONTSLAGENEN.	MANNEN.						VROUWEN.						TOTAAL der overleden en ontslagen mannen en vrouwen.	AANMERKINGEN.
	Overleden.	ONTSLAGEN.				Totaal der overledenen en ontslagenen.	Overleden.	ONTSLAGEN.				Totaal der overledenen en ontslagenen.		
		Niet krankzinnig.	Niet verbeterd.	Verbeterd.	Hersteld.			Niet krankzinnig.	Niet verbeterd.	Verbeterd.	Hersteld.			
Jonger dan 10 jaren	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	
Van 10 tot 20 »	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	
» 20 » 30 »	1	»	»	»	1	2	»	»	»	»	»	»	2	
» 30 » 40 »	»	»	»	»	2	2	1	»	»	»	»	1	3	
» 40 » 50 »	1	»	»	»	»	1	»	»	»	»	»	»	1	
» 50 » 60 »	1	»	»	1	1	3	2	»	»	»	»	2	5	
» 60 » 70 »	»	»	1	»	»	1	»	»	»	»	»	»	1	
Boven de 70 »	2	»	»	»	»	2	»	»	»	»	»	»	2	
TOTAAL....	5	»	1	1	4	11	3	»	»	»	»	3	14	

ZESDE RUBRIEK. 1846.

	TIJD VAN VERPLEGING IN HET GESTICHT.	DER HERSTELDEN.							DER OVERLEDENEN.							AANMERKINGEN.
		mania.	monomania.	melancholia.	dementia.	idiotismus.	epilepsia.	TOTAAL.	mania.	monomania.	melancholia.	dementia.	idiotismus.	epilepsia.	TOTAAL.	
MANNEN.	Minder dan 3 maanden..	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	
	Van 3 tot 6 » ..	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	
	» 6 » 12 » ..	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	
	» 1 » 2 jaren ..	»	1	»	»	»	»	1	»	»	»	»	»	»	»	
	» 2 » 3 » ..	1	»	»	1	»	»	2	»	1	1	»	»	»	2	
	» 3 » 4 » ..	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	
	» 4 » 6 » ..	»	»	»	»	»	»	»	»	1	»	»	»	»	1	
	» 6 » 8 » ..	1	»	»	»	»	»	1	»	»	»	»	»	»	»	
	» 8 » 10 » ..	»	»	»	»	»	»	»	1	»	1	»	»	»	2	
	Langer dan 10 » ..	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	
	TOTAAL..	2	1	»	1	»	»	4	1	2	2	»	»	»	5	
VROUWEN.	Minder dan 3 maanden..	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	
	Van 3 tot 6 » ..	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	
	» 6 » 12 » ..	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	
	» 1 » 2 jaren ..	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	
	» 2 » 3 » ..	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	
	» 3 » 4 » ..	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	
	» 4 » 6 » ..	»	»	»	»	»	»	»	»	1	»	»	»	»	1	
	» 6 » 8 » ..	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	
	» 8 » 10 » ..	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	
	Langer dan 10 » ..	»	»	»	»	»	»	»	2	»	»	»	»	»	2	
	TOTAAL..	»	»	»	»	»	»	»	2	1	»	»	»	»	3	

NB. De toelichtingen bij de 4de rubriek gevoegd zijn ook op de 6de rubriek van toepassing.
Onder de *herstelden* in de 6de rubriek worden alleen begrepen zij, die het gesticht volkomen *hersteld* verlaten hebben, en niet zij, die ontslagen zijn als niet krankzinnig bevonden, noch ook zij, die slechts *verbeterd* zijn ontslagen.

Bewaarplaatsen.

ZEVENDE RUBRIEK.

1846.

Jaren tot welke de nevenstaande getallen betrekkelijk zijn.	Getal der in ieder der nevensvermelde jaren										AANMERKINGEN.
	Opgenomen		Verpleegde		Overleden		Verbeterd ontslagen		Hersteld ontslagen		
	mannen.	vrouwen.	mannen.	vrouwen.	mannen.	vrouwen.	mannen.	vrouwen.	mannen.	vrouwen.	
1844	23	10	83	86	5	7	6	2	7	2	
1845	3	2	53	62	3	3	1	"	"	2	
1846	5	2	53	57	5	3	1	"	4	"	
18											
18											
18											
18											
18											
18											
18											